

De Balkanoorlog van 1912—1913.

NA KOEMANOWO. DE OPLOSSING VAN HET TURKSCH E VARDARLEGER;
TRILEP EN MONASTIR.

(met schets 1 en 2.)

Na de nederlaag bij Koemanowa en den val van Uskub, vlood het Turksche leger langs verschillende wegen in algemeen zuidelijke richting terug.

Wat zijwaarts van den weg Vranja—Uskub, waarlangs het I^{ste} Servische leger den hoofdstoot had toegebracht, was staande gebleven, kwam thans in aanraking met het IIIe en IIe leger. Hoewel te laat voor de uitvoering der eerste strategische opvatting, omsingeling van den vijand in front, op de flanken en in den rug, kwamen zij juist op tijd, om elke poging der Turksche achterhoede tot opnieuw front bieden onmiddellijk te fnuiken.

Zoo vielen t. N.W. van Uskub Feresovitsj en Katsjani aan de spoorlijn Mitrowitza—Uskub, en het ten N. daarvan gelegen stadje Gilan. Niet lang daarna werd ook Prizrend genomen.

Uit het O. naderden, zooals bekend, het IIe Servische leger en eene Bulgaarsche afdeeling, respectievelijk over het plateau van Ovitsj en over Kotsjana; in eersten aanloop namen zij Kliseli en Istib.

Eindelijk drong in het midden de cavalerie-divisie van Prins ARSENIUS, KARAGEORGEWITSJ, bij hare strategische vervolging, door naar Keuprulu, bezette die stad en nam eenige honderdtallen Turksche achterblijvers gevangen.

Zoo was dan op 26 Oct. het geheele Servische leger tot in de lijn Kalkandelen—Keuprulu—Istib doorgedrongen, terwijl het Turksche leger zich in de lijn Prilep (V^e en VIe legerkorps)—Kroetjevo (VIIe legerkorps) van zijn nederlaag trachtte te herstellen.

Terwijl ALI-RIZA-PASJA daar de gelegenheid te baat nam, zijn leger te ordenen, versterkingen uit Albanië en de nog steeds ontbrekende Redif-divisiën uit Zuidelijk Macedonië aan te trekken, werd ook het Servische leger gereorganiseerd. Beiden wapenden zich opnieuw tot den grooten strijd; de Turken ten einde Monastir, de hoofdplaats van Midden-Macedonië te dekken, de Serviërs, omdat zij begrepen, niet te mogen rusten, voordat *het leger* van den vijand, het strategisch hoofd-object, definitief was vernietigd.

Ten einde de reorganisatie van het Servische leger vóór den opmarsch naar Prilip en Monastir des te beter te doen uitkomen,

breng ik hieronder de eerste opstelling van deze strijdmacht op 18 October, bij het begin der vijandelikheden nog eens, maar thans wat meer gedetailleerd, in herinnering.

Hierbij diene ter toelichting, dat de cijfers I en II achter de namen der divisieën, beteekenen eerste en tweede ban, bij ons militie en landweer, waarmede tevens hunne strijdwaarde wordt bepaald.

Opperbevelhebber van het Servische leger, Koning PETER KARAGEORGEWITSJ.

Chef van den Staf. Generaal RADOMIR POETNIK.

De zelfstandige Ibargroep. Generaal ZIVKOVITZ, bestaande uit: de Soemadia-divisie II, en de nieuw gevormde Javor-brigade, sterkte 15 bataljons, 3 eskadrons, 14 batterijen, totaal 16.000 gew., 56 v.

Het IIIe Leger. Generaal JANKOVITZ, bestaande uit:

- de Soemadia-divisie I,
- de Morava-divisie II,
- de Drina-divisie II,

sterkte 40 bataljons, 9 eskadrons, 30 batterijen, totaal 34.000 gew., 120 v.

Het I^{ste} Leger. Kroonprins ALEXANDER KARAGEORGEWITSJ, bestaande uit:

- de Donau-divisie I,
 - de Drina-divisie I,
 - de Morawa-divisie I,
 - de Timok-divisie II,
 - de Donau-divisie II
- en de nieuw gevormde Morawa-brigade.

Dit leger, de hoofdmacht, telde 88 bataljons, en 56 batterijen, totaal 75.000 gew. 228 v.

De cavalerie-divisie van Prins ARSENIUS, sterk 16 escadrons en 2 rijd. batterijen.

Het IIe Leger. Generaal STEPHANOWITZ, bestaande uit:
de Timok-divisie. I.

ter sterkte van 16 bataljons, 3 eskadrons, 9 batterijen, te zamen 14.000 gew. en 36 v. Totaal generaal 139.000 gew. en plm. 400 v.

Achter dit leger stonden nog landstorm- en reserveformatiën, welke het geheele leger op 250.000 m., waarvan plus minus 180.000 veldtroepen, brachten.

Het IIe Leger, versterkt met de Donau-divisie II (I^{ste} Leger), ging, onder commando van Generaal STEPHANOWITZ, geheel naar den Bulgaarschen kant, ten einde den bondgenoot in het beleg van Adrianopel bij te staan.

Het IIIe Leger onder Generaal JANKOVITZ, dat zich reeds westwaarts had verplaatst, moest de operatiën in Albanië en Oud-Servië voortzetten; de Morawa-divisie II moest worden afgestaan, zoodat

alleen de Soemadia-divisie I en de Drina-divisie II voor dit doel overbleven.

Het 1ste Leger, dat overigens veel sterker was, stond derhalve alleen voor de taak verder met het Turksche Vardar-leger af te rekenen. Daartoe kreeg het de navolgende organisatie en sterkte, waarbij de achter de divisieën tusschen haakjes geplaatste cijfers achtereenvolgens het aantal bataljons, eskadrons en batterijen aangeven.

Eene cavalerie-divisie van 16 eskadrons en 2 rijdende batterijen.

De Donau-divisie I (16—4—9).

De Drina-divisie I (16—4—9).

De Morawa-divisie I (16—4—8).

De Morawa-divisie II (12—3—3).

De Timok-divisie II (12—3—3).

De Morawa-brigade (8—1—1).

Zware artillerie 12 batterijen.

Totaal 80 bataljons, 35 eskadrons en 47 batterijen, ter sterkte van 85.000 m., waarvan 69.000 m. infanterie.

In drie colonnes gaat dit leger einde October op marsch naar Monastir, en wel, als volgt:

Rechter-colonne, de Morawa-divisie II van Kalkandelen over Kostovo (Gostivar), Kirtjevo naar Kroetsjewo.

Midden-colonne, voorafgegaan door de cavalerie-divisie, en bestaande uit de Drina-divisie I, de Morawa-divisie I, en de Timok-divisie II, benevens de zware artillerie van Koeprulu over Karaul en Prisat, naar Prilep. Op dien weg moet zij een 1050 M. hoogen pas, verdedigd door een wachthuis (Karaul) overschrijden.

Linker-colonne, de Donau-divisie I van Istip, over Negotin en Kavada, naar Prilep. Gedeeltelijk dalweg der Vardar.

Na den slag gaat dus het leger in verschillende colonnes uiteen, die afzonderlijk marcheerende, zich opnieuw vóór de volgende ontmoeting bij Prilep zullen vereenigen.

Ook den Serviërs ligt Saloniki na aan het hart; zij bestemmen daarvoor eene zelfstandige colonne infanterie, de Morawa-brigade, en daar hunne cavalerie hen in het bergland op den weg naar Prilep en Monastir, tóch maar tot last is, het grootste deel hunner ruitery. Deze colonne marcheert door het Vardar-dal naar het Zuiden, ontmoet eenigen tegenstand bij Demir-Kapoe en bereikt op den 5^{en} Nov. Doiran. Wij weten hoe een regiment cavalerie, dat haar met geforceerde marschen vooruit snelde, tóch nog te laat kwam, om de Grieken bij de bezetting voor te zijn; het zelfde overkwam trouwens den Bulgaren, die uit de richting Seres oprukten. Ons moge deze politieke wedloop koud laten, van het strategisch contact, dat ook op dit gedeelte van het oorlogstooneel tusschen de bondgenooten werd verkregen, nemen wij nota.

Het tweede contact, bij Monastir, zou weldra volgen. Zeide ik U in den aanvang, dat de verschillende operatiën, hoewel elk ter

bevordering van eigen landsbelang op zichzelf staande, toch als eene legkaart, welke het gansche Balkanschiereiland overdekt, in elkaar passen, reeds nu zult Ge mij moeten toegeven, dat deze vergelijking juist is.

Zoowel in het Sandsjak — Serviërs en Montenegrijnen — als in Zuidelijk Macedonië — Serviërs en Grieken — als bij Saloniki — Serviërs, Bulgaren en Grieken, werd nu verbinding verkregen.

Bovendien ontstond er plaatselijk samenwerking tusschen Serviërs en Bulgaren bij Uskub en Adrianopel.

Zoo was dus het gansche uitgestrekte oorlogstoooneel met het krijgsumoer der vier bondgenooten vervuld.

In mijn beschrijving is nog een hiaat tusschen Vardar en Maritza; ook van Midden-Albanië werd tot dusver nog niet gerept: in dit en in het volgende artikel zal deze leemte worden aangevuld; daarmede zijn dan alle fragmenten van de legkaart passend aaneengeschoven.

De veldtocht in Thracië, het meest oostelijke fragment, zal als slotstuk het geheel afmaken.

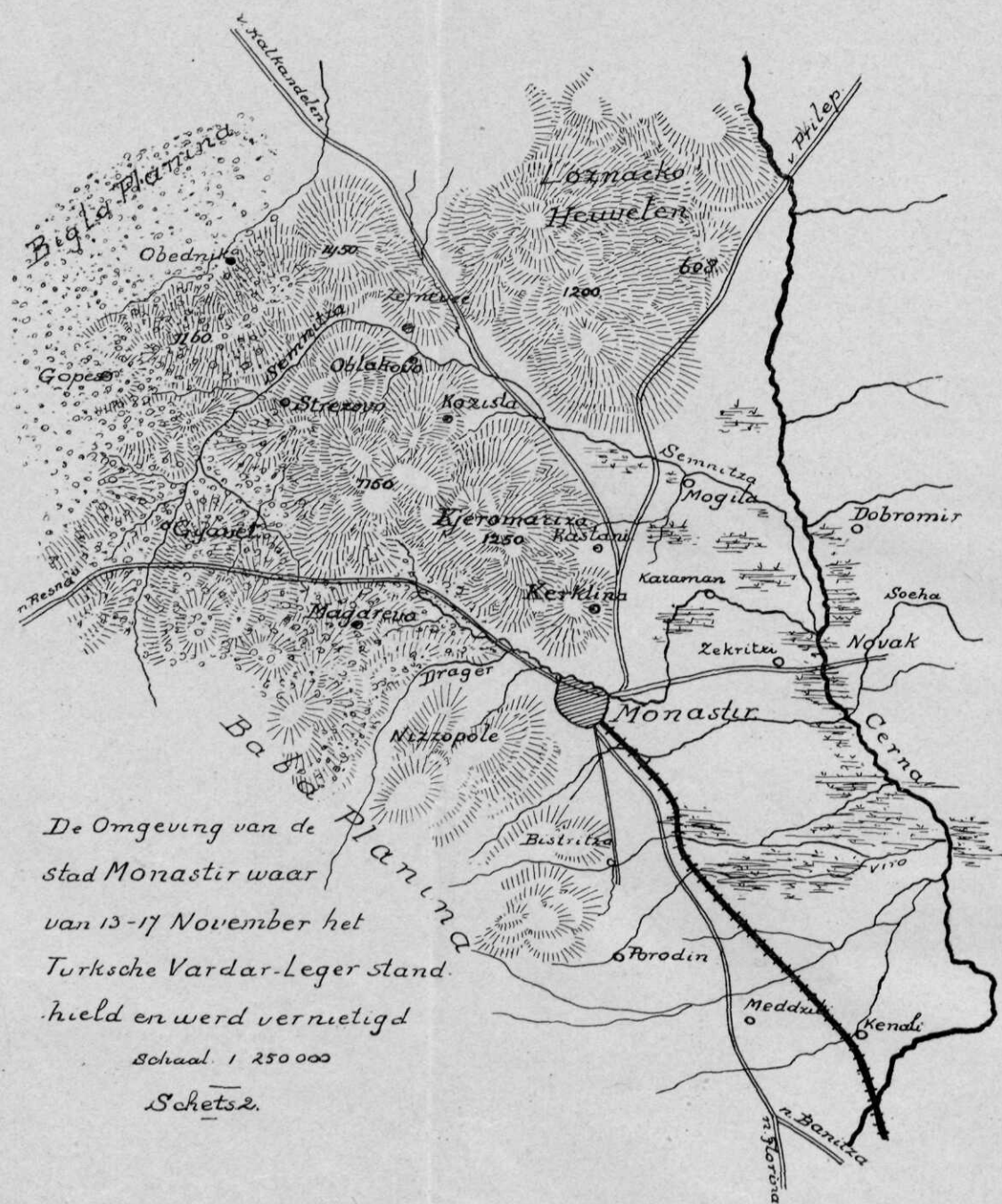
Doch nu dan eerst Prilep en Monastir.

Het Turksche leger, dat bij Prilep was samengevloeid, had, (gebruik makende van het daarvoor bij uitstek geschikte bergterrein, op de verschillende toegangswegen uit het dal van den Vardar sterke gemengde detachementen vooruitgeschoven. Daarop zouden de verschillende Servische colonnes stuiten; wij zullen hen een voor een bij deze ontmoetingen vergezellen.

Rechtercolonne. Den 1sten November wordt Kalkandelen, den 3^{en} d. a. v. Kostovo bezet. Ten N. van Kirtsjevo, een grooten dagmarsch verder, hebben de Turken in een bergpas, welke het voorgelegen terrein 800 M. domineert, met 10 bataljons en 5 batterijen stelling genomen. De bezetting, de 19^e divisie, onder FETHI-PASJA, wordt, nadat het gevecht op den 5^{en} Nov. is aangevangen, onder bescherming van de duisternis in den nacht van 5 op 6 Nov. tot op korten afstand bekropen, en op den 6^{en} bij het aanbreken van den dag, met groote verliezen uit haar stelling geworpen. Terugtocht naar Monastir.

Middelcolonne marcheerde over Starigrad, met eene zijcolonne over Rozaman naar Prilep. Den 4^{en} November stuitte zij bij Abdi-Pasja, (eene herberg), en den 5^{en} bij het blokhuis (Karaul), voorwaarts van Prisat op sterken tegenstand. Deze werd echter gebroken en reeds in den avond van den 5^{en} Prilep, dat de vijand ontruimde, bereikt.

Daarmede was de weg naar Monastir echter nog volstrekt niet vrij. Ongeveer 10 KM. t. ZW. van Prilep hadden de Turken op de hoogten van Alinze, met 20 bataljons en 20 vuurmonden, eene zeer sterke tweede stelling ingenomen. De beek Beraviza verzekerde haar eenige stormvrijheid.

De Omgeving van de
stad Monastir waar
van 13-17 November het
Turksche Vardar-Leger stand
hield en werd vernietigd

Schaal 1 250 000

Schets.

Hadden de Serviërs tot dusverre reeds belangrijke terrein-moeilijkheden moeten overwinnen, hier is het terrein zeer geaccidentteerd en de talrijke rotsen vormen even zoovele natuurlijke borstweringen. Bij het naderen van den winter, nam de koude toe, en werden de wegen nagenoeg onbegaanbaar; de artillerie kon niet in batterij komen, de infanterie moest het zware werk alleen doen.

Toch slaat het leger, dat overwinnend, als het is, zelfs onder de grootste ontberingen en bezwaren den moed niet verliest, zich overal doorheen; de soldaten van Prins ALEXANDER vechten als leeuwen. Steeds weer wordt het onfeilbare tactische middel met succes toegepast. De Drina-divisie I vormt de vasthoudende groep, de Morawa-divisie I werkt op de linkerflank en onder dien druk wijkt de vijand, doch niet dan na fellen weerstand, op Monastir terug.

De *linkercolonne* ontmoet eveneens groote terrein-moeilijkheden, echter geringen weerstand. Op den 6^{en} Nov. bevindt zij zich op een kleinen dagmarsch t. O. v. Prilep.

Toen vielen in den nacht van 6 op 7 Nov. hevige sneeuwstormen en ook daarna bleef het weer zóó slecht, dat het Servische leger in afwachting van beter weder, tot den 13^{en} November, de operatiën staken moest. Dit gedwongen oponthoud kwam den vluchtenden Turken ten goede. Zooals altijd, wanneer het geldt zich op eene passieve verdediging voor te bereiden, weten zij daarvan een uitstekend gebruik te maken. (Zie de schets 2.)

De stelling was rechts aangeleund aan de moerassige oevers der Cerna, liep vervolgens westwaarts door de vlakke langs de dorpjes Zekritzi en Karaman naar de heuvelen bij Kerklina, dwars over den rug der Kjeremaritza-hoogte (1250 M.) en hoogte 1150 naar Gopes (1130 M.)

Ontegenzegglijk was de stelling in front zeer sterk, doch twee ernstige gebreken: te groote lengte en onvoldoende aanleuning, vooral op den linkervleugel, die in de lucht hing, ontnamen haar nagenoeg alle waarde. Denk eens aan: de frontbreedte der stelling bedroeg ongeveer 30 KM.; daarvoor waren ter bezetting niet meer dan 3, reeds zeer gedunde legerkorpsen beschikbaar. Rukte de vijand zuidwaarts door de vlakke van Kenali of noordelijk door de op 1300 M. hoogte gelegen wouden der Bigla-Planina, dan was zij omtrokken, geraakte de terugtochtslijn ernstig in gevaar en werd dus directe terugtocht onvermijdelijk. Op 20 KM. voor deze stelling was à cheval van den weg Prilep-Monastir en zoodanig, dat de daargelegen Cerna-bruggen door werkzaam vuur werden beheerscht, eene vooruitgeschoven positie ingenomen. Deze voorstelling bekroonde de Loznacko-heuvelen en hoogte 608.

Zooals men ziet, was het geheel zeer ingewikkeld door verschil

van terreingesteldheid en groote uitgebreidheid, terwijl de stelling den noodigen samenhang miste.

Rechtervleugel. Ve Legerkorps, ZEKKI-PASJA, van Zekritzi tot Kerklina.

Centrum. VIIe Legerkorps, FETHI-PASJA, van Kerklina over de heuveltoppen van Kjeromaritza (1250) tot hoogte 1150. Door dit legerkorps werd ook de voorgeschoven stelling der Loznacko-heuvelen bezet.

Linkervleugel. VIe Legerkorps, DJAVID-PASJA, van hoogte 1150 tot en met Gopes.

Legerreserve. 2 Redif-divisien, in de hand van den Opperbèvelhebber ALI RIZA PASJA bij Monastir.

Zoo op papier vertoont deze linie nogal wat kracht; men vergete echter, behalve haar reeds besproken gebreken, niet, dat de meest bedreigde linkervleugel, de zwakste bezetting had, omdat de tot het VIe legerkorps behoorende 18e div. in de richting van Florina, ter dekking van den rug van het Vardar-leger naar het Zuiden was gezonden. Wij zagen vroeger reeds, dat deze maatregel verre van overbodig was; de 18^e divisie, welke den Griekschen opmarsch over Koziani en Kailar belangrijk vertraagde, deed goed werk. Niettemin zou deze verzwakking van het hoofdleger zich in de hiervoor besproken stelling op bedenkelijke wijze tijdens den slag van Monastir doen gevoelen.

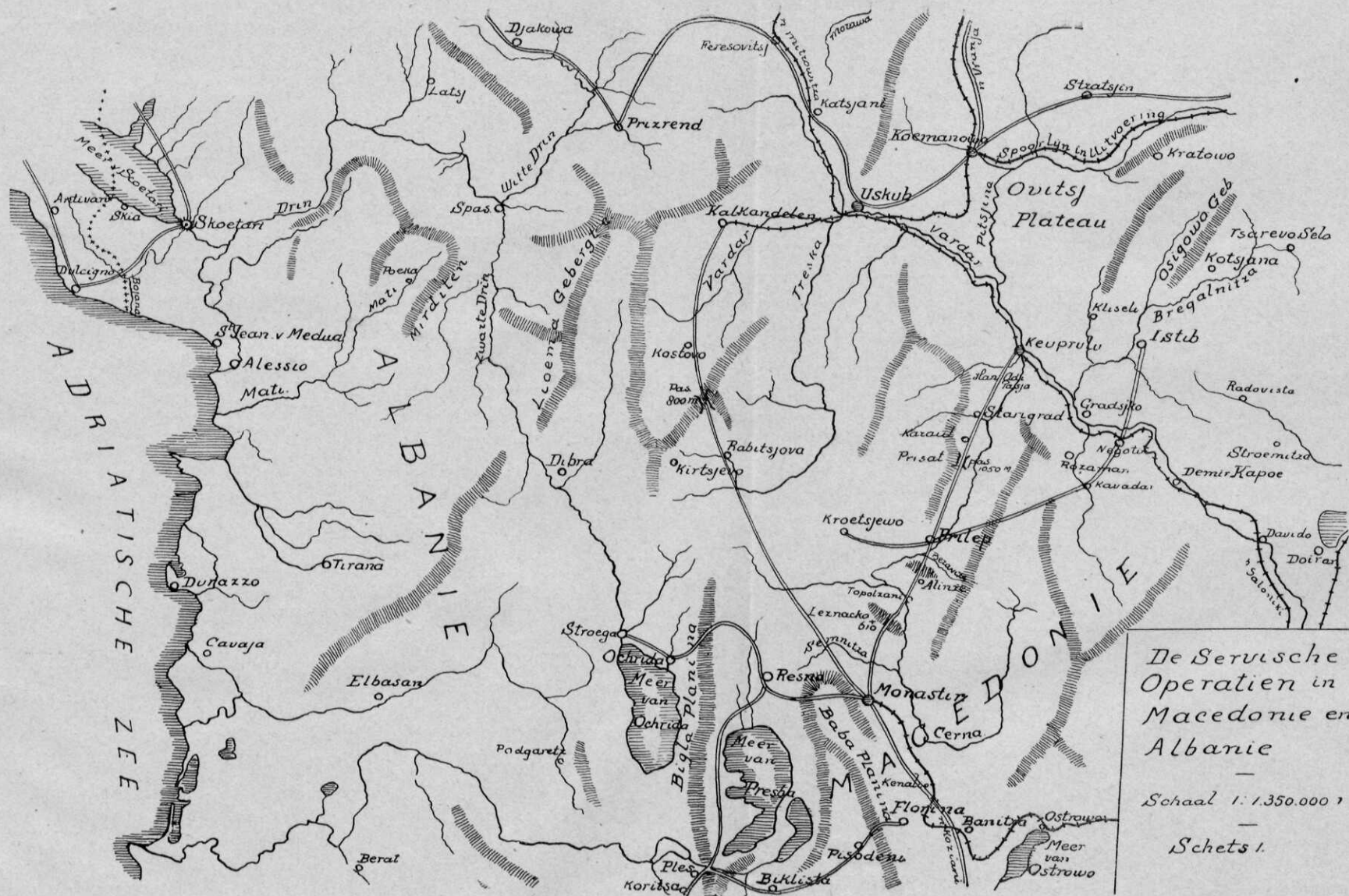
Doch ook het echter de stelling gelegen terrein was ongunstig. Moest het Vardar-leger eventueel terug, dan leidde de terugtocht over de 2500 M. hooge, in dit jaargetijde met dikke sneeuw bedekte rotsgebergten der Baba-Planina. Wegen waren hier niet aanwezig; aan de westzijde dier bergen sneed het Presbameer elken uitweg af. Dan over Resna en verder zuidwaarts over Ples en Koritza of westwaarts over Okrida — want men was in dit terrein gedwongen, zich aan de wegen, en wat voor wegen dan nog — te houden. Andere uitgangen waren er niet. (Zie schets 1.)

Wanneer men voorts weet, dat het Servische Stafkwartier voornemens was, den vijand in front (Morawa I en Drina I), doch tevens den westelijken vleugel omvattend (Morawa II), in de flank aan te vallen, en van den weg naar Ochrida af te snijden en door de cav.-divisie dien naar Florina te coupeeren, terwijl ook de rechtervleugel zou worden omvat (Donau I), dan begrijpt men, dat het Turksche leger hier een Sedan wachtte.

Midden achter het front volgde de Servische legerreserve (Timok II). De cavalerie moest, doordringend naar Kenali, de verbinding met de Grieksche colonnes opzoeken.

Tegenover al deze nadeelen en gevaren konden ook wel eenige voordeelen worden gesteld. Eene meer gedetailleerde beschrijving van het terrein van den strijd moge zulks aantonen.

Monastir, gebouwd aan den voet der Baba-Planina en op den rech-

De Servische
Operatie in
Macedonie en
Albanie

Schaal 1:1.350.000

Schets 1.

teroever der Cerna gelegen, beheerscht den ingang van een der voornaamste bergwegen naar Albanië. Deze weg splitst zich bij Resna in een toegangsweg over Koritza en Liaskevik naar Zuid-en een over Ochrida en Stroega naar Midden-Albanië. (Schets 1.) De stad wordt in het Noorden beheerscht door de heuvels langs den rechteroever der Semnitza; sterke najaarsregens hadden de rivieren buiten hun oevers doen treden en alle laag gelegen terreinen onder water gezet.

Op de hoogten t. N. van Monastir was eene geduchte weerstandslijn aangebracht, ook in de vlakten aan hun voet waren loopgraven gedolven, de voorgelegen bruggen over de Cerna en hare zijrivieren stonden onder vuur en de stad zelf, had eene enceinte van zij het slechts tijdelijke versterkingen.

Toen de Serviërs op 13 November, gebruik makend van betere weersgesteldheid, de vervolging voortzetten, stiet de langs de oevers der Cerna vooruitgezonden cavalerie in de nabijheid van Dobremir op een Turkschen post, nam hem onder artillerievuur en noodzaakte de bezetting, zich bij de brug van Nowak over te geven. De bezetting der Loznacko-heuvelen werd door de Morawa-divisie I en de Drina-divisie I, na een hevig gevecht, teruggedrongen.

Bij de uiteenzetting van het Servische aanvalsplan, bleek, dat de moeilijkste taak voor de Morawa-divisie II was weggelegd; voor haar was dan ook het grootste aandeel in de zege. Na zeer zware inspanning overschreed zij de hooge westelijke heuvels, kreeg zij vasten voet op den linker-Semnitza-oever, vermeersterde Gopes en Zernevce. Inmiddels bereikte op den uitersten linkervleugel de cavalerie Kenali. Ook het centrum kweet zich, met energie van zijn taak. Zich richtend op Kerklina, doorschrijdt het onder krachtig Turksch vuur het moerassige oeverterrein der Semintza. Op den 15^{en} en 16^{en} November werden het Turksche midden en ook de rechtervleugel op de hoofdweerstandslijn teruggedrongen, terwijl de Morawa-divisie II, verder veldwinnend, Oblakowo en Kozista, en ten slotte het dorp Gyavet bezette. Hierdoor was het groote succes bereikt, dat de weg naar Ochrida afgesneden en de omsingeling van den tegenstander zoo goed als een feit was geworden. Onstuimig drong de Morawa-divisie II voorwaarts, rolde het gansche korps DJAVID en daarmede den Turkschen linkervleugel op. In den nacht van 15 op 16 Nov. vermeersterde het centrum, Morawa-divisie I en Drina-divisie I, de hoogten van Kjeromaritza en van Kerklina.

Toen onder die omstandigheden op den 17^{en} de beslissende en algemeene aanval werd ondernomen, weken de Turken over de gansche linie, in paniek terug, en vloeiden in dichte drommen naar Monastir, dat den 18^{en} werd genomen.

Het Vardar-leger was ten tweeden male en thans voor goed

uiteengeslagen. Het eenige, wat het kon doen, was een goed heenkomen te zoeken. Zoo brak FETHI-PASJA met eenige duizenden door naar Resna en ZEKKI-PASJA naar Florina. Maar de Serviërs vervolgden thans scherp en gunden den verslagen vijand geen rust. FETHI-PASJA werd op 20 November op den N.-oever van het Presba-meer door de Morawa-divisie II opnieuw aangevallen; hij zelf sneuvelde en slechts een deel zijner troepen ontkwam naar de voor gesloten troepen ontoegankelijke bergen van Albanië. ZEKKI-PASJA werd spoedig door de Servische cavalerie achterhaald, terwijl de Drina-divisie I, die haar volgde, de inderhaast door hem te Medzili ingenomen stelling en alle vuurmonden vermeesterde. De bezetting zelve, ongeveer 10.000 m., ontkwam evenwel door de bergengte van Pisodeni. (Schets 1.)

De 18^e divisie, welke de Grieken, die van uit het Zuiden den ijzeren ring trachtten te sluiten nog juist lang genoeg had opgehouden, volgde haar van uit Banitza. De troepen van ZEKKI-PASJA, welke het garnizoen van Djanina, dat toen nog niet door de Grieken was ingesloten, verdubbelden, hebben bij het eigenlijke beleg dier stad krachtig tot hare verdediging bijgedragen.

Nog andere afdeelingen, behoorende tot het VIe legerkorps, poogden, tegen de Baba-Planina aangedrukt, langs verschillende bergpaden te ontkomen; velen, waaronder DJAVID PASJA zelf, vonden een uitweg, anderen werden echter door de sterke Grieksche en Servische patrouilles achterhaald en gevangen gemaakt. Het gros der Turksche troepen echter, van alle zijden omsingeld, uitgeput na vierdaagschen strijd en ontbering, gaf zich bij Monastir over.

Van 15—17 Nov., de gevechtsdagen, verloren de Turken 7000, de Serviërs 5000 m. dooden. Bij de vervolging op 19 en 20 Nov. geraakten 3000 Turken krijgsgevangen. Bij Monastir capituleerden 10.000 m., bijna al het geschut viel den overwinnaar in handen.

Bij Florina kreeg de Servische cavalerie verband met de Grieksche, die van het Zuiden naar Monastir snelde. Voorloopig bleef het Servische leger grootendeels te Monastir en omgeving gedислоqueerd; alleen de cavalerie strekte haar zwerftochten verder zuidwaarts en ook naar het Oosten uit, waar zij zich voor het inmiddels door de Grieken bezette Saloniki vertoonde, maar geen toegang verkreeg.

Het Servische leger, dat reeds bij Koemanowo de energie van zijn strategische aanvoering en de deugdelijkheid zijner troepen had getoond, behaalde in den driedaagschen slag bij Monastir een schitterend en welverdiend succes.

De taak, hier aan dat leger gesteld, was een goed gerebrancheerden vijand uit eene sterke, welvoorbereide stelling te werpen. Daarbij moesten zeer ernstige terrein-moeilijkheden worden overwonnen.

Een ooggetuige, de corresp. van het „Journal”, werpt in zijn verhaal van eene episode uit dezen merkwaardigen slag een treffend licht, niet alleen op de eigenaardige gesteldheid van het terrein, maar ook op de kalmte der hoogere aanvoering en de goede samenwerking der Wapens aan Servische zijde. Uit zijn mededeeling spreekt vooral de verreikende steun, welke eene juist schietende artillerie aan de andere Wapens verleen kan.¹⁾

„Il est impossible — aldus de corresp. v. h. Fransche Journal — de décrire en détail cette grande bataille, qui dura trois jours et trois nuits sans repos ni pour les assaillants ni pour les défenseurs dans la brume, dans la boue et dans les marais. Les troupes serbes ont conservé leur entrain, leur gaieté et leur confiance. Pendant plus d'un kilomètre dans la plaine inondée, tenant à bout de bras leurs fusils et leurs cartouches, ils avancèrent dans l'eau jusqu'aux aisselles, en chantant, insoucieux de la mitraille turque, qui avait beau jeu pour les décimer.

Au-dessus d'eux les obus serbes répondaient au feu des batteries turques. Lorsqu'ils arrivèrent sur la terre ferme, ils s'alignèrent comme à la manoeuvre et commencèrent l'assaut des positions, qu'ils devaient enlever et qui se trouvaient à 1250 M. d'altitude. De l'autre côté de la vallée, une batterie de nos petits canons de 75 les soutenait seule.

Soudain, elle aperçut un régiment de cavalerie turque, qui s'avancait, invisible pour les fantassins serbes qu'un pli de terrain en séparait. Un officier, monté sur un superbe cheval blanc, chevauchait sur le front, donnant ses derniers ordres à ces cavaliers avant la charge. Puis il vint se placer au centre. On voit le scintillement des sabres sortis des fourreaux. Pendant ce temps le commandant de la batterie serbe à repéré la distance: 3500 mètres. Un coup sec de nos canons. Le coup est trop long et passe au dessus de l'ennemi. L'officier, jumelle aux yeux, donne de nouvelles et brèves instructions. Sa deuxième pièce tire. Cette fois distinctement, à quelques vingtaines de mètres en avant des cavaliers s'élève une gerbe de fumée et de terre. On voit à la lorgnette le cheval de l'officier faire des ruades, tandis que le régiment s'ébranle. Soudain les quatre pièces de la batterie tonnent ensemble. Les cavaliers turcs tournoient et disparaissent, dans un voile de fumée. Une seconde fois les quatre canons crachent leur mitraille, puis se taisent. En face la fumée enfin se dissipe. Le cheval blanc a disparu et des masses compactes et confuses marquent seules la place où moins d'une minute auparavant, un régiment entier était prêt à rejeter l'infanterie serbe dans la vallée. Cependant celle-ci, toujours sans hâte et dans la même précision rectiligne, avançait, attendant l'instant de s'élançer à

1) Zie ook BOUCABEILLE, blz. 115.

pas de charge. C'est ainsi que partout conservant le même sang-froid et la même exactitude de mouvements, l'armée serbe s'empara des positions turques.

Deze schets leeft, zij geeft een hoog denkbeeld van de discipline en het moreel gehalte van het Servische leger, de schietvaardigheid der artillerie. De feiten, eene reeks, onder zeer moeilijke omstandigheden, glansrijk bevochten overwinningen, bevestigen dit oordeel. Ik wil gaarne bekennen, dat ik mij vóór deze studie van den Balkanoorlog, met vele anderen, blind staarde op het quasi overweldigend succes der Bulgaren in Thracië. Aan de Servische en Grieksche resultaten, aan de berichten van het westelijke oorlogsterrein hechte ik weinig waarde; op grond van het gehalte en de nederlagen van Serviërs en Grieken in betrekkelijk recente oorlogen (1885 Servië—Bulgarije, 1897 Griekenland—Turkije), stelde ik hun legers en hunne aanvoerders niet hoog. Maar zeg mij eens, wie, goed beschouwd, den *ernstigsten* weerstand ontmoetten en de *grootste* resultaten bereikten. Toch zeker niet de Bulgaren, die, zooals ik U nader zal beschrijven, bij Kirkkilisse de Turken als een troep verschrikte schapen voor zich uit zagen vluchten. In eene volkomen ongemotiveerde paniek liet hun vijand daar wapens en vuurmonden in den steek en kwam eerst achter de Ergene tot staan. Toch zeker eerst niet de Bulgaren, die wel is waar de groote overwinning bij Lule-Boergas behaalden, doch fellen weerstand alleen op den Turkschen rechtervleugel van MAHMOED MOEKTAR ontmoetten en hun vijand lieten ontkomen. Zeker niet de Bulgaren, die ten gevolge van deze onvergeeflijke strategische fout spoedig daarna op zeer gevoelige wijze voor Tsjataldsja het hoofd stootten en niet het minste succes hadden bij hun vruchteloze pogingen, de linie te forceeren. Gij kunt al eenigszins vergelijken, al zijn U wellicht de feiten in Thracië nog niet in hun vollen omvang bekend, omdat U thans de operatiën van Grieken en Serviërs uitvoerig zijn blootgelegd.

Zij hebben de legers, welke zij ontmoetten, uiteengejaagd; dikwijls gelukt hun dit eerst na fellen tegenstand; de stellingen, die zij met élan bestormden, hebben zij ook genomen; wat voor hen hoofdobject was, het Turksche leger, hebben zij vernietigd en grootendeels tot capitulatie gedwongen. Wat voor hen hoofdsteden waren: Uskub, Monastir, Saloniki en Djanina, hebben zij vermeesterd. Maar de Bulgaren vernietigden de Turksche legers niet; zij stietten onherroepelijk het hoofd voor de eerste werkelijk sterke stelling, die hen den weg versperde naar Constantinopel. Toch was dit de hoofdstad, welke zij even vurig begeerden, als de Grieken Saloniki en de Serviërs Uskub. En Adrianopel viel hen eerst, na maandenlang beleg, dank zij de krachtige hulp van de Serviërs, in handen.

Neen, de Bulgaren en hun aanvoerders *waren* niet zoo groot, als wij hen aanvankelijk waanden, althans niet grooter dan de zeer ten onrechte minder gelauwerde Grieken en Serviërs.

Van directe samenwerking van Grieken en Serviërs bij Monastir kan moeilijk sprake wezen. De 18^e Turksche divisie had, dank zij haar dapperen tegenstand, de Grieksche overmacht bij Banitza dagenlang opgehouden, en haar daardoor belet, de Turken bij Monastir in den rug te komen.

Zonder de 18^e divisie waren zij bij Monastir onvermijdelijk omsingeld. Dat die toeleg — want de strategische gedachte, de poging daartoe, was er wel degelijk —, mislukte, kan worden verklaard uit de groote politieke beteekenis, welke de Grieken te recht aan het bezit van Saloniki toekenden. Tot *beide* doeleinden: bezetten van die stad en omsingeling der Turksche Vardar-armee, dáártoe waren hunne strijdkrachten niet toereikend. Daardoor werd wél Saloniki tijdig bereikt en bezet, maar kwamen de Grieken bij Monastir te laat; het was eën geluk voor de Turken, die aldus, voor een deel althans, aan de, strategisch juist ontworpen, omsingeling ontkwamen. Tóch kan men den Grieken daarvan geen grondig verwijt maken. Ik besprak dit reeds eerder.

(Wordt vervolgd.)

Een en ander over zoeklichten in den landoorlog,*)

DOOR

C. W. VAN DOODEN,
Kapitein der Genie.

(Vervolg van blz. 731.)

Factoren, die grooten invloed hebben op het rendement van de zoeklichten, zijn de *bevelvoering* en de *waarnemings- en berichtendienst*.

Wat de *bevelvoering* betreft, zij opgemerkt, dat de beveiligingszoeklichten moeten staan ter beschikking van de autoriteit, welke de verdediging van een bepaald gedeelte der stelling leidt. Of dit nu de leider der verdediging op het aanvalfront, de sector-, groeps- of vakcommandanten zijn, hangt af van de grootte van en de inrichting der bevelvoering in de stelling en wordt hier verder in het midden gelaten. De bedoelde autoriteit geeft de noodige instructies aan de hem ondergeschikte zoeklicht-sectiën en ontvangt de berichten nopens de gedane waarnemingen. Zij zal gemakshalve in den vervolge aangeduid worden als „lastgever”.

De door haar te verstrekken instructies moeten o.a. inhouden:

- aanwijzingen nopens het te verlichten terrein en de, door de nevenzoeklichtsectiën te verlichten, terreinen;
- aanduiding van de plaatsen, waar de eigen en de neven-zoeklichtsectiën ongeveer zullen moeten worden opgesteld;
- opgave van de tijdstippen, waarop de verlichting beginnen en eindigen moet of c.q. tijdelijk moet worden onderbroken;
- aanwijzing van de plaatsen, waarheen de sectie moet worden vervoerd bij het aanbreken van den dag;
- inlichtingen nopens den toestand bij den vijand en diens vermoedelijke handelingen;
- idem nopens de eigen situatie en plannen;
- opgave van de afdeeling, welke als dekkingsdetachement zal optreden of dit zal verstrekken, alsmede van de sterkte van dit detachement;
- aanwijzing van de troepen en c.q. paarden, die hun medewerking bij opstelling en verplaatsing der sectie zullen moeten verleenen;
- opgave van de batterijen, tot welker ondersteuning de zoeklichten kunnen worden opgeroepen;
- gegevens nopens de zônes, waarin die batterijen hun vuur kunnen brengen;

*) Verbetering: op blz. 673, 2^{en} regel v. o., en op blz. 674, 7^{en} en 8sten regel v. b., moet telkens het woord „omgekeerd” vervallen.

aanwijzing van de terreingedeelten, waarin — b.v. wegens de aanwezigheid van vooruitgeschoven werken of troepen — geen licht mag worden gebracht; enz.

De wijze, waarop de verlichting wordt uitgevoerd, en, als regel, ook de nauwkeurige keuze van de opstellingsplaatsen van voertuigen en waarnemers worden in hoofdzaak aan den sectie-commandant overgelaten.

Alleen in stellingen, waar men moet woekeren met het voor voertuigen begaanbare terrein, moeten de opstellingsplaatsen der zoeklichten vooraf worden uitgekozen en in de memories van verdediging worden vastgelegd.

Elke zoeklichtsectie moet staan onder commando van een officier, die als waarnemer optreedt. Elke installatie moet staan onder de bevelen van een onderofficier, welke voor die installatie en haar technische bedrijfsvaardigheid verantwoordelijk is, doch van den officier-sectie-commandant de noodige aanwijzingen en bevelen ontvangt.

Aangezien van de evenbedoelde officieren, zooals dadelijk nader zal blijken, niet kan worden gevorderd, dat zij volkomen op de hoogte zijn van de technische inrichting der installaties, zullen voor eene bepaalde stelling, c.q. voor een zeker stellingedeelte, een of meer technisch onderlegde genie-officieren belast moeten worden met het toezicht op de installaties. Deze officieren fungeeren tevens als adviseurs van de autoriteiten, te wier beschikking de zoeklichten zijn gesteld, en van de sectie-commandanten; aanvoer van verbruiksbehoeften, uitvoering van herstellingen, enz. geschieden door hun zorg en onder hun verantwoordelijkheid. De oudste van hen treedt op als chef van het zoeklichtenpark, terwijl de overigen aan hem zijn toegevoegd en van hem de noodige aanwijzingen en bevelen nopens het hun toebedeelde arbeidsveld ontvangen.

De installatie-commandanten zijn, wat de technische bedrijfsvaardigheid betreft, aan de genoemde genie-officieren verantwoordelijk; de sectie-commandanten hebben zich daarom te onthouden van het geven van bevelen, omtrent alles wat het technische bedrijf van de installatie betreft; meenen zij, dat een installatie-commandant op eenigerlei wijze in zijn verplichtingen te kort schiet, dan wenden zij zich zoo spoedig mogelijk tot een van de officieren van het zoeklichtenpark.

Van het allerhoogste belang is een goed georganiseerde waarnemingsdienst door bekwame en geoefende waarnemers. *De waarnemingsdienst is de ziel van den verlichtingsdienst.*

Zal de waarnemingsdienst echter goed tot zijn recht kunnen komen, dan moet ook de berichtendienst goed geregeld zijn, d. w. z. moet gezorgd worden, dat de gedane waarnemingen zoo spoedig mogelijk aan den lastgever worden bekend gemaakt.

Waarnemings- en berichtendienst zijn nauw aan elkaar verbonden;

is een van beide niet in orde, dan wordt ook de andere, en daarmee de verlichtingsdienst zelve, waardeloos.

Bij voorkeur zal men den waarnemingsdienst doen verrichten door officieren, in verband met de groote verantwoordelijkheid, die deze dienst medebrengt.

Zeer aanbevelenswaardig zou zijn, indien de waarnemers reeds in vreedestijd deel zouden uitmaken van de zoeklichtafdeelingen. Dit moet echter onmogelijk worden geacht; het zoeklichten-materieel voor de stellingen toch, zal bediend moeten worden door militie- en reserve-personeel en zal daarom in vreedestijd grootendeels opgelegd zijn. Voor het groote aantal benoedigde waarnemers zou dus geen behoorlijke taak zijn weggelegd. Daarom zal men moeten volstaan met voor dien dienst aan te wijzen personeel uit de bezetting der daarbij betrokken stelling. Deze aanwijzing moet reeds in tijd van vrede geschieden, terwijl door detachering bij de verlichtingsafdeelingen, tot het volgen van cursussen en herhalingscursussen, dat personeel behoorlijk voor zijn taak moet worden voorbereid. Opgemerkt zij, dat waarnemen bij verlichting door zoeklichten moeilijk is en veel oefening eischt. Iemand, die ter zake onge oefend is, begaat grove vergissingen, terwijl verschillende objecten aan zijn aandacht ontgaan. Reeds zagen wij, dat de sectie-commandant als waarnemer, of liever *hoofdwaarnemer*, optreedt. Alle bewegingen van de beide zoeklichten worden volgens zijn wil uitgevoerd, terwijl de resultaten van de waarnemingen, die te zijner beoordeeling daarvoor in aanmerking komen, door zijn zorg aan zijn lastgever worden gerapporteerd.

Ten einde den hoofdwaarnemer in zijn moeilijke taak bij te staan, moeten hem 2 *nevenwaarnemers* worden toegevoegd, welke hun opstellingsplaatsen zoodanig kiezen, dat zij den verlichtingssector uit andere richtingen dan de hoofdwaarnemer beziën, waardoor zij veelal in staat zullen zijn objecten te ontdekken, welke voor hem onzichtbaar blijven. Zij rapporteeren al hun waarnemingen onverwijld aan den hoofdwaarnemer en ontvangen van dezen wederkeerig aanwijzingen nopens in het voorterrein aanwezige objecten.

Alleen in het geval, dat de hoofdwaarnemer niet in staat is, den geheelen verlichtingssector te overzien, zal aan een nevenwaarnemer opgedragen kunnen worden de, door hem verrichte, waarnemingen in dat gedeelte rechtstreeks aan den lastgever te rapporteeren.

Mocht de hoofdwaarnemer om eenigerlei reden buiten staat geraken de zoeklichten te besturen, dan wordt zijn taak door den, vooraf aan te wijzen, nevenwaarnemer, die daarvoor het gunstigst opgesteld is, overgenomen. Deze moet dan onverwijld over de mid-delen beschikken, om volgens zijn wil de beide zoeklichten te doen besturen en om de berichten aan den lastgever te zenden.

Aangezien waarnemen een, voor oogen en zenuwen zeer vermoeiend en inspannend, werk is, bestaat gevaar, dat de aandacht van een waarnemer, die uren achtereen onafgebroken zijn taak vervullen moet,

op den duur verslapt. Daarom is het zeer noodig, hem van tijd tot tijd af te lossen, om welke reden, zoowel de hoofdwaarnemer, als elke nevenwaarnemer, over een *hulpwaarnemer* beschikken moet. Daar deze hulpwaarnemers hun werk verrichten onder onmiddellijk toezicht van de eigenlijke waarnemers, kan voor hen desnoods met behoorlijk voorgeoefende onderofficieren worden volstaan.

Behalve, dat zij de waarnemers van tijd tot tijd vervangen, zijn zij deze zooveel mogelijk behulpzaam in het aflezen van kaart en terreinschets, het schrijven van berichten, enz. Bovendien kan het voorkomen, dat een van beide zich tijdelijk uit zijn opstellingsplaats verwijderd om te trachten uit een ander punt een, zich in het voorterrein bevindend of aldaar vermoed wordend, object beter waar te nemen.

De 3 waarnemers met hun hulpwaarnemers beginnen overdag gezamenlijk het terrein van hun werkzaamheden te verkennen onder leiding van den hoofdwaarnemer, waarbij, mede aan de hand van de ontvangen instructies, de opstellingsplaatsen voor de zoeklichten en die voor de waarnemers worden vastgesteld. Bij het bepalen van deze laatste houde men in het oog:

1°. dat, onmiddellijk naast het zoeklicht staande, de waarneming moeilijker is dan bij opstelling op enkele tientallen meters zijwaarts;

2° dat opstelling op meer dan 200 M. zijwaarts, als regel, de waarneming van het tegenovergestelde deel van den verlichtingssector bemoeilijkt;

3°. dat eene voorwaartsche opstelling groote voordeelen biedt, daar, (zoals reeds in § 1 werd betoogd, hierdoor objecten op groter afstand vóór de stelling kunnen worden waargenomen;

4°. dat, bij voorwaartsche opstelling, gezorgd moet worden, dat de waarnemer en het hem toegevoegde personeel niet bescheten worden door de zoeklichten, waartoe zij zich dus in een slagschaduw, desnoods kunstmatig op te wekken, moeten opstellen;

5°. dat eene verhoogde opstelling voor den waarnemer, als regel, gewenscht is, mits zijn oog zich niet hooger dan de lichtbundel bevindt, daar anders veel, wat zich daar beneden ophoudt, aan het gezicht onttrokken wordt;

6°. dat terreinvoorwerpen, als boomen, palen, enz., welke zich kort vóór den waarnemer bevinden en door het zoeklicht verlicht worden, zeer hinderlijk zijn voor dien waarnemer door het, door hen gereflecteerde, licht;

7°. dat bij opstelling in het voorterrein gezorgd moet worden voor een gemakkelijken terugtochtsweg.

De hoofdwaarnemer stelt zich zoodanig op, dat hij den geheelen verlichtingssector zoo goed mogelijk kan overzien, onverschillig of één of beide zoeklichten schijnen. Zijn plaats is dus ongeveer in de normaal, getrokken in het midden van de verbindingslijn der beide

zoeklichten; eene opstelling zijwaarts van de zoeklichten-sectie zou ten gevolge hebben dat, wanneer beide zoeklichten schijnen, de bundel van het naastbij gelegen licht zou maskeeren, wat het andere verlichten zou.

De beide nevenwaarnemers kiezen hun opstellingsplaatsen buitenwaarts van de zoeklichten-sectie, waardoor zij in staat zijn de uiterste gedeelten van den verlichtings-sector goed waar te nemen, wat van te meer belang wordt, naarmate de beide zoeklichten van de sectie op grooteren afstand van elkaar zijn opgesteld.

Zoodra de waarnemers hun plaatsen hebben vastgesteld, beginnen zij ieder voor zich het terrein te verkennen, vooreerst door het uit hun opstellingsplaats te bezien, doch ook door het, indien mogelijk, in alle richtingen te doorkruisen. Zoo mogelijk moet gezorgd worden, dat de waarnemers met het terrein reeds in vreedestijd volkomen bekend zijn. In elk geval moeten zij zorgen op de hoogte te zijn van de ligging en den aard der verdedigingswerken in hun nabijheid; van de uitgestrektheid en den aard der inundatiën; van de breedte en diepte van vaarten, kanalen en slooten; van de gesteldheid der wegen, enz.

Elke waarnemer vervaardigt eene schets van het terrein op groote schaal (b.v. 1:10.000), waarop hij, van eene goede terreinkaart, wegen, vaarten e. d. overneemt. Op deze schets geeft hij voorts aan alle belangrijke terreinvoorwerpen, zooals hij ze van uit zijn opstellingsplaats ziet, en schrijft daarbij de afstanden tot de stelling. Men zorge er vooral voor de schets niet te overladen, zoodat zij ook bij zeer matige verlichting geraadpleegd kan worden. Duidelijkheidshalve teekene men de terreinvoorwerpen buiten verhouding groot en in aanzicht, zooals zij zich aan het oog voordoen. Ook de grenzen van den verlichtings-sector en c. q. de terreingedeelten, die niet verlicht mogen worden, worden op de schets aangegeven.

Aangeteekend zij nog, dat elk waarnemer, behalve van deze schets, voorzien moet zijn van eene terreinkaart, van eene, gemakkelijk te verduisteren, zeer zwakke, lichtbron, welke slechts naar één zijde licht geeft en wel juist genoeg om kaart of schets te verlichten, dus b.v. een electricch zaklampje of eene gewone dievenlantaarn, alsmede van een goeden nachtkijker (binocle) van groote helderheid.

Het zal steeds gewenscht zijn belangrijke punten, als kruispunten van wegen, huizengroepen, sluizen, bruggen e. d., snel en gemakkelijk te kunnen verlichten. Daartoe richte men het zoeklicht in de avondschemering met behulp van de vizier-inrichting op die punten en leze de horizontale en verticale schaalverdeelingen af, of liever teekene den stand op die schaalverdeelingen aan. Wanneer geen vizier-inrichting aanwezig is, of wel het zoeklicht eerst na het invallen van de duisternis in stelling wordt gebracht, beginne men

met die, overdag uitgekozen, punten met den bundel op te zoeken en teekene ze daarna aan. Indien van deze punten vooraf de afstanden tot de stelling bepaald zijn, kan dit 's nachts veel gemak opleveren bij het schatten van afstanden. Het aantal van de aldus vastgelegde punten beperke men, om verwarring te voorkomen, tot hoogstens 4.

Eindelijk moeten, op overeenkomstige wijze, de grenzen van den verlichtings-sector, en c. q. van de terreingedeelten, welke niet verlicht mogen worden, op het zoeklicht worden aangeteekend. Het is den zoeklichtbediende verboden het zoeklicht buiten die grenzen te bewegen. Indien een waarnemer abusievelijk bevelen zou geven, die dit ten gevolge zouden hebben, dan is de zoeklichtbediende verplicht hem onverwijld te waarschuwen.

Het is gewenscht, dat de waarnemer, terwijl het zoeklicht schijnt, dit eenige malen in de uiterste standen doet richten en daarna langzaam naar het midden doet bewegen om zich het verlichte terrein goed in het geheugen te prenten.

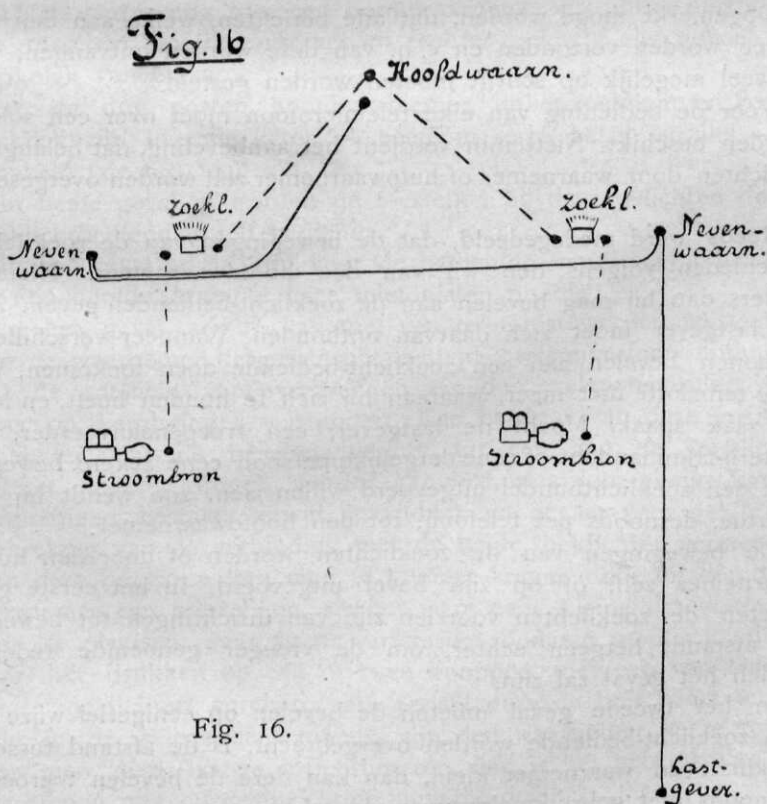

Fig. 16.

Ten behoeve van de onderlinge gemeenschap tusschen de hoofd- en nevenwaarnemers en den lastgever moeten telefoonleidingen worden

aangelegd (zie fig. 16). Voor deze telefoonleidingen moeten gevoelige, duidelijk sprekende telemicrofonen worden gebruikt; de toestellen moeten van eene duidelijke, doch niet ver hoorbare (om den in het voorterrein zittenden waarnemer niet te verraden) oproepinrichting, dus liefst een brommer, zijn voorzien. De vier benoodigde toestellen kunnen of in serie of parallel worden geschakeld. Dat gesprekken tusschen twee stations door deze wijze van doen door de andere kunnen worden gehoord, wordt geen bezwaar geacht, terwijl men voor het oproepen van de verschillende stations gemakkelijk verschillende, met den brommer te geven, signalen kan vaststellen.

Zoo mogelijk kan men gedeeltelijk van reeds aanwezige telefoonleidingen gebruik maken, of desnoods die van eenige, onder den zelfden lastgever staande, secties tot een net vereenigen.

Als reserve voor de besproken telefonische gemeenschap moet men beschikken over eenige bereden, wielrijdende, of motorwielrijdende ordonnansen. Desnoods kan ook eene optische verbinding tusschen zoeklicht-sectie en lastgever tot stand worden gebracht.

Opgemerkt moge worden, dat alle berichten, welke aan den lastgever worden verzonden en c. q. van deze worden ontvangen, voor zooveel mogelijk op schrift moeten worden gesteld.

Voor de bediening van elke telemicrofoon moet over een soldaat worden beschikt. Niettemin verdient het aanbeveling, dat belangrijke berichten door waarnemer of hulpwaarnemer zelf worden overgeseind.

Reeds werd medegedeeld, dat de bewegingen van de zoeklichten geschieden volgens den wil van den hoofdwaarnemer. Niemand anders dan hij mag bevelen aan de zoeklicht-bedienden geven. Zelfs de lastgever moet zich daarvan onthouden. Wanneer verschillende personen bevelen aan een zoeklicht-bediende doen toekomen, weet deze ten slotte niet meer, waaraan hij zich te houden heeft, en loopt de zaak spaak. Mocht de lastgever, een troepenaanvoerder, een batterij-commandant of eene dergelijke persoon eene zekere beweging met den zoeklichtbundel uitgevoerd willen zien, zoo wendt hij zich daartoe, desnoods per telefoon, tot den hoofdwaarnemer.

De bewegingen van de zoeklichten worden of door den hoofdwaarnemer zelf, of op zijn bevel uitgevoerd. In het eerste geval moeten de zoeklichten voorzien zijn van inrichtingen tot beweging op afstand, hetgeen echter, om de vroeger genoemde redenen, zelden het geval zal zijn.

In het tweede geval moeten de bevelen op eenigerlei wijze aan den zoeklicht-bediende worden overgebracht. Is de afstand tusschen zoeklicht en waarnemer klein, dan kan deze de bevelen toeroepen, desnoods met gebruikmaking van een scheepsroeper, van eene spreekbuis of van een tusschenpost.

Wordt de afstand grooter, dat moet men zijn toevlucht nemen tot

eene telefoonverbinding van den hoofdwaarnemer naar elk van de beide zoeklichten.

Voor deze verbindingen, welke geheel onafhankelijk van die voor den berichtendienst tusschen waarnemers en lastgever moeten blijven, moeten zeer gevoelige en duidelijk sprekende telemicrofonen worden gebruikt, daar anders gevaar bestaat, dat de bevelen door het rumoer van den strijd niet, of verkeerd, worden verstaan.

Eene oproepinrichting is niet bepaald noodig; zij kan echter veel diensten bewijzen, o. a. doordat men dan in de gelegenheid is om, wanneer woorden om eenigerlei reden niet goed verstaan worden, zich door morse-teekens duidelijk te maken. Als oproep-inrichting komt ook hier in de eerste plaats weder de brommer in aanmerking, welke echter ook in dit geval slechts een zeer bescheiden geluid mag geven. De inrichting van deze telemicrofonen moet zoodanig zijn, dat zij om het hoofd bevestigd kunnen worden en dat, althans bij het opnemen, geen hulp van de handen wordt vereischt.

Met betrekking tot hun schakeling kan men 2 gevallen onderscheiden, n.l.:

1°. de verbinding tusschen hoofdwaarnemer en linker-zoeklicht en die tusschen hoofdwaarnemer en rechter-zoeklicht zijn geheel onafhankelijk van elkaar;

2°. de drie posten, hoofdwaarnemer, linker-zoeklicht en rechter-zoeklicht zijn in eene keten — hetzij in serie, hetzij parallel — geschakeld (zie fig. 16).

In beide gevallen worden de toestellen bij de zoeklichten door de zoeklichtbedienden zelf bediend.

In het geval ad 1°. zijn voor de bediening van de beide toestellen bij den hoofdwaarnemer twee telefonisten noodig.

In het geval ad 2°. kan met één telefonist worden volstaan, ja, kan de waarnemer desgewenscht zelf de telemicrofoon omhangen, wat de snelheid van overbrengen van de bevelen bevordert en de kans op vergissingen vermindert. Een bezwaar van deze inrichting is echter, dat de bevelen, gericht tot een van de zoeklichten, bij het andere kunnen worden gehoord, waardoor eenige kans op vergissingen bestaat, terwijl bovendien het gevaar voor gelijktijdige verbreking van de verbinding met de beide zoeklichten vermeerderd. Aan deze bezwaren kan men te gemoet komen door bij den hoofdwaarnemer een toestelletje, als het ware eene kleine draagbare centrale, te plaatsen, waarvan de inrichting zoodanig moet zijn, dat hij door het drukken op een of twee knoppen, met een van beide of beide zoeklichten spreken kan, terwijl deze op hun beurt te allen tijde in de gelegenheid moeten zijn den waarnemer op te roepen. Past men deze laatste inrichting toe, dan is het gebruik van telemicrofonen met oproepinrichting onvermijdelijk.

De niet te zware, doch vooral in vochtige terreinen goed geïsoleerde, kabel moet eene zoodanige lengte hebben, dat een vooruit-

schuiven van den waarnemer tot 500 à 1000 M. mogelijk is. In vochtige terreinen kan men volstaan met enkelkernigen kabel, waarvan dan per installatie ten behoeve van de leiding van de zoeklichten 500 à 1000 M., en per sectie ten behoeve van den berichtendienst vermoedelijk gemiddeld ± 4 KM., alles verdeeld over eenige gemakkelijk draagbare haspels, aanwezig moet zijn, terwijl men voor de terugleiding van de aarde gebruik kan maken; in hoog terrein doet men misschien beter ook voor eene terugleiding te zorgen en kan men, gemakshalve, zijn toevlucht tot een dubbelkernigen kabel nemen.

Eene ruime toebedeeling met telefoonkabel is gewenscht, omdat men nog wel eens, bij een gedwongen terugtocht van den waarnemer uit het voorterrein, genoodzaakt zal zijn een gedeelte daarvan prijs te geven.

Ten einde het aantal telefoonverbindingen niet overmatig op te voeren, zal men de nevenwaarnemers — die immers geroepen kunnen worden om het commando over de zoeklichten op zich te nemen — bij voorkeur opstellen op zoodanigen afstand van hun zoeklicht, dat zij dit mondeling kunnen leiden. De nevenwaarnemer, die het hoofdwaarnemerschap overneemt, roept zijn bevelen dan aan het naastbijzijnde zoeklicht toe, terwijl hij die, bestemd voor het andere licht, telefonisch, langs de voor den berichtendienst bestemde lijn, laat doorzenden aan den anderen nevenwaarnemer, die ze weer aan den betrokken zoeklichtbediende toeroept. Door deze wijze van opstelling beschikt voorts ook de hoofdwaarnemer over eene reserve-gemeenschap met de zoeklichten, daar hij, wanneer eene of beide verbindingen met de zoeklichten gestoord zijn, zijn bevelen aan den betrokken nevenwaarnemer kan doen toekomen, die ze dan weer aan den zoeklichtbediende toeroept.

Alle bevelen — hetzij mondeling, hetzij telefonisch gegeven — moeten kort en duidelijk zijn; zij moeten reglementair vastgelegd en met zorg gekozen worden; een eerste eisch is, dat geen, althans zeer weinig, klankovereenkomst bestaat; woorden als „licht” en „links”, „snel” en „rechts”, „hoog” en „open” geven gemakkelijk aanleiding tot verwarring.

Practisch hebben de navolgende commando's hun bruikbaarheid bewezen:

- a. het zoeklicht moet schijnen open;
- b. " " " verduisterd worden duister;
- c. " " " snel bewogen worden naar rechts . rechts;
- d. " " " " " " " links . links;
- e. " " " " " " " boven . rijzen;
- f. " " " " " " " beneden . dalen;
- g. de bewegingen *c* tot en met *f* moeten geschieden in langzaam tempo; het commando vooraf doen gaan door langzaam;
- h. de beweging moet ophouden halt;

z. het zoeklicht moet over een zekeren hoek, hetzij schijnend, hetzij verduisterd, worden verplaatst; het commando vooraf doen gaan door x graden.

Voor *x* kieze men daarbij ronde getallen, liefst veelvoudigen van tien, dus b.v. „twintig graden rechts”, „dertig graden links”, enz. Als regel zal, wanneer eene beweging langzaam moet geschieden, geen aantal graden worden genoemd, daar men die beweging dan op het gewilde oogenblik door het commando „halt” kan doen eindigen.

De commando's *c* en *d* eenerzijds en *e* en *f* anderzijds kunnen naar behoefte worden gecombineerd.

De waarnemer, die 2 zoeklichten commandeert, hetgeen regel zal zijn, doet telkens als hij een ander zoeklicht bewegingen wil doen uitvoeren, zijn commando voorafgaan door de woorden „rechter zoeklicht”, of „linker zoeklicht”. Indien de beide zoeklichten van elkaar geheel onafhankelijke telefonische verbindingen hebben, behoeft de telefonist deze aanwijzing niet te herhalen.

Op het zoeklicht vastgelegde punten worden in volgorde genummerd, liefst met niet gelijkklinkende getallen, dus b.v. 1, 3, 5, 8, terwijl dan gelast wordt: „punt 1”, of „punt 3”, enz.

Behalve mondeling of telefonisch kunnen zoeklichten ook langs optischen weg worden gecommandeerd. Daar dit altijd eenigszins gebrekkig gaat, zal men hiertoe alleen zijn toevlucht nemen, indien men de hulp van telefonen ontberen moet, dus b.v. wanneer de waarnemer zeer ver vooruitgeschoven is, of geen telefonen of kabels beschikbaar zijn.

Het optisch commandeeren kan op verschillende manieren worden bewerkstelligd, o.a.:

1°. met eene lantaarn, die bewogen wordt in de richting, waarin men het zoeklicht bewogen wenscht. Deze lantaarns moeten voor elk van de beide zoeklichten eene andere kleur hebben, en alleen aan de, van den vijand afgekeerde, zijde licht doorlaten. Het verduisteren van het zoeklicht wordt dan aangeduid door het verduisteren van de lantaarn. Deze methode is vrij gebrekkig.

2°. met eene seinlantaarn, waarmede morse-seinen gegeven worden. Voor alle boven vermelde commando's wordt dan een teeken, liefst ééne letter, aangenomen, dus b.v. open = o; duister = d; rechts = r; links = l; rijzen = s (stijgen); dalen = z (zakken); langzaam = k (kalm); halt = h; x graden = xg, waarbij het getal *x* met de verkorte teekens te seinen; punt *x* = px, waarbij dan voor *x* weder het verkorte teeken voor het betrokken nummer te seinen.

Men kan, of voor elk van de beide zoeklichten eene anders gekleurde lantaarn gebruiken, of de lantaarns zoo plaatsen, dat bij het zoeklicht alleen de eigen lantaarns gezien kan worden, of wel men

noeme de zoeklichten b.v. *a* en *b* en doe de seinen door het bijbehoorend teeken voorafgaan, naarmate de waarnemer „rechter zoeklicht” of „linker zoeklicht” commandeert.

3°. met een speciaal geconstrueerd seinapparaat, bestaande uit een houten kast, waarin een helder licht gevende lantaren is geplaatst, terwijl in den, naar het zoeklicht toegekeerden, wand, zich 5 openingen bevinden in den vorm van een staand kruis. De middelste opening is daarbij voorzien van eene tuimelende klep, zoodat zij zich òf rood òf groen vertoont, terwijl de overige wit licht doorlaten en elk door een klepje geheel gesloten kunnen worden.

De seinen worden hiermede, als volgt, gegeven :

- a.* de middelste opening is rood open;
- b.* „ „ „ „ groen duister;
- c.* „ rechter opening wordt geopend . . . langzaam rechts;
- d.* „ linker „ „ „ . . . langzaam links;
- e.* „ bovenste „ „ „ . . . langzaam rijzen;
- f.* „ onderste „ „ „ . . . langzaam dalen;
- g.* „ geopende ongekleurde opening wordt gesloten, terwijl de middelste opening rood is halt.

Den zoeklichtbediende wordt opgedragen, om het naar links of rechts bewegen van het verduisterde zoeklicht, als dus de middelste opening van het seinapparaat groen is, steeds over 10 graden, het rijzen en dalen in dat geval steeds over 1 à 2 graden, te doen geschieden, voor elken keer, dat men de betrokken opening van het seinapparaat doet schijnen. Wenscht men dus het verduisterde licht 30 graden naar links te brengen, dan zal men, terwijl de middelste opening voortdurend groen blijft, de linker opening drie maal achtereen eenige oogenblikken doen schijnen.

Ook het richten op vooraf vastgestelde punten kan men met het seinapparaat aangeven, door middel van vooraf vast te stellen teekens, b.v.:

punt 1: de linker, de bovenste en de rechter opening verlicht;

punt 3: de bovenste, de rechter en de onderste opening verlicht; enz.

Het beschreven apparaat is slechts voor kleine afstanden geschikt. Voor grootere afstanden gebruike men liever 5, naar ééne zijde licht gevende, aan een raam opgehangen, lantaarns, waarvan de lichtsterkte, afhankelijk van den afstand, meer of minder groot is.

Ook bij gebruik van de beschreven seinapparaten moet zoo mogelijk voor elk zoeklicht een eigen apparaat aanwezig zijn, en moeten deze zoodanig worden opgesteld, dat men bij elk licht slechts het eigen seinapparaat ziet, of dat althans geen verwarring mogelijk is.

Heeft men slechts een apparaat, dan moet een teeken gegeven worden, telkens als men zich tot een ander zoeklicht wendt, hetwelk b.v. bestaan kan in het gelijktijdige openen en weder sluiten van alle ongekleurde openingen.

Van het hier onder 3°. beschreven stelsel wordt het beginsel aangegeven in N°. 7 van bijlage I.

Een bezwaar van alle optische seinmiddelen is, dat het waarnemen van de signalen een, voor de oogen zeer vermoeiend, werk is, wat herhaalde aflossing noodig maakt.

Behalve de vorenbeschreven telefoonleidingen moet nog tusschen het zoeklicht en zijn stroombron eene telefoonverbinding, voorzien van telemicrofonen met oproepinrichting worden aangelegd. Indien de afstand echter minder dan 100 M. bedraagt en de beide onderdeelen van de installatie door een gemakkelijk begaanbaren weg verbonden zijn, kan dit achterwege blijven.

Eene schematische schets van de opstelling der zoeklicht-sectie en de benoodigde telefonische verbindingen vindt men in fig. 16.

Eene enkele maal zal het gewenscht blijken de hoofdwaarnemers van verschillende sectiën onderling telefonisch te verbinden; meestal echter zal de gemeenschap tusschen hen zonder bezwaar over den lastgever kunnen worden verkregen.

Ten behoeve van den waarnemings- en berichtendienst zijn, in verband met het vorenstaande, aan telefonisten (seiners) en handlangers minstens noodig:

bij den hoofdwaarnemer	5 à 6 man ;
bij beide nevenwaarnemers te zamen	4 „
bij den lastgever	I „
alzo per sectie	10 à 11 man.

Voor de waarneming zijn voorts nog noodig 3 waarnemers en 3 hulpwaarnemers, en voor de bediening van zoeklicht en stroombron per installatie 4 à 5 man.

Totaal is per sectie dus benoodigd een personeel van minstens 24 à 27 man, bij bespannen installaties c.q. nog met stukrijders of geleiders der paarden te vermeerderen. Bovendien zal op eene wacht, ter bescherming van waarnemers en materieel, alsmede op de hiervoor bedoelde ordonnansen moeten worden gerekend.

Alle waarnemingsstations moeten zoo mogelijk eenigszins scherf- of kogelvrij worden ingericht, b.v. met behulp van een licht chroomstalen schild. In elk geval moeten zij voor den vijand geheel onzichtbaar zijn, zoodat deze met hun plaatsing onbekend blijft. Aan eene goede maskeering moet dus veel aandacht worden gewijd, terwijl geen enkel lichtschijnsel hen mag verraden.

Eventueel verhoogde opstellingen moeten licht en gemakkelijk verplaatsbaar zijn en mogen eerst bij duisternis worden geplaatst, tenzij zij voor den aanvaller onzichtbaar zijn opgesteld, b.v. in of achter een boschje. Zij moeten eene gemakkelijke zitgelegenheid voor 2 personen bieden en van een tafelblad voorzien zijn.

De opstelling moet steeds in donker liggen, waartoe desnoods op

eenigerlei wijze, b.v. met een, uit bebladerde takken samengesteld, scherm, eene kunstmatige slagschaduw moet worden opgewekt.

Uit den aard der zaak zal de waarneming van het voorterrein niet alleen overgelaten worden aan de hoofd- en nevenwaarnemers der zoeklicht-sectiën, doch zullen alle troepen, die zich in of voor de verdedigingslijn bevinden, moeten zorgen voor de noodige waarnemers, welke hun waarnemingen melden aan den chef, die hen heeft uitgezet. Deze waarnemers blijven echter buiten aanraking met de zoeklichten; zij maken alleen van hun licht gebruik.

Ten einde een behoorlijk rendement aan de zoeklichten te verzekeren, zijn meestal veel terreinverbeteringen noodig. Zoo moeten de wegen berijdbaar worden gemaakt voor de veelal zware voertuigen door het overbruggen van slechte gedeelten met planken of horden, het aanvullen van gaten, het versterken van bruggen, enz.; opstellingsplaatsen voor de voertuigen moeten hetzij worden verbeterd door egaliseeren, ophoogen, op eenigerlei wijze verharderen, of vermeerderen van het draagvermogen van het terrein, hetzij worden gemaakt b.v. door plaatselijk verbreederen van wegen; toegangswegen tot de opstellingsplaatsen moeten veelal worden aangelegd, waarvoor de zelfde werkzaamheden, als voor het verbeteren van de opstellingsplaatsen, worden vereischt en wellicht bruggetjes over slooten zullen moeten worden geslagen.

Voorts moeten de noodige maatregelen tot bescherming van de voertuigen en de bedieningsmanschappen worden genomen, bestaande in het vervaardigen van maskers en het opwerpen van borstweringen.

Dikwijls zal men, bij zoeklichten niet voorzien van eene inrichting tot verhoogde opstelling, moeten overgaan tot het maken van stellages, waarop die zoeklichten kunnen worden geplaatst.

Eindelijk moet, ter verhooging van de uitwerking en ter vermeerdering van de waarnemingskansen, het voorterrein in den verlichtings-sector worden verbeterd.

Men houde hierbij in het oog, dat alleenstaande palen en boomen vóór het zoeklicht weinig hinderlijk voor de verlichting zijn, doch, door het door hen gereflecteerde licht, den waarnemer veel last kunnen veroorzaken. Boomrijen, op eenige honderden meters vóór het zoeklicht gelegen, beletten de waarneming, van hetgeen daarachter geschiedt, echter volkomen, zelfs, wanneer zij overdag voldoende doorzichtig zijn.

Ook andere terreinvoorwerpen, welke overdag niet den minsten hinder opleveren, als lage heggen, hekken, huisjes, hooischelven e.d., bemoeilijken 's nachts, door de gevormde slagschaduw, de waarneming in hooge mate.

Eveneens kan dit het geval zijn met terreinplooiën, droge slooten e. d., welke overdag voldoende ingezien kunnen worden, doch 's nachts niet door de zoeklichten kunnen worden verlicht.

In elk bijzonder geval moet ernstig overwogen worden, in hoeverre de bedoelde terreinvoorwerpen opgeruimd en de terreinplooiën, slooten e. d. opgevuld of vergraven moeten of mogen worden.

De opruimingen in het voorterrein zullen, als regel, reeds tijdens het in staat van verdediging brengen moeten worden uitgevoerd.

Ten slotte zal nog nagegaan moeten worden, in hoeverre het noodig is, voorzieningen te treffen om de eigen troepen aan verlichting te onttrekken. Bij het aanleggen van de loopgraven en andere verdedigingswerken zal men reeds rekening moeten houden met de opstellingsplaatsen der zoeklichten en ze zooveel mogelijk buiten de verlichtings-sectoren of in de slagschaduw moeten houden. Waar dit niet kan, moeten, door het plaatsen van maskers, kunstmatige slagschaduw worden opgewekt, of, nog liever, bezige men overdekte loopgraven met schietgaten, welke loopgraven aan de achterzijde zoodanig moeten zijn afgesloten, dat de schietgaten niet door de zoeklichten worden verlicht.

De resultaten, welke met de zoeklichten verkregen worden, worden sterk beïnvloed door de meer of minder goede wijze, waarop die lichten worden gebruikt.

Zoals vroeger reeds werd betoogd, is het noodzakelijk de zoeklichten paarsgewijze te doen optreden. Beide zoeklichten van eene dergelijke sectie zijn bedrijfsvaardig, doch het eene is voortdurend verduisterd, terwijl het andere schijnt.

Afhankelijk van plaatselijke gesteldheid en den toestand bij den vijand moet het eerstbedoelde zoeklicht in werking zijn of wel kan het machine-aggregaat tijdelijk stop worden gezet.

Het moet schijnen :

a. ter vervanging van het andere zoeklicht, wanneer dit verduisterd moet worden, om de koolstaven te vernieuwen, wegens eene bedrijfsstoring, of om het aan het vijandelijk vuur te onttrekken ;

b. wanneer een object wordt ontdekt, dat belangrijk genoeg wordt geacht om het te blijven verlichten, hetzij om zijn handelingen te kunnen blijven waarnemen, hetzij om het onder vuur te nemen ; beurtelings wordt die taak door een van de zoeklichten verricht, terwijl het andere het terrein atzoekt, en wel geschiedt dit rechts van het object door het rechter en links door het linker zoeklicht, zoodat vermeden wordt, dat beide bundels elkaar kruisen, wat de waarneming onmogelijk zou maken.

Door het afwisselend verlichten van een troep door verschillende zoeklichten wordt deze gemakkelijk uit zijn marschrichting gebracht. Elke troep heeft n.l. neiging het zoeklicht tot marschrichtingspunt te kiezen, zoodat voor de hand ligt, dat het uitdooven van het eerste en het eenige seconden later doen schijnen van het tweede zoeklicht een troep op dwaalwegen kan leiden ;

c. ter ondersteuning van het andere licht, wanneer de mate van

verlichting, te weeg gebracht door één licht, onvoldoende is, in welk geval men beide bundels op het zelfde punt richt; wanneer men tijdelijk de verlichte strook wil verbreedden, of wel wanneer men door de eenigszins anders gevormde slagschaduwen verwacht objecten te kunnen waarnemen, die men met één licht niet ziet;

d. wanneer bij een stormaanval alle organen der verdediging tot het behoud der stelling in werking worden gebracht.

Welke maatregelen met betrekking tot de gedane waarnemingen genomen moeten worden, en of c.q. ontdekte objecten onder vuur genomen moeten worden wordt beslist door den lastgever. Deze, of wel een door hem aangewezen, officier behoort zich daartoe op zoodanige plaats op te houden, dat hij, steunende op de van de hoofdwaarnemers verkregen berichten, in deze snel eene juiste beslissing nemen kan. Een en ander natuurlijk behoudens initiatief van ondergeschikte commandanten in dringende gevallen.

Is het onder vuur genomen object breeder dan de bundel, dan wordt het verlicht door deze langzaam over de objectbreedte heen en weer te bewegen.

Omtrent de wijze van verlichting zij in de allereerste plaats opgemerkt, dat een zoeklicht nimmer voortdurend mag schijnen, doch steeds met kleinere of grootere tusschenpoozen moet worden verduisterd; hierdoor wordt den vijand het zich inschieten of oriënteeren op of met behulp van het zoeklicht zeer bemoeilijkt.

Men kan voorts de volgende verlichtingswijzen onderscheiden:

a. met stilstaanden lichtbundel, wat zeer zelden zal voorkomen en wel alleen bij verlichting van smalle defilé's, zooals b.v. een bergpas, of een weg door een bosch.

b. met in gelijkmatig tempo bewegenden bundel, in welk geval men het zoeklicht den sector met matige snelheid heen en weer doet doorloopen, het natuurlijk van tijd tot tijd eenige oogenblikken verduisterend; deze verlichtingswijze mag niet gebezigd worden, als het voorterrein uit land bestaat, daar de vijand, den lichtbundel ziende aankomen, zich gemakkelijk aan de waarneming kan onttrekken, b.v. door zich tijdig op den grond te werpen of stokstijf te blijven staan; is daarentegen het voorterrein eene groote bevaarbare watervlakte, dan is deze methode zeer aan te bevelen, daar schepen, booten, vloten e. d. zich niet aan het gezicht zullen kunnen onttrekken; ten einde echter te voorkomen, dat zij den bundel vóór blijven, moet van tijd tot tijd de bewegingssnelheid van deze plotseling worden versneld;

c. met oscilleerend licht of snelbewegenden bundel, in welk geval men den bundel of in horizontalen zin snel heen en weer zwaait, daarbij telkens op een willekeurig punt stoppende, of wel den omhoog gerichten bundel telkens in eene willekeurige richting op het terrein werpt, hem daarop eenige oogenblikken houdt, en vervolgens wederom

omhoog richt. De bedoeling is in beide gevallen den vijand met het licht te overrompelen en hem den tijd te ontnemen om zich te dekken; een bijkomend voordeel is de sterk verblindende werking, verkregen door de snelle afwisseling van licht en duisternis; het heen en weer bewegen is aan te bevelen boven het telkens omhoog richten, omdat door de eerste wijze van doen de kans wordt geopend, dat ook tijdens de beweging nog iets wordt gezien;

d. met intermitteerend licht, in welk geval het zoeklicht telkens verduisterd wordt gericht, vervolgens wordt geopend en, indien men niets ziet, onmiddellijk weder verduisterd wordt, waarna, hetzij op het zelfde, hetzij op een ander punt, deze manoeuvre wordt herhaald.

Deze wijze van doen, is nog meer dan die sub *c*, er op berekend om den vijand met licht te overvallen, bovendien werkt zij sterk verblindend en maakt het inschieten en oriënteren op en met behulp van het zoeklicht zeer moeilijk.

Zij zal daarom steeds worden gebruikt, als de zoeklichten onder vuur worden genomen, en zal overigens, als regel, in vereeniging met de sub *c* beschreven methode worden toegepast.

Opgemerkt zij, dat de periodes, gedurende welke een zoeklicht verduisterd wordt gehouden, niet zoo groot mogen zijn, dat een, eventueel aanwezige, vijand in de gelegenheid zou komen ongezien een belangrijken sprong te doen.

Van grooten invloed op de inrichting der beveiligingsverlichting is de gesteldheid van het voorterrein en van de atmosfeer.

Is het voorterrein eene uitgestrekte, in alle richtingen begaanbare, vlakke, zoodat men niet met de minste zekerheid kan zeggen uit welke richting de vijand verwacht kan worden, dan is eene zeer ruime indeeling van zoeklichten, volgens de vroeger gegeven beginselen, noodig.

Is daarentegen het voorterrein geheel ongeschikt tot nadering, bestaat het b.v. uit eene onbevaarbare en onbegaanbare, zeer breede inundatie of uit een dito moeras, zoo kan men van eene beveiligingsverlichting afzien.

Bevinden zich in een dergelijk terrein accessen, welke belangrijk genoeg zijn, om van eene beveiligingsverlichting te worden voorzien, zoo stelle men de zoeklichten zoodanig op en gebruike ze op zoodanige wijze, dat de vijand omtrent de ligging van het acces zoo-veel mogelijk wordt misleid; men schijne dus niet voortdurend op het acces, doch richte den bundel herhaaldelijk op punten daar buiten.

Wanneer de kans bestaat, dat de aanvaller aan de overzijde van het onbegaanbare terrein batterijen opwerpt of troepen verplaatst op een afstand, welke waarneming door zoeklichten toelaat, zoo zijn beveiligingszoeklichten wel op hun plaats. Hun aantal is daarbij geheel van plaatselijke omstandigheden afhankelijk.

Is het voorterrein zeer bedekt en b.v. tot slechts enkele honderden

meters voor de verdedigingslijn opgeruimd, zoo moet rijpelijk overwogen worden, of eene beveiligingsverlichting met zoeklichten wel voldoende vrucht zal dragen. In elk geval mogen de zoeklichten dan niet grooter zijn, dan noodig is tot verlichting van de opgeruimde strook.

Verlichting van het bedekte terrein toch, zou veelal den aanvaller van meer nut zijn dan den verdediger, daar hij, door de groote gevormde schaduwen, ongezien kan naderen, terwijl hij door het diffuse licht van de over of langs hem heen schijnende zoeklichten niet in absolute duisternis gaat.

Verlichting van diep in een bosch dringende wegen, die uit de stelling in te zien zijn, verdient alleen dan aanbeveling, wanneer de aanvaller niet in staat is, buiten deze wegen marcheerende, de stelling te naderen; kan hij dit wel, dan zal hij zich gemakkelijk aan de waarneming en aan de verblindende werking van het zoeklicht kunnen onttrekken en zal het diffuse licht van den bundel hem wellicht nog diensten bewijzen.

Bij een heuvelachtig voorterrein, dat bovendien door boschjes, hooge gewassen, enz. plaatselijk veel gezichtsdekking biedt, zooals b.v. duinterrein, heeft eene beveiligingsverlichting, als regel, weinig nut voor den verdediger, en geldt het zelfde, wat daarvan werd opgemerkt met betrekking tot het bedekte terrein.

Ook wanneer de toestand der atmosfeer geen of weinig waarneming toelaat, moet het schijnen van de zoeklichten worden gestaakt, omdat zij ook dan den vijand van nut zouden kunnen zijn, hem b.v. in de mist een marschrichtingspunt zouden geven.

De aanwezigheid van eene beveiligingsverlichting mag nimmer aanleiding geven tot verwaarloozing van den voorpostendienst. Al moge men ook het aantal posten en patrouilles eenigszins verminderen, steeds moeten de noodige troepen aanwezig en gereed zijn om, zoodra een of meer zoeklicht-sectiën om eenigerlei, b.v. de zoeven genoemde, reden de verlichting moeten staken, die posten en patrouilles op de normale sterkte te brengen.

(Wordt vervolgd.)

Klanken uit het verledene.

Uit de nagelaten papieren van mijnen Overgrootvader
Jan Anthony van der Bruggen.

(Vervolg en slot van blz. 760.)

Lieuwaarden, d. 27 Sept. 1793.

„Hoog Wel Gebooren Heer!

„Ik hebbe de Eer hier neffens te senden de maandelijke Lijste,
„hoope deselve te regt sal koomen, also niet weet waar te be-
„schrijven, na de bloedige *actie* van den 13 dezer maand, so
„sende dese met de Veld Post van 's Hage, alleen maar hoopende
„ben, welvaarent suld weesen:

„De maandelijke Lijsten hebbe ingegeven, En de sterkte daer
„in bepaalt van de Detachementen, zo als in de vorige maand
„van den 29 Julij hebbe versonden en nu aan Zijne Hoogheid
„en aan de Heeren Gedeputeerden, en zoals dese aan UW.H.W.
„Geb. hier bij.

„De schoenmaker VAN EYLL is betaalt zo verre ik weet, be-
„halven de Reeken tot laste van PRINS VAN WALDECK, wegens
„die Boel nog geen de minste schikkingen is gemaakt worden, etc.
„Ik hebbe de gewermaker a Groningen, wegens de geleverde
„geweeren, corbijns en pistoolen, voor 3 compⁿ laeten betalen, nu
„sal aanstaande den 22 October THIEL SPEET te Amsterdam ook
„voor de 3 compagnies zadels, en voor de coucarden voldoen.
„(hebbe op order van Sijne Hoogheid tot de werving, bepaalt te
„mogen senden tot den.... afgesonden na het WitgenSteijns,
„en 't Bedlenborgs... SNIJDER van mijn compagnie¹) en hem
„een Brief mede gegeven, aen de 2 Heeren Graven, was het mo-
„gelijk, onse 4 compagnieën te completeeren.

„hebbe ook nog 2 man uitgesonden op werving in dese pro-
„vintie, zal zo veel mijn mogelijk de op uijt zijn om Rekruten te
„bekoomen.

„(het verwondert ons, geen de minste narigt, van UW.H.W.Gbr.

1) Het accoordt met dezen werver, met name CH. SNIJDER, luidde: „per
„dag heene na Witgensteijns 24 stuijvers daags, en die Reijs in 10 dagen
„(ongeveer) te doen; daar zijnde daags 10 stuijvers. En so geen Rekruten
„maakt, de teruggeReijs voor zijn Reeken; geen Deserteurs, Boere Jongens,
„5 v: 6 d: grood; 8.9.10 Ducaten t Hoogts op handt.”

„bekoomen, dat mijn seer ongerust maakt, alleen, een man van
 „hier, Postenus moet UW.H.W.Gbr. niet ver van Gend gesien
 „hebben, nu zo Even geïnformeerd, (welke mensch, te Door-
 „wijk onsen peerde Docter 50 Guldens heeft opgeschooten, dat
 „zijn W.E. wederom hebbe gerestitueert, het *smert* een jeder
 „weldenkent mensch, dat de onse Troupen daar so veele geleeden
 „hebben, En der zo veele Brave het leeven der mede hebben in-
 „geschooten.

„(hier word so ijsselijk geloogen, dat men der niet uijt kan
 „koomen, en verwagt, hier op met ten Eersten een antwoord
 „waar meede mijn sal verpligten.

„beneffens die van mijn kinders, ons aller complement gemaakt
 „als mede aan de Heeren Officiers, so noeme met het Dieps
 „Respect,

HoogWelGeboore Heer,

UW.H.W.Geb. zeer ootmoedige Dienaar En Vriend:
 (get.) J. BR. GASINJET.”

„P. S. Verzoek mijn complement aen den Heer Adjudant BONSEL, En
 „Beveele de Mijne in UwH.W.G. Protectie en Zorg aan.

„Adieu leev allen gelukkig, en vaartwel. Compl. van Heer GHIJBEN.

„N.B. Nog zijnder 2 man comp^{te} VAN VOS na den 10 Sept. gedeserteert:
 „2 broers DE HENKES.”

Lieuwaarden, d. ii October 1793.

H. W. G. Heer.

„Ik hebbe de Eer hier Nevens UW.H.W.G. te senden de 3
 „maandelijke Lijste (alhier geen de minste Narigt bekoomen heb-
 „ben van de Dethacementen, de Lijst van Groningen ingevuld,
 „na ons beste weeten. Schijnen daar iets meer te weeten, als
 „wij hier, etc.:

„hierbij een Lijste van de Beste, bequaamste manschappen, en
 „Paarden, welke hier nog zijn, en souden kunnen mijns oordeels
 „geemployeert worden, het manqeert mijn aan de Peerden, die
 „men met geen Nut, zo als UW.H.W.G. meld, om in 't veld te
 „gebruyken;

„hebbe volgens *order* de Lijst van de onbequame manschappen,
 „den 1 October, bepaalt, hebbe ingegeven, daer op geset, Wagtmr.
 „HULSHOFF en den Ruyter NOLLEKER. De Ritm. P. GASINJET
 „heeft een Request in 'gegeven, aan *Coleege* om Wagtmr. HULSHOF
 „gegageert te hebben; welker *Coleege* nooit boven het bepaalde
 „getal gaat, als er een *sterft*, wederom aangevult word, daarom
 „ook tot *appointment* op gekomen is, *niet zal worden getreden*;

„(dat heeft ook also op zijn Eijgen houdje gedaan, En men der
 „hier niet over te vreden is, etc.: alhoeveel moeite hebbe gehad,
 „om de Boel tot de augmentatie klaar te hebben, nu Enige dagen
 „alles hier klaar hebben, de mantelsacken ook op Pajen gestelt,

„met die weergase keerel veel te stellen *gehad*, en zoveel gekunt
„hebben, voor ons 't Beste gesogt;

„(ben nu met het een, en ander, verre, met de betalinge *heene*:
„maar nu kooft *Nov.* aan) dat het Hooij diende betaalt worden.

„Ik hebbe voort op order van Zijne Hoogheid Prince Erfstadhou-
„der, CHR. MEIJER, na het Beddenbagse op werving gesonden, en
„wel om de Compagnie van de Collonel VAN VOS te completeeren.

„Eergisteren van CHR. SNIJDER, een brief gehad, dat er *Reeds*
„5 man hadde aangenoomen, en der gauw 8 man soude hebben,
„en volgens de gegevene order, den 15 Nov. aanstaande wederom
„hier moeten weesen. Ik hebbe UW.H.W.G. wel eens hooren
„zeggen, niet ligt wederom in eene Generaale werving zoude

„willen treden; binnenlands, hebbe al een en andermaal, op uijt
„gehad; terug koomende, is het seggen, sij willen En durven nu
„geen Ruijter worden. Dat Duijvels *vee* van *Ceesen!* Raad het de
„Luijde af; als maar mag weeten hoe UW.H.W.G., voor zig, de
„werving begeert meede te doen, of dat men voor den 15 Nov.
„van Prins Erfstadhouder permissie had, dan kost SNIJDER voort-
„werpen, maar met Ritmr. GASINJET kan daaromtrent niets doen,

„Graaf VAN T WITGENSTEIJN, schijnt ons niet meer gunstig
„te weesen, in de werving, onse Deserteurs doen ons daar,
„(*althans Eenem*) niet veel goeds.

„Voorgangen Maandag hoorde men hier dat de Hollandse *armee*
„was opgebrooken, en na *Mons* moesten *marscheeren*, dese niet
„hebbe durven wegsenden;

„het smert mijn in mijn hart (dien 13 tienden van voorige maand
„is voor gevallen), nu denkt men vast, dat dat Cannaille gou tot
„Reede gebragt sal worden, ons, aller hartelijke complementen
„gemaakt, leev gelukkig allen en gesont en weest verseekert, dat
„met Diepts Respect ben, en Blijve

Hoog Wel gebooren Heer

UW.H.W.G. zeer ootmoedige en onderd. Dienaar
en Vriendt

(get.) J. BR. GASINJET.

P.S. Bedank UW.H.W.G. Hartelijk, dat mijn filliciteert met
Majors Tractement, Reeds ook door Hr. VINCENT ben geïnformeert.

Bij dezen brief waren ingesloten de 2 volgende lijsten:

„Lijste van de Manschappen en Paarden van Compagnie Collonel
„VAN VOS, zoo na het Leger kunne gesonden worden, bestaande in

„Nro. 1. Gefreijte Corp. Wijgand

„ 2. Chr. Reinholtz.

enz. enz. (ten getale van 8 man).

„Leeuwaarden, den 12de Oct. 1793.

(get.) J. T. BLEIJER. Wagtmr.

„Bij dese Compagnie manqeert het aan de manschappen, om „meerde, om met nut, te kunnen gebruiken.”

(get.) J. BR. GASINJET.

„Lijste van de Compagnie Major GASINJET, inhoudende van „de manschappen, met haar peerden, de Benoemt zijn om te „kunnen Dienen in het Leeger.”

„Naamen:

1. Hend. Begeman.

enz. enz. (ten getale van 10 man).

„Leeuwarden, den 12de October 1793.

„Bij mijn Compagnie manqeert het aan peerden, dien te swak „mijns oordeels nog sijn, soude men der volkoomen Dienst van „kunnen hebben.”

(get.) J. BR. GASINJET.

„HoogWelGeboore Gestrenge Heer!

„'tZal mij ten hoogsten aangenaam sijn, als UW.H.G. bij aan- „houdendheid moogt welvaren,

„ontving gisteravond een briefje van de Heer BROUWER, waar „in melde, dat U.H.W.G. versogt ik f800.— per compagnie na „de Escadrons te Bergen op Zoom zoude zenden; dan de zwaare „uijtgaave, die ik deeze maand moet doen, maakt mij zulks onmo- „gelijk; want hebbe reeds over de f3600.— aan Hooij en Wijde- „geld betaalt.

„Daar sijn voor de drie compagnien 10 Recruten voor de „Generaale werving gekomen, elk a f10.—, die moeten ook direct „betaalt worden, en moet ook tot den 12 February alhier uytgeeve „eer iets wederom ontvange; zende derhalve aan U.H.W.G.G. „f2000, zoodra mij mogelijk is meerder te zenden, zal zulks „ten eersten doen.

„Die recruten, waarvan er binnen korten nog meer komen zul- „len, zal ons verder in den grond booren; twee van die snaken sijn „reeds gedeserteert, een van de Lt.Coll. en een van ASBECK; twee „zitten er in de provoost om hunne ligtmisserijen — en binnen korte „vrees ik, zal het heele boeltje verdwijnen, — gelukkig U.H.W.G.G. „heeft maar een gekregen — wij hebben kans nog een heel „partijtje van dat volkje te zullen krijgen; want ik geloof dat „zij bij zielverkopers wordén geronseld; zommige krijgen maar „drie gulden handgeld; maar de tagtig Guldens voor de werving „moeten er toch weezen, zo dat het die snaken maar om een „nieuwe Rok te doen is, ik wil er het beste van hopen, maar „vrees, het maar geld in het waater geworpen is — zoo op 't „oogenblik komt wagtmr. BLEIJER mij zeggen, dat de heer Overste

„GASINJET een ordre ontvangen heeft waar bij de Generale
 „werving ophoud — ik heb die ordre nog niet gezien, maar denke
 „dat zulks geschied, dewijl de grootste hoop van dat volkje
 „deserteurs van andere Regimenten zijn, en bij gelegenheid dat
 „zulks ontdekt wordt, kunnen zij niet blijven dienen; en dan zijn
 „de tachtig guldens even wel naar de maan; het was juist een
 „middel om de propriétaires der Compagnien te ruineeren.

„Indien wij nu geene recruuten meer krijgen, zal ik so drae mo-
 „gelijk U.H.W.G. noch f400.— zenden; daar er nu bij de wis-
 „sels, door de Heer BROUWER aan U.H.W.G. gesonden f800.—
 „voor U.H.W.G. compagnie — f800.— voor die van de Coll.
 „VAN VOS — en f400.— voor die van ASBECK zijn. — Ik heb
 „de verschoten penningen van de andere compagnien zoo van Lt.
 „Coll. als de twee anderen voor U.H.W.G. ontvangen: te weeten
 „het verschot bij het overbrengen van de manschappen, gelijck
 „wordende door de Ritm. P. GASINJET, in het voorige jaar gedaan.
 „— De Haver word zeer dúúr; ook alle levensmiddelen. — De
 „oude Heer v. ASBECK op de Geest is overleden, de Advocaat
 „BLOM ook.

„ Het is thans alhier landdag. Men verlangt
 „sterk na vrede, maar hoe die komen moet weet men niet,
 „God geeft er Zijn zegen toe.

„Mijn vrouw en zoon versoeke hun respect aan U.H.W.G. te
 „versekeren, terwijl ik mij met waare Hoogagting noeme

HoogWelGeboore Gestrenge Heer!
 U.H.W.G.G. onderdanige
 en gehoorzaame Dienaar:
 (get.) F. A. GHIJBEN.

„Leeuwarden, Den 18 December 1794.

Lieuwaerden, d. 19 Desember 1794.

Hoog wel gebooren Heer!

Sende hier nevens de maandelijke Lijste, als ook een voor de
 Major VOS. Als ook 2 wissels, aen UW.H.W.G.: Voor mijn Com-
 pagnie groot f800.— guldens! welke aan UW.H.W.Geb. hebbe
 geandosseert. Ik hoope niet, dat UW.H.W.Geb. de vorige gelden,
 nóg van dese sal afnemen, om daar uijt de verschotene gelden,
wegens de wagens, als andersins, voor zal inhouden, also ik dese
 maanden, veel geld boven de ordonantie, van de maand sols. te
 kort koome, en moet bij leggen, en door de schaarsheid van
 gelden, niets te bekoomen is. De wagen gelden moeten haast

koomen, schoon dese provincie die betalinge van de hand heeft geschoven, waar op ik al sterk getamboet hebbe.

Sal nu wel haast koomen.

Ons Ramfoor, sal wel den 11 Deser te Gornighem aangekoomen weesen, alwaar onsen Erf Prins! is, de veddere door marsch, na Bergen wel reguleeren sal. welke niet wel mogelijk over Geertruidenberg sullen kunnen koomen, om het belet door 't water, en ook niet wel over de Moerdijk met een Hincks, als ook aan de Willemstad met dito Vaertuig overkoomen, denkelijk te scheep over de stroomen moeten gebragt worden:

Te Voorthuysen is er Een van U.W.H.W.G. Compagnie, en 2 van Collonel VOS, met de handpeerden gedeserteert, van wiens Compagnie die zijn weet ik niet.

daar zijnde al twee van ons, bekoomen uit de Generale werving, gedeserteert (zijnde heene gegaan, omdat se alreeds waeren gedeserteert, van een ander Hollands Regiment, Eene van mijn, en den andere van ASBECK). Ik heb er twee bij de Provoost laeten setten, om haar slegte Conduite, en so ik nu hoor, ook al bij den Eene of ander Hollands Regiment gedeserteert weesen.

Als ik wel geïnformeert ben, dan soude de Generale Werving, te niete *weesen*, *God!* dank, het is meest slegt goet so ik hoor.

Nog sijn de mijne 8 Rekruten nog niet met JOH. MULDER uijt Witgensteijns *gearriveert*, waarover geschreven hebbe.

Corpl. JAN ALBERS heeft geen Rekruten bij of in de Nieuwe Schans kunnen krijgen, terug gekomen hier.

Omtrent het oversenden van de monterings stukken, na Bergen, Ik hebbe voort den leverantier BEEKERK bij mijn laeten koomen, segte mijn daar geen sterke voortgank meede was gemaakt. denkelijk de Reeden daar van U.W.H.W.G. so wel, als de Commesarissen bekend.

Den leverantier sal sorgen, dat met den Eersten te Amsterdam klaar is voor *de Benoodigde* monteeringen voor die van 't Veld Esquadron van Bergen.

En Dierect dan van Amsterdam kan versonden worden: als ik mag zoeken een lijst, voor hoe veele officieren, onderofficieren en Ruijters daar moeten weesen, waar na mijn sal reguleeren. (hier is geen besonder nieuws, als dat de fransen onlangs op 5 Plaatsen, gelijk, de *Waal* over te koomen, dat haar over *Gent!* gelukt is, een groote 1 Duijsent man, daar de onse verjaagt, en met onse stukken omgedraait op de onse gevuurt, waarop de onse versterkinge bequamen, wederom haar, de *fransen* over de *Waal* gejaagt; de fransjes schijnen haar van de *mist* bedient te hebben: men steld vast, dat se gebrek aan alle noodwendigheeden krijgen.

Quaam er een gelukkige vrede, het soude gelukkig weesen voor 't mensdom. En so die kooft, dan sal er een merkelyke veranderinge bij onse armee koomen, want alle Provincien gebrek aan

pitten, dit onder ons, Ons Respect aen UW.H.W.G. verseekert, so noeme met veel agting.

Hoog wel gebooren Heer!
UW.H.W.Geb. seer onderdanige Dienar en vriend
(get.) J. BR. GASINJET.

Voor de rekening van genoemden leverancier BEEKERK moge verwezen worden naar het volgend schrijven, gericht aan Coll. V. D. B. in guarnisoen te Bergen-op-Zoom en luidende:

„HoogWelGeboren Hoog Edele Gestrenge Heere
„Zeer waarde Vriend

„Ingevolgen U H.W.G's Geëerde Order mijn door den Heere Ritmeester GHIJBEN gegeven ontvangt U H.W.G. hier nevens de opgegeven montering stoffage, waarvan Een Notula hier heb ingesloten, enz. enz.

(get.) HAYE BEEKERK.

„Leeuwarden, 2 Nov. 1794.

„Notitie

„4 Elle Extra fijn Donker wol blauw leijds laken	f 6 ³ / ₄ —	f 27—	—
„6 Elle fijn wit Leijdsch Cassant	21 st.	- 6—6	—
„3 Elle witte Bommezijn	10 „	- 1—10	—
„3 ¹ / ₂ dozijn groote Knopen	34 „	- 5—19	—
„1 dozijn kleine Knopen		- —17	—
		f 41—12	—
„2 El Sup.fijn Cold: geel laken	f 6 ³ / ₄ —	f 13—10	—
„2 El dito Coul. Cassant	21 st.	- 2—2	—
		f 57—4	—

Het Regiment moet een veld-escadron leveren; zie hiervoor het volgende schrijven:

Hermalle, den 5^d Febr. 1794.

Hoogh wel Gebooren en Gestrengen Heere.

Heeden heeft den Ritmeester VAN VOS verscheijde Resolutien door eene ordonnans ontfangen, weete seer weynig van den inhoudt, maer alleenigh de Ordre dat wij op den 15^d Maart compleet moeten sijn met ons veld Escadron, bestaande uyt een Hooft-officier, 2 Ritmeesters, 4 Subalterne Officiers, 4 Wagmeesters, 2 Quartiermeesters, 2 gevrijte Corporaals, 8 Corporaals en 104 Ruijters, als meede uit den Adjudant, Chyrurgijn-Major, Paarde Meester, Frater, Smit, Provoost en Merketenter.

en daer van moet eene Lyst op den 15 Maart ingegeven worden, dat het Escadron compleet is; dus dat geloove dat er geen verder

patent sal koomen en ook de tijdt die naadert, want men heeft van Leeuwarden Lang werk om hier te koomen, dus dat beeter was, wat vroeger als te Laet hier te koomen.

Iek hebbe ook de Reekening van Maestrigt van U.H.W.Gb. Compagnie bekoomen, bedragende 117 guldens Hollands en eenige stuijvers Bij U.H.W.Geb. Compagnie is een peerd van ARIE TIMMER, hetwelk soo den vaene Smit van Hessen Philipstal zegt, onbruikbaar is in Dienst, wegens quaade Droes;¹⁾ vorders is alles bij de Compagnie nog in eenen goeden staat.

Wij hebben ook nog eene fouragie Reekening ontfangen, bedraegende 720 guldens Hollands, dewelke den 28 Laest leeden hadde moeten betaalt worden; het geld is alleen de oorsaek dat ons teRugh houdt, de twee Compagnien VAN VOS en VAN ASBECK moeten ten minsten ider Duijsend guldens hebben, den geloove nog niet, dat sulx toereijkende is tot den 24 Maart, want aengaet U.H.W.Geb. Compagnie moet meer hebben, omdat meer volk en paarden daer bij sijn en de Compagnie Major insgelijcks.

U.H.W.Geb. heeft gesegd, van mij te laeten naer Leeuwarden koomen, dit sal mogelijk nu niet kunnen geschieden, om reeden er uijtdrukkelijck den Adjudant in gespecificeert staat; ook geloove iek, dat wij een quartiermeester sullen kunnen hebben, vermits er ook waegen ordonnantie voor sal betaalt worden. Iek wenschte wel, dat het geluck hadt met U.H.W.Geb. in persoon over alle deese Resolutien te kunnen spreken, went geloove dat er al veel in te doen zal sijn. Ook moeten er nog verscheijde waegens en paarden aangeschaft worden: waer sulx sal geschieden, vermagten wij U.H.W.Geb. Dispositie.

De Heere Lieutenant is genoegsaem hersteld, kan gaen en staan, waer hij belieft, geloove dat heden voor de eerste mael uijtgaet.

De Heere Lieutenant en onse verdere Heeren laeten U.H.W.Geb. complimenteeren en soo U.H.W.Geb. niet lastigh valle, versoeke mijn compliment aan alle onse Heeren.

Mij in U.H.W.Geb. protectie gerecommandeert, en van Mijn onderdaenigst Respect verseekert te hebben, geeve Mij de Eere te sijn:

Hooghwelgebooren en Gestrengen Heere!

U.H.W.Geb. en Gestrenge

onderdaenige en Dienstwillige Dienaar:

(get.) P. W. BONSELS.

P.S. Nieuws is hier niet, dat U.H.W.Geb. kan intresseeren, als alleenigh, dat de Maes seer groot is.

¹⁾ Een dergelijke verklaring werd werkelijk aangetroffen en luidt:

„Den onder geschreven verklaart dat het Peerd van JAN HULSHOF van de „compagnie Ritmeester VAN ASBECK, van Een Besmettelijke Siekte tot des „Landes Dienste onbequam is.

(get.) „VAHNEN SMIT CHRISTIAN STEEKER.

„den 19 Majj 1794.”

HoogEdelgeboore Gestrenge Heer.

Heeden van den Ritmeester van ASBECK een brief ontfangen, inhoudende, dat deselve op den verscheindag van zijn verlot, (zijnde den 17 deeser), niet bij het Veld-Escadron Oranje Vriesland, thans gecantonneert te Hermaale, in het Luijckerland niet sal koomen, om reedenen, dat op ordre van UW.Ed.Gestr. zijne ordonnantie van de Maand verscheene, den 11 Febr. 1794 ingehouden zijn geworden, waar door deselve sich bevindt te zijn sonder geld en buijten staat de Reijs te kunnen doen.

Verder, dat de Ritmeester GASINJET, welke Hem moest vervangen, daartoe nog niet gereed was.

Van het Een en het andere niet hebben kunnen nalaaten Aan Zijne Hoogheid, den Heeren Erf-Prince van Oranjen, Rapport te doen; Heeft Hoogst deselve mijn gelast UW.Ed.Gestr. of bij Uwe absentie aan den Comandeerenden officier van het Regiment Oranje Vriesland Cavallerie Aan te schrijven, en te gelasten, dat de Ritmeester van ASBECK of Een andere in desselfs Plaats, met den Eersten naar het Veld Escadron sal worden gesonden, ten einde bij het selve sich het geordonneerte getal van twee Ritmeesters bevinden.

Ik twijffele niet, of UW.Ed.Gestr. sal hiertoe ten spoedigsten de nodige ordres geeven en deselve doen Executeeren, om alle verdere onaangenaamheeden te voorkomen.

In verwagting van dit en van Een spoedige antwoord op deese, hebbe de Eer mijn met alle Hoogachting te noemen

Hoog Edelgeboore gestrenge Heer
Uw Hoog Edel Geb. Gestrenge
en gehoorsaame Dienaar:

(get.) F. W. VON TREBRA.
Generael-Major.

Luijk, den 17 Febr. 1794.

Onder de papieren werden voorts door mij aangetroffen:

„a. Een lijst van zoodanige Geblesseerde fransche krijgsgevangenen
„als alhier op den Eersten April 1793 van het Ginneken zijn overgebracht
„en thans volgens aanschrijven van den Heere Erf Prince van Orange
„naar Breda moeten worden getransporteert.

's Hertogenbosch, den 15 Julij 1793.

Regiment.	Compagnie.	Charge.	Naamen.	Wanneer alhier overleeden.	
20 ^{ste} Cavallerie	Du Moisson	Lieutenant	A. Charvieux	den 7 April 1793	
1 ^{ste} Infanterie	Droge	Fuselier	J. B. de Bijard		
2 ^{de} batt. volont. Nationaux.	} Boulanger	Grenadier	Pinson		
idem		idem	J. L. Esar		
idem		idem	idem		F. Chariot
idem		idem	idem		M. Tourel
idem		idem	idem	M. Vas	
				den 29 April 1793	

(get.) WILHELM L. Z. HESSEN.

b. eenige curieuse quitantiën, als :

Rouveen, den 19 december 1785.

De Heer Overste Debet aan H. HUINIK.

Mijn Heer voor Losies, Eten en wijn	f 2-- st.
De Knegts voor Eten, Slapen, Drank	- 4-10 „
De peerden voor Hooij en Stroo	- 3--12 „
De jonge van Steenwijk, vles R.-wijn en broot	- 16 „
	<u>f 10-18 st.</u>

Voldaan.

(get.) H. HUINIK.

Ontvangen uit handen van F. NORTIER, Een somma van hondert vier en dertig Guld. 6 Stv. voor Geleverd Gras aan het 2de Escadron Cavallerie alhier in Groningen den 31 July 1793.

Zegge f 134-6-.

(get.) W. NIGGELAAR.

Comp. COLLO . . . f 67-3 st.

Comp. ASBECK . . . - 67-3 „

f 134-6 st.

1785

WelEd. Gestr. Heer.

De Heer J. A. VAN DER BRUGGHEN, Oversten
in het Lijf Regiment Cavallerie, Oranje
Vrieslandt.

Van den 25 October tot den 22 November voor kamer-

huur, veur ligt, ombeij en tee	f 32-16-0
Voor 4 paarde in hooij en strooij	- 28-16-0
Nog een paart, 16 dagen	- 4- 2-0

30 peijpen 0— 9— 0
 f66— 3— 0

Voldaan, den 22 November 1785.

(get.) CORNELIS CORNELISSE KNOOK.

Reegening van Reparatie der Geweeren voor de
 Comp. Colonel VAN DER BRUGE. Letter C.
 Debet an N: THONUS den 30 julij 1793.

N ^o . 41.	een nieuwe pan veer an een pistolen slot	f — 12 st.
N ^o . 36.	een nieuwe startschroef an de loop van het geweer	- — 16 "
N ^o . 40.	een nieuwe startschroef an de loop van het geweer	- — 16 "
N ^o . 4.	een nieuwe laadstok an het geweer en 1 nieu pan an de slot	- 1— 10 "
N ^o . 35.	een nieuwe laadstok en 1 stootplaat van het geweer en 1 stuk, an de sabel kling gemaakt en de haak en de oorband vast gemaakt	- 1— 6 "
N ^o . 12.	een nieuwe noot an de slot van het geweer en de beugel gesoldeert en een nieu band an het geweer	- 1— 4 "
N ^o . 39.	het sabel gevest en twe plaas gesoldeert	- — 12 "
N ^o . 43.	een schroef an een pistolen slot	- — 2 "
N ^o . 37.	een nieu haan an 1 pistolen slot en 1 band an de laaij.	- 1— 2 "
	Somma f 8—	

Voldaan den 25 decem: 1793.

N. THONUS.

Op heden, den Eersten Majj, Anno 1784, heeft Mr. NICOLAAS BROUWER, Schagen, verhuurt aan de Heer JOHAN A. VAN DER BRUGGHEN, Lieut.-Collonel in 't Regimt. Cavallerie, Orange Vriesland, die ook by dezen bekent van dezelve gehuurt te hebben, Een Stal, gelegen op de Jodestraat, binnen deese stad, voor den tijd van Een Jaar, ingaande den 1 May 1784, en eyndigende de 1 Majj, Anno 1785, en dat voor de fomma van Vijftig guldens, te betalen Primo Majj, Seventien hondert vijf en Tagtig.

Alles onder verband als na Regten, en wel en ordentelyk te gebruiken, gelyk een goed huurder schuldig en gehouden is te doen, voorts als na Costume en order van de plaatse. In teken der waarheid is deze bij den voornoemde huurder ondertekent: Actum Hoorn, ten Jare en dage als boven.

J. A. VAN DER BRUGGHEN.

Betaelt den 1 Meij 1785.

Beide volgende brieven laten een blik werpen op de militaire rechtspleging:

's-Hage, 25 Xbris 1792.

„Na een attent Examen der stukken, uytmakende het proces „tussen U¹) en den Col. v. D. B., mij gisteren door den proc. „MYNÉE ter hand gestelt, is mij voorgekomen, dat het vonnis „ten uwe nadeele uytgeweesen, is alle zints goed en corform „aan hetgeene in het proces is beweezen geworden, waarom het „niet dan alte gehasardeerd soude sijn van voorsch. vonnisse, „de bewijsen soo blijvende als ze thans zijn, aan den Raad van „Staten te Appelleeren.

„Dan dat het mij aan de andere kant toeschijnt, dat gij voor „het gewigt van uwe partij hebt moeten schwigten, dat zij die „mogelijk anders wel ten uwen voordelen zouden hebben gede- „poseerd, hier van uyt ontzag voor derzelver Col. zijn terug „gehouden, en eene zekere voor u ongunstige draay aan het „werk hebben weten te geeven, z wil ik u in deeze gaarn „wanneer zulcx eenigzints met het vooruytzigt van een gewenst „succes kan geschieden, adsisteren, en tot dat eynde een Mandt. „van Appel pro Deo voor u bij de R. v. State vraagen.

„Dit gewenst succes nu kan met geen goed vooruytzicht verwagt „worden, wanneer uwe bewijsen in die Staat blijven, als waar „in ze thans zijn, en door geene nadere verificatien worden ge- „corroboreerd.

„Ik zie, dat gij u, nadat het proces reeds in Staat van wyzen „was gebragt, beroepen hebt op den R. REPPPEL, die bij het accoord „zelve, (volgens u zeggen), zoude zijn teegenwoordig geweest; „— nu is de vraage, kunt gy door den voorn. REPPPEL, of wel „iemand anders bewijsen, dat gij voor uw leeven dienst neemen- „de, daar bij speciaal hebt bedongen, dat aan u, als gij 6 jaar „gediend had, en gij zulcx begeerde, u paspoort zoude gegeeven „worden?, en kunt gij hier van de behoorlijke verklaring onder „presentatie van Eede krijgen? Zoo ja — zullen wij het in weer- „wil van het Capitulatieboek, de Approbatie-Lijst, en de onder „presentatie van Eede afgegeeven depositie van den W. BLINDE, „al hetwelk ten sterksten tegen u bewijst, bij den Raad van „Staaten doorzetten; — dat ingevalle dat point niet kan be- „weesen worden, komt het mij voor het raadzaamste te zijn in „de sententie ten uwen nadeele uytgeweesen, te berusten, dan „wel zig te expooneeren van ten 2de maalen te succumbeeren; „kunnende ik u niet flatteeren, dat gij hangende het Appel uyt „de provoost zult kunnen ontslagen worden. Deese zaak alzoo af- „gehandeld zijnde, blijft mij nog over u in consideratie te geeven,

1) Het adres mankeert; vermoedelijk was dit schrijven gericht aan den Ruijter J. J. MISSEN: zie de „cedulle” uit het jaar 1793.

„off het in alle gevalle niet raadzaam zoude zijn, van uwe zijde
 „Een tentamen bij den Coll. te doen, tot het Effectueeren, dat
 „uwe wederzijdsche differenten door een vrindelijke transactie en
 „accoord werden getermineerd; dat tot dat Eynde van uwe zijde
 „wierde geproponeerd, dat gij berijd waard, nog voor eenige jaaren
 „(welk getal men wederom op 6 of mindere jaaren zou kunnen
 „bepaalen) dienst te neemen, mits den Coll. van de ten zijne
 „voordeele uytgebragte sententie en gij van het daar van berijds
 „geinterjecteerd Appel renuncieerden; hierdoor zoud gij beyden
 „langduurige, onaangenaame en voor den Coll. kostbaare proce-
 „dures voor de R. v. St. coupeeren, en het interest van den
 „Coll. brengt het incontestabel mede naar soortgelijke schikkinge
 „niet alleen te Luysteren, maar daar in zelfs te koomen; —
 „zoo gij nu aan uwe zijde in bovenstaande geproponeerde schik-
 „kingen zoudt willen treden, (’twelk ik u in allen gevallen,
 „en voornaamtlijk wanneer het u hier boven opgegeeven point
 „niet kan beweezen worde, ten sterksten ben adviseerende:) en
 „van gedagten zijt, dat zulkx met eenig succes bij den Col.
 „zou kunne werden ondernoomen, wil ik mijn persoon tot het
 „proponeeren van dusdanige schikkinge aan den Coll. wel Lee-
 „nen en Z.E.Gestr. dien aangaande ten spoedigsten schrijven,
 „deeze commissie echter liever aan u overlaatende, wanneer gij
 „van gedagten mogt zijn, dat zulkx door u zelve met meer succes
 „bij den Coll. zoude kunnen werden getenteerd.

„Berigt mij op den inhoud deezes ten spoedigsten en maakt staat,
 „dat ik alles zal aanwenden, wat eenigszints strekken kan, om u
 „uyt de onaangenaame situatie, waarin gij u thans bevint, te
 „redden.”

„ben” (get.) H. VERWEY MEJAN.
 Advocaat.

WelEdele Gestrenge Heer!

Zeederd ik het laatst de Eer had van UWEd.Gestr. ten mijnen
 huise eene visite te ontfangen, hebbe ik, op den voet van ons
 als toen gehouden discours, met de Practizijns van den Ryijter
 J. J. MISSEN geconfereert, met dat gevolg, dat dezelve bereid
 zijn bij den Raad van Staaten te doen een declaratoir, dat zij
 acquiesceeren in de sententie van den Groningschen Krijgsraad,
 en van hun appel renuntieeren, gaaf en zonder eenige bijvoeging;
 mits men hun dan daar en teegen extra Judicieel verzekere, 1°.
 dat zoo dra dit declarator gedaan is, gemelde Ruijter dadelijk
 uit zijn arrest zal werden ontslagen, zonder uit hoofde van de
 niet betaalde kosten dier detensie langer te werden in arrest
 gehouden: welke kosten gevonden zouden moeten worden uit
 het geen hij bij de compagnie te goede mogte hebben, en voor
 zoo verre zulks niet toerijkende mogte zijn, door UW Ed.Gestr.

zouden dienen te worden gesuppleert. En 2°. dat hij ook dadelijk bij zijn ontslag ontvangen zou zijn paspoort: alles met compensatie der proces-kosten.

Ik solliciteer hierop (vermits Ik door veelheid van beezigheeden heb verzuimd eerder te schrijven) UW.Ed.Gestr. spoedig antwoord, hetwelk vertrouwe overeenkomstig het bovenstaande te zullen zijn, om dan de zaak directelijk dien conform te kunnen termineeren, en heb de eer met alle consideratie mij te noemen

WelEd.Gestr. Heer,
UW Ed.Gestr. Dw. Dienaar
J. VAN DER LINDEN.

's Hage, 31 Januarij, 1794.

Als laatste handeling, door v. D. B. als gewezen militair verricht, is zeker wel te beschouwen het invullen en opzenden zijner conduite-lijst, waartoe hij, geruimen tijd nà zijne pensionneering als rustig burger te Vierlingsbeek wonende, van Hoogerhand opdracht ontving.

Deze opdracht, alsmede de ingevulde conduite-lijst, welke laatste, wat betreft het hoofd derzelve, merkwaardige overeenkomst toont met de tot voor korte jaren nog vigeerende beoordeelingslijsten, mogen hier in extenso volgen.

N°. : In den Haag, den 17^{den} Julij, 1806:
Litt. B.

J. W. JANSSENS, provisioneel
gechargeerd met de Portefeuille van
Oorlog van het Koninkrijk
Holland.

Aan
den gepensionneerden Colonel
J. A. VAN DER BRUGGHEN.
te
Vierlingsbeek.

Zijne Majesteit onderscheiden opgaven verlangende omtrent de Officieren, het zij dezelve zich in activiteit bevinden, op $\frac{2}{3}$ Tractement gesteld, of gepensioneerd zijn, zoo heb ik de Eer U hiernevens te doen toekomen een Lijst, welke ik verzoek, dat door U op de meest nauwkeurigste wijze worde ingevuld, en aan mij worde terug gezonden.

Ik twijfel geenszins, of U zult wel ten spoedigsten aan dit mijn verzoek willen voldoen.

Ik heb de Eer te zijn

Uw Dienstvaardige Dienaar.
(was geteekend) J. W. JANSSENS.

Charge en in welk Corps het laatste gedient.	Naamen en Woonplaats.	Getrouwdt	Ouderdom.	Taaln, welke hij spreekt.	STAAAT VAN DIENST.	Campagnes en Blessures.	Of hij onafgebroken heeft gedient, of welk beroep intusschen geexerceerd.	Waarom gepensionneert.	Jaarlijks beloop van het pensioen.	Datum waarop het pen- sioen is ingegaen.	Woonplaatsen sedert den tijd van het pensioen.	Staat van gezondheid en ligchamkragten.	Bij welke Generaals of Hoofficieren bekendt.	Of hij in vreemden dienst is geweest en zo ja in welken.	Op welke wijze van den- zelven afgegaen.
			Vrouw.												
Coll.-Commndt. van het Lijf-Regiment Cavallerie Orange Vries- landt met een gratificatie van de Prins van Orange.	J. A. v. d. B. Te Vierlings- beek in het Landt van Kuijk.	Oudt 59 jar. en 7 maande.	Weduenaar.	11 Kinderen.	Hollandsch en Fransch.	Ao 1762 als Cadet in de zeediens bij de Admira- liteit Rotterdam gegaen. Ao 16 Febr. 1767 als Lt. ter zee mijne dimissie genomen. 18 Sept. 1767 een Com- pagnie Cavallerie ge- kocht voor f 28000. 21 Jan. 1777, Major ge- worde. 6 April 1779, Lt. Coll. geworde. 15 Oct. 1787, Collonel. 17 Junij 1793, Collonel- Commandant met een gratificatie s jaarljks van de Prins van Orange.	de jaren 1793, 1794 tot 1795.	Onafgebroken gediend tot gepensioneert ben geworden.	Met de revolutie van Ao 1795.	f 1500.	28 Janu. 1796.	Suurhuisum in Vrieslandt en Vierlingsbeek in het Landt van Kuijk.	Gezondt en gebroke.	Bekent zo bij de vorige als de tegenswoordige armée, als aan U Excellentie en de Heere Generaals BONHOMME en NIJVELT.	In geen vreemde dienst ooit geweest.

v. d. B. overleed te Nijmegen, alwaar hij woonde
in de Houtstraat, den zen Juli 1817.

Ubbbergen: Châlet, Juni 1913.
G. A. VAN DER BRUGGHEN,
sep. Kolonel der artillerie.

De Cavaleriebrigade op den 23sten September 1913.

De 23ste September was slechts het vervolg van de operatiën, op den 22sten door de Westpartij met de bezetting van Deventer en Zutfen ingeleid.

Logisch volgde daaruit óók voor de Oostpartij, die zich nu eenmaal aan het initiatief van den aanvaller had moeten onderwerpen, voortzetting van de taak, welke zij hare cavaleriebrigade had opgedragen.

Breng ik daartoe punt 5 van de instructie voor den C. C. B. voor 22 en 23 September uitgegeven door C. O. P. in herinnering, dan zal men zien, dat de uitvoering van de opdracht op 23 September eene geheel andere dan die voor 22 September moest worden. Eenvoudig als gevolg van de tweeledige taak aan de cavalerie toevertrouwd.

Punt 5 luidde immers: 1°. „Uwe brigade, waaraan toegevoegd „1 C. W., zal zelfstandig tegen het IJsselvak Diepenveen - Doesburg „ophelderen en daartoe zoo spoedig mogelijk op marsch gaan.

2°. „Bij eventueel oprukken des vijands *aan deze zijde van den „Yssel* — ik cursiveer —, hem in front en op de flanken lastig te „vallen en zijn opmarsch te vertragen.

Welnu op 23 Sept. ging de vijand van het door hem op 22 Sept. bereikte Deventer en Zutfen op marsch, en daarmee kwam punt 2 van het programma aan de orde. De C. O. P. deed echter meer en verstrekte voor 23 Sept. in zijn hoofdkwartier Rijssen een nieuw divisiebevel, waarin hij zijn bedoelingen met de C. B. nog verduidelijkte. In zooverre dit bevel ons dienstig is ter bepaling van de gedragslijn, door de Oostpartij op 23 Sept. tegenover de Westpartij ingenomen, zal ik het hier laten volgen. (Zie overzichtsschets aflevering van November j.l.)

Punt 2. Onze cavaleriebrigade bevindt zich op 's vijands front en vleugels met opdracht den marsch der Blauwen zooveel mogelijk te bemoeilijken.

Mijne divisie blijft te Rijssen en omgeving, aldaar wordt een stelling ter hardnekkige verdediging ingericht (de schets is U bekend).

Punt 3. De voorhoede — 2 bataljons van 16 R. I., 1 batterij V. A. en 1 onderofficier met 8 huzaren — marcheert door naar Markelo, ten einde aldaar een eventueel oprukkenden vijand tot ontwikkeling te dwingen.

Met gelijk doel zal Holten worden bezet door 2 bataljons van 5 R. I., waaraan toegevoegd 1 batterij V. A. en eveneens 1 onderofficier met 8 huzaren.

De detachementen trekken voor overmacht terug op Rijssen; het

detachement Holten langs den kunstweg Holten—Rijssen; het detachement Markelo langs den Markeloschen weg. Zij zullen bij hun optreden zoo eenigszins mogelijk worden gesteund door onderdeelen der cavaleriebrigade, respectievelijk optredende tegen den zuidelijken en noordelijken vleugel des vijands.

Punt 4. Ter beveiliging van de werkzaamheden te Rijssen worden de voorposten betrokken.

Hiermede weten wij genoeg. Blijkbaar moet de C. O. P. zich voorloopig tot het reinste passief bepalen. Het is ons trouwens bekend, dat hij de concentratie van het Roode leger moet dekken; daarna zal dit de Westpartij aangrijpen. Zijn gedragslijn kon tegenover de momenteele overmacht der Blauwen moeilijk anders dan passief wezen. Doch de C. C. B. kreeg van de C. O. P. nog eene afzonderlijke instructie, luidende: „De voor heden gegeven opdracht — hiermede werd bedoeld die op den 21sten September, voor den 22sten, zie punt 5, uitgegeven — voortzetten. *Daarbij zoo mogelijk steun verleen en aan de vooruitgeschoven detachementen Holten en Markelo.* (Ik cursiveer.)

In het divisiebevel van 23 Sept., dat zoo juist, van punt 2 tot en met punt 4, door mij werd geciteerd, wordt tweemaal van de cavaleriebrigade gesproken, n.l. in punt 2 en in den laatsten zin van punt 3. In beide punten echter met eene andere bedoeling t. o. van de vooruitgeschoven detachementen Holten en Markelo.

De afzonderlijke instructie, op 23 Sept. aan C. C. B. gegeven, vormt de verbindende schakel tusschen hen beide, vereenigt den indirecten steun van punt 2 met den directen in punt 3. Het is immers duidelijk, dat de opdracht, in punt 2 weergegeven, 's vijands marsch zooveel mogelijk te bemoeilijken, aan de detachementen Holten en Markelo ten goede moest komen. Van stonde af aan, d. w. z. van af het begin van den 2^{en} manoeuvredag, paradeert in Holten en in Markelo een heel regiment huzaren; in Holten op den rechtervleugel der infanterie—4 R. H.; in Markelo op den linkervleugel de infanterie—1 R. H. (Zie voor opstelling van 4 R. H. in Holten de schets.)

Dit was dan zeker de meer directe steun, in den laatsten zin van punt 3 van het divisiebevel van 23 Sept. bedoeld en door de helft der cavaleriebrigade al bij voorbaat — de vijand had Deventer en Zutten nauwelijks verlaten — aan de infanterie verstrekt. Ook deze samenwerking is van eene innigheid, welke mij al even weinig, als die bij Enter, aanstaat. Niet, omdat ik niet gaarne met de infanterie samenwerk, integendeel — niemand zal zich daar loyaler aan geven dan ik, houdt U daarvan verzekerd, maar omdat die samenwerking hier op totaal verkeerde wijze, d. w. z. niet cavaleristisch en bovendien nog ontijdig ook, tot uiting kwam.

Het cavaleriebrigade-bevel voor 23 Sept. 1913, dat voortvloeide uit de hiervoor vermelde instructie voor den C. C. B. voor 23 Sept. en hier in extenso gereproduceerd wordt, gaf mij in dit opzicht weinig nadere verklaring.

Cavaleriebrigade-bevel.

1. De vijand heeft met sterke afdeelingen Deventer en Zutfen bezet. De voorposten zijn uitgezet :

a. bij Deventer o. m. in de lijn spoorwegovergang in den kunstweg Deventer—Bathmen, brug in den kunstweg Deventer—Zutfen over de Koerhuisbeek.

b. bij Zutfen o. m. bij de brug over de Eefsche beek bij Eefde en bij Boedelhof.

Onze divisie richt een stelling in bij Rijssen met vooruitgeschoven detachementen te Holten en Markelo.

Mijne brigade legert te Veldhoek, Oolde, Dordt, Zuidloo; 1 R. H. te Ruurlo. (*)

2. De voor heden gegeven opdracht wordt voorgezet. Door 4 R. H. zal steun verleend worden aan het vooruitgeschoven detachement te Holten; door 1 R. H. aan dat bij Markelo.

3. De heden uitgezonden ophelderingsafdeelingen blijven ter plaatse (*) en zetten hun taak voort.

4. Voorposten pro memorie.

5. Het stafkwartier bevindt zich te Oolde, alwaar heden 6⁰⁰ n.m. rapport.

6. Het woord is Scheveningen.

De Brigade-Ct.

Het cavaleriebrigade-bevel vertelt ons met prijzenswaardige nauwkeurigheid, waar vriend en vijand gebleven zijn. Alleen dáárom reeds mag het hier niet ontbreken. Het zegt ons óók, dat 4 R. H. speciaal het detachement Holten, 1 R. H. dat te Markelo steunen zal. Dit lag trouwens in de lijn, want 1 R. H. was nu eenmaal op den zuidelijken vleugel. Hoe, wanneer en waar precies die steun zou worden verstrekt, dat zegt het bevel ons echter niet; daaruit valt in ieder geval met genoegen te constateeren, dat *niet* C. C. B. tot stellingnemen last gaf. Tóch vinden wij 4 R. H. in den vroegen morgen van den 23sten Sept. te Holten in stelling.

Dáárvóór moest natuurlijk eene verklaring zijn. Bij nader onderzoek bleek mij, dat de plaatsing van 4 R. H. in de stelling bij Holten op Zaterdagmiddag 20 Sept. bij de yóór-bespreking der a. s. legermanoeuvres te Rijssen door C. O. P. *mondeling* aan C. C. B. was gelast. Bij die gelegenheid werd zelfs de plaats, door de eskadrons van 4 R. H. en van de batterij V. A. in de vooruitgeschoven stelling van Holten in te nemen, bepaald en ook de weerstandslijn van de bataljons 5 R. I. als het ware op de kaart getraceerd. Ik heb hier niet te beoordeelen of dit alles, zooals de inzender van het Alg. Handelsblad het noemt, noodig was, om de oefening (van 2^e en 4^e divisie) tot haar recht te doen komen, en mag er geen critiek op geven, omdat de

motieven, welke daartoe leidden, buiten mijn gezichtskring vallen.

Maar stel ik mij op zuiver cavaleristisch standpunt, dan zal niemand mij kunnen beletten, te verklaren, dat 1 en 4 R. H. hier eene opdracht ontvingen, die rechtstreeks tegen het karakter van het ruiterswapen en van het doel, waarvoor het bestaat, indruischt. *Het was zuiver als infanterie, dat zij werden gebruikt.* De inzender van het Alg. Handelsblad heeft het zoo juist gezegd: „de cavalerie was speelgoed in de hand van den commandant der gemarkeerde partij”.

Wanneer men zich tot taak had gesteld onze cavalerie nu eens niet tot haar recht te doen komen, den C. C. B. de gelegenheid te benemen eens te laten zien, wat de cavaleriebrigade vermocht, had het niet ongelukkiger, dan nu — natuurlijk door den loop der omstandigheden — het geval was, kunnen treffen.

Maar wanneer men bedenkt, dat slechts ééns in de twee jaren legermanoeuvres worden gehouden, bedenkt hoe zelden de cavalerie, in brigade-verband vereenigd, in de gelegenheid is zich ten volle aan haar schoone taak: opheldering en verkenning ten dienste van den opperbevelhebber en van het hoofdwapen te geven, dan is dit alles zeer jammer.

Door een gebruik, zooals hier, van de cavalerie te maken, komt zij wel héél onvolkomen tot haar recht en ontstaat gevaar, dat zoo-wel in als buiten het Wapen zeer onjuiste denkbeelden omtrent het strategisch en tactisch gebruik onzer cavaleriebrigade worden gewekt.

En mij dunkt, óók de Nederlandsche cavalerie heeft haar rechten op vruchtdragende oefening in grooter verband, op juiste samenwerking met andere Wapens.

Wanneer wij nu de cavaleriebrigade bij de uitvoering van haar opdracht volgen, verzoek ik U vooral niet te vergeten, dat zij uit slechts twee *zwakke* regimenten, elk van drie *zwakke* eskadrons bestond, dat zij, wegens de U bekende redenen, de bij een opdracht als deze *onmisbare* steun der rijdende artillerie *miste* en dat een ander hulpwapen, de mitrailleurs, welks steun evenmin mag ontbreken, op 22 Sept. aan 1 R. H. was medegegeven. Al was het maar eene sectie geweest, haar vuurkracht ware dankbaar aanvaard.

Wie, in de overtuiging, dat vooral op den 23sten September weinig van de cavalerie werd bemerkt, teleurgesteld huiswaarts keerde na een dag, dien hij zich bij voorbaat „Reitertag” had gedacht, bedenke bovendien nog *dit*:

Opheldering, verkenning als op 22 Sept. kan desnoods nog met zwakke anemieke ruiterafdeelingen, die alle duwkracht (de artillerie) ontberen, worden verricht; bij wat geluk, handigheid en voortvarendeheid kunnen ook dan nog bevredigende resultaten worden geboekt. De brigade heeft dit bewezen.

Den vijand in front en op de flanken lastig vallen, zijn opmarsch vertragen kan men alleen door hem zijn *kracht* te doen gevoelen, hem te noodzaken zich te weer te stellen, dus tot vuren, waartoe

hij zich moet ontwikkelen, zoodat, wat de bedoeling is, zijn marsch wordt vertraagd.

Waar het terrein en de omstandigheden — hier gebrek aan aanvalsterrein (alleen de wegen) en het feit, dat de infanterie onder marschbeveiliging oprukkend — een optreden te paard uitsloten, moest de cavaleriebrigade haar werking als eene snel verplaatsbare vuurkracht, dus door *vuur* doen gevoelen. Vuur en dan van véél karabijnen, vuur van mitrailleurs, vuur, last not least, van rijdende artillerie. Véél karabijnen kunnen 6 zwakke eskadrons nu eenmaal niet in stelling brengen, vuur van mitrailleurs en artillerie was er heelemaal niet. Een zeer welkome steun kon echter worden ontleend aan de ter beschikking van den C. C. B. gestelde 1 C. W. Het ongeluk wilde echter, dat zij bij de eerste poging tot optreden op de flank (bij Dijkerhoek, waarover straks) grootendeels buiten gevecht moest worden gesteld, lees: met haar commandant werd gevangen genomen. Zij onderging het lot, dat ook de cavaleriebrigade, ware deze niet tijdig te paard gegaan en in galop weggereden, eveneens zou hebben ondergaan, m. a. w. zij geraakte tusschen 's vijands voorhoede en linkerflankdekking of hield wellicht te lang stand en kon, toen het eenmaal zóóver was, niet meer ontkomen.

Uit het voorgaande is de situatie op den 23sten Sept. zoo duidelijk geworden, dat ik zonder verdere toelichting tot een relaas, van hetgeen op dien dag door de cavaleriebrigade is verricht, kan overgaan; bijgevoegde schets stelt U in staat haar overal te volgen.

De brigade moest in verband met vredesoverwegingen (legering en verpleging) den draad, welken zij op den 22sten Sept. bij Epse vóór Deventer had moeten loslaten, den 23sten Sept. bij Dijkerhoek op den weg Holten—Deventer weder opvatten.

Daartoe marcheerde zij van haar verzamelpunt aan de brug over de Vloedgraven t. O. van Spekhoek naar Dijkerhoek, waar zij ter hoogte van Pl. 14 ten 8³⁰ v.m. den straatweg bereikte; daar trot zij 1 C. W. aan.

De brigade marcheerde vervolgens langs den kunstweg van Dijkerhoek naar Deventer, ten einde volgens hare instructie de taak van 22 Sept. voort te zetten en boog, toen hare voorhoede, 2—2 R.H., op vijandelijke infanterie stootte en hevig geweer- en mitrailleurvuur ontving, noordelijk uit ter hoogte van pl. 12,5. Zij deed zulks, gedeekt door 2—2 R.H. en 1 C.W., terwijl 's vijands voorhoede had halt gemaakt en zich ter weerszijden van den straatweg ontwikkelde.

De brigade verplaatste zich naar Dijkerhoek, van waaruit door 1 C.W. en een gedeelte van 3 R.H. (1½ eskadron) getracht werd den oprukkenden vijand op zijn noordelijke flank met vuur te bestoken.

Eenige nadere toelichting van de hier in het kort medegedeelde feiten is, meen ik, niet overbodig.

Op het allerlaatste oogenblik dan week de brigade noordwaarts uit; niet beter wordt dit gekarakteriseerd dan door een uitroep, welken ik, naar de hoofdmacht terugrijdende, van den commandant

De Cavalerie-Brigade op den 23sten Sept 1913

Cav. Brig. ① by P^l 12 1/2 Str.w Holten-Deventer
 Cav. Brig. ② by den KM van Dykerhoek
 Cav. Brig. ③ op den berg De Bikkert (41) by Holten

Ⓜ Gewenschte Stelling voor de Ryd. Art^e der Brig
 Ⓜ Aanwezige B. en V. A. ———> weg der Cav. Brig.

Schaal 1:25000

harer voorhoede (Ct. 2—2 R. H.) opving: „als de brigade nu niet onmiddellijk uitsnijdt, moet ik attackeeren”.

Van die charge was natuurlijk niets te recht gekomen; de infanterie lag dwars over den weg in stelling en gaf een sterk gevoed vuur af, dat krachtig overstemd werd door hare sectiën mitrailleurs, die den weg en de naaste omgeving buitengewoon werkzaam bestreken. In de werkelijkheid was op dien weg binnen 600 M. geen levend wezen overeind gebleven. Tóch was de opmerking m. i. psychologisch en tactisch geheel juist; de toestand van het eskadron werd onhoudbaar, wás dit feitelijk reeds. Ging het terug, dan was de brigade ongetwijfeld rechtstreeks blootgesteld; alleen voorwaarts was een uitweg, die, al leidde hij tot ondergang, althans eenige minuten staking van het duldelooze vuur kon bewerken. Met stilstaan te paard viel hier niets te bereiken; afstijgen tot het gevecht te voet ging niet meer. I C. W. redde den toestand door onmiddellijk ingrijpen, doch ook maar juist lang genoeg om de brigade, die bij de uitvoering van haar opdracht: „den vijand *in front* ophouden, het alleruiterste had gewaagd, in staat te stellen door Noorder Pieriks Mars en t. Z. van Stevensweert naar School en K.M. van Dijkerhoek te snellen, ten einde hem thans *op de flank* te harceleeren. Harceleeren, speldeprikken geven, veel meer kon het hier, vooropgesteld het geringe effectief, het gemis van artillerie en mitrailleurs niet wezen. Het ligt trouwens voor de hand.

Bij Pl. 12 werd het eerst op de infanterie gestooten, bij Holten staat Pl. 18. Over een afstand van 6 KM. is waarlijk niet veel gelegenheid een vijand, waarmede men reeds in contact kwam en die dus op zijn hoede is, op de flank te bestoken.

Ik meen het zoo: Wil men zulks doen, dan moet men toch eerst een daartoe gunstig punt verkennen; niet op de kaart, want dat kan tegenvallen, maar in het terrein. De commandant der cavalerie moet dat met zijn staf *zelf* doen. En dat kost tijd. Intusschen — de vijand loopt door; een afstand van 6 KM. heeft hij in weinig meer dan een uur afgelegd; bovendien zal hij, door de eerste aanraking op zijn hoede, zoo hij dit niet reeds deed, behalve de voorhoede met hare zijtroepen en zoekingspatrouilles, ook de flankdekkingen uitzenden; zoodat het terrein ter weerszijden van den marschweg op behoorlijken afstand, laat mij zeggen \pm 1000 M., wordt gefouilleerd.

Welke kans de cavalerie dán nog heeft, de hoofdmacht te bestoken, laat zich spoedig berekenen. Die kans is vrijwel nihil. En als zij niet drommels oppast, zit zij vóór ze het weet, tusschen de flankdekking en den hoofdtroep der voorhoede, m. a. w. in den val.

Wil men infanterie op de wijze, als hier verlangd, lastig vallen, dan moet men hare voorhoede hoogstens met eene kleine afdeeling in front afleiden, haar omgaan en de hoofdmacht in de hoop, dat haar geen flankdekking beveiligt, verrassend met vuur van karabijnen, mitrailleurs en geschut van ter zijde op het lijf vallen. De enkele flank-

patrouilles, welke zij natuurlijk uitzendt, kunnen tegen dergelijke aanslagen weinig uitrichten.

Het uur van afmarsch der cavaleriebrigade en dat van de Westpartij sloot echter een dergelijk optreden, in verband met den gebiedenden eisch „steun verleenen aan de detachementen Holten en Markelo”, ten eenen male uit. Zoo de brigade b.v. naar Bathmen ware gereden, zou de infanterie-voorhoede waarschijnlijk lang, voordat de cavaleriebrigade weer bij Holten terug had kunnen zijn, de voorgeschoven stelling hebben bereikt. De hoofdmacht zelf ware haar ongetwijfeld spoedig gevolgd, omdat zij er zich toe zou hebben bepaald, eene sterke afdeeling uit de marschcolonne te doen uitbuigen, ten einde de cavalerie te verdrijven of en échec te houden. Niettemin — een dergelijk optreden zou meer succes hebben gehad, dan van een vuuraanval tusschen Pl. 12 en 18 bij mogelijkheid was te verwachten. Uit het voorgaande blijkt, dat zulks in verband met ruimte, tijd en opdracht uitgesloten was.

Laat ons thans zien, wat t. Z. van Dijkerhoek geschiedde. Het eerste werk was eene snelverkenning ter plaatse, ten einde na te gaan, of nabij Dijkerhoek, een punt, dat zich daarvoor op de kaart met zijn vele toegangs- en uitwegen als aanbod, gelegenheid was, 's vijands marschweg onder werkzaam geweervuur te nemen, dan wel hem te paard onverhoeds te lijf te gaan. Een officier uit den staf van den C. C. B. kreeg opdracht van den korenmolen den kunstweg onafgebroken waar te nemen, terwijl de voor onmiddellijke beveiliging en verkenning noodige maatregelen niet werden vergeten; de voeling, dat spreekt van zelf, bleef bewaard.

Oogenschijnlijk buiten gevaar, was de toestand der cavaleriebrigade, als men de $5\frac{1}{2}$ eskadron, die zich hier bevonden, zoo wil noemen, inderdaad zeer precair. Op nog geen 600 M. van den straatweg verwijderd, bevond zij zich recht tegenover M. P. 14 op 2 KM. afstand van het punt, waar zij nog kort te voren in contact met den vijand was geweest. In de 10 minuten, die de brigade had gebruikt, om zich naar de School van Dijkerhoek te verplaatsen, kon intusschen, zoo de colonne onverwijd was opgerukt, die afstand tot ongeveer 1 KM. zijn teruggebracht. Wie de infanterie kent, weet, dat zij na het eerste contact met den vijand haar voelhorens naar alle zijden uitsteekt en, zoo zij zich bedreigd acht, bovendien sterkere afdeelingen ter weerszijden van haren marschweg in het terrein zendt, ten einde haar gesloten troepen op den hoofdweg tegen elken aanval te waarborgen. En zoo kon men ook hier verwachten, dat de terreinstrook ter weerszijden van den straatweg, b.v. van en met Dijkerhoek tot en met de spoorlijn door eene zwerm van patrouilles zou worden doorzocht; dat zich bij voorkeur langs een bruikbaren weg, en die bestond hier, eene sterke afdeeling infanterie op \pm 600 M. evenwijdig van den marschweg zou verplaatsen (den weg, door de cavalerie gevolgd).

Geen kwartier, nadat de cavaleriebrigade de School had bereikt, kon vanuit het omringende kreupelhout van alle zijden een moorddadig geweervuur losbreken, dat haar in „noⁿtime” zou hebben gedeceimeerd. Daartegen was geen beveiliging mogelijk.

De brigade! — Verdiende dat beetje cavalerie dien weidschen titel nog? Van de 2 regimenten van 3 eskadrons, welke na de besproken detachering van 1 en 4 R. H. bij de School te Dijkerhoek in afwachtingsstelling stonden, waren nog $5\frac{1}{2}$ eskadron over.

Ct. 1—3 R. H. ontving n.l. ten 8¹⁵ v.m. van C. C. B. op den zandweg 150 M. t. N. van de tweede *a* van Hagemaat bevel de voor 22 Sept. gegeven opdracht voort te zetten.

Ct. $\frac{1}{2}$ 2—2 R. H. kreeg eene soortgelijke opdracht.

Hiermede was door C. C. B. eenvoudig uitvoering gegeven aan zijn instructie, doch daarmede was hij alweder $1\frac{1}{2}$ eskadron kwijt.

Niet voor niets echter, want 1—3 R. H., dat ten 8²⁰ v.m. door de zandwegen en boschperceelen bij Hagemaat, langs het Hooge land en ten Haves naar Okkebroek marcheerde, ontving ten 8³⁵, op het punt den kunstweg aldaar te bereiken, van zijn spits bericht, dat een vijandelijk half eskadron langs den Okkenbroeker weg in de richting van Stevensweert marcheerde.

Juist bij het snijpunt van kunstweg Okkebroek—Lettele met Okkebroeker weg werd de goedig voortstappende vijand geattakeerd. (8⁴⁰ v.m.)

En hij werd, daar hier geen scheidsrechter aanwezig was, door Ct. 1—3 R. H., op grond van punt 52 Manoeuvre-Voorschrift een eindweegs terug gezonden.

Denken wij ons echter dit zelfde blauwe halfeskadron verder doordringend op den gevolgden weg, dan had het, in galop de eskadrons bij de School van Dijkerhoek op het lijf vallend, eene schromelijke verwoering onder de cavaleriebrigade kunnen te weeg brengen.

Nog een ander gevaar, ernstiger nog, dreigde. Ten 9⁴⁵ v.m. kwam van eene der veiligheidsafdeelingen, vermoedelijk 1—2 R. H., doch het kan ook de inmiddels teruggetrokken oude voorhoede 2—2 R. H. zijn geweest, bij monde van Ct. 1, 2—2 R. H. het bericht: „vijandelijke infanterie voert omtrekking uit op onze noordelijke flank”. Marschweg en sterkte dier infanterie werden niet genoemd, het bericht was dus tamelijk vaag, doch in ieder geval belangrijk genoeg, om den C. C. B. te nopen, zijn opstelling bij den K.M. van Dijkerhoek te verlaten. Deze had zich inmiddels, rustig weerstand biedend aan den aandrang dit gevaarlijk punt toch te verlaten, van alles op de hoogte gesteld en den C. I. C.W., versterkt door een deel zijner cavalerie, $1\frac{1}{2}$ eskadron 3 R. H., gelast, den vijand, die zich thans ter hoogte van Dijkerhoek begon te vertoonen — deze had wel erg getreuzeld; \pm 9⁰⁰ v.m. eerste ontmoeting, drie kwartier later pas 2 KM. verder — in de flank te bestoken. Blijkbaar liet de C. C. B. den vijand door 1 compagnie wielrijders en slechts $1\frac{1}{2}$ afgezeten eskadron onder vuur nemen, ten einde na aftrek der afdeelingen, voor de directe beveiliging af-

gezonderd, nog ongeveer 2 eskadrons te paard in de hand te behouden.

Ten O. van Dijkerhoek (zie de schets) vond de Ct. 1 C.W. eene geschikte opstelling, van waaruit de straatweg onder vuur kon worden genomen.

Toen ging C. C. B., die juist op dit oogenblik het alarmeerende bericht van Ct. 1,2—2 R. H. ontving, te paard en voerde zijn eskadrons aanvankelijk in galop van Dijkerhoek over Hengeveld (zie schets) naar hoogte 41 t. Z. van het Jachthuis op de Holter bergen, waar zij te voet den rechtervleugel van de daar reeds opgestelde eskadrons 4 R. H. verlengden. Spoedig voegden zich daar ook de eskadrons van 3 R. H. bij de brigade; het lot van 1 C. W. is U bekend.

Ik heb mij de vraag gesteld, of de C. C. B. tusschen Dijkerhoek en Holten, dus tusschen M.P. 15 en 18, b.v. bij M.P. 16, nog niet ten tweeden male had kunnen beproeven den vijand op zijn flank te hinderen.

Wie de schets beziet, den tijd berekent noodig om zich, ter hoogte van M.P. 16 of 17 gedekt in het terrein op te stellen, wie bedenkt, dat inmiddels de infanterie doormarcheert en — wat erger is, — ook haar noordelijke flankdekking zich evenwijdig en op \pm 500 M. van den marschweg kan hebben verplaatst, zal mij toegeven, dat hier tijd en gelegenheid te kort schoten, dat deze nieuwe poging dus de moeite niet loonen zou.

C. C. B. moest dan ook tevreden zijn met het overigens vrij magere succes den vijand een klein uur te hebben opgehouden, en snelde terug naar de hoogte van den Bikkert.

Van daar genoot men, dank zij het zonnige, heldere herfstweer, dat koesterend onder de donkere dennen van den Holterberg doordrong, een prachtig uitzicht op het voorgelegen terrein, hetwelk van hier mijlen ver was te overzien. Wel was dit terrein in de vlakke bedekt, beperkten hier veel heggen en houtranden het uitzicht, maar van de hoogte overzag men dat alles en kon men zelfs sommige gedeelten van den straatweg Deventer—Holten (zie de lijnen op de schets) duidelijk zien liggen.

Welk eene schitterende stelling voor de rijdende artillerie, aan de brigade toegevoegd, hoe had zij hier de dichte infanteriemassa's, die zich weldra op den hoofdweg vertoonden, in de colonne marcheerende vijandelijke artillerie, door sterk flankerend, domineerend vuur op zeer werkzamen afstand (\pm 2500 M.) kunnen teisteren. (Zie de schets.)

Doch van de heuvelhelling knetterde van tijd tot tijd niets dan het op dien afstand machteloze karabijnvuur der cavalerie, welke, hoewel zij begreep geen uitwerking te kunnen verkrijgen, tóch nog eenig teeken van leven wilde geven.

Had zij iets anders moeten of kunnen doen? Ik meen van niet. Van de heuvels komen en te paard optreden was onmogelijk door de talrijke draadafsluitingen, hekken en heggen, die de langs den marschweg gelegen weilanden omheinden. Te voet dan? Verliet men den heuvelrug door in de vlakke af te dalen, dan verloor men ook alle schootsveld ten gevolge van de zelfde heggen en houtranden, die het optreden te paard beletten.

Machteloos moest men aldus aanzien; hoe de lange, donkere, zoo kwetsbare slang op den straatweg voortschuifelde en al meer Holten naderde.

Ten 11⁵⁰ v.m. ging 4 R. H. terug op de „Keizer” en de cavaleriebrigade, op de noordelijke flank blijvende, naar de „Ligtenberg”. De oefening was voor dien dag geëindigd.

Ten 2⁰⁰ n.m. van dien zelfden dag bereikte den C. C. B. een zeer belangrijk bericht van eene der officierspatrouilles, welke ook hunnerzijds de opdracht van 22 Sept. op 23 Sept. hadden voortgezet.

Dit bericht, hoogst gewichtig niet alleen voor C. C. B., maar ook voor de bezetting van Holten, kwam natuurlijk veel te laat, omdat de zelfde vijand, waarvan het melding maakte, reeds 2 uur vroeger de stelling bereikte.

Zoo het bericht uit een oogpunt van waarneming niettemin interessant blijft, opnieuw bewijst het, dat, zoo het al gelukt eene groote vijandelijke colonne ongezien zeer nabij te komen en haar „aus sicherem Versteck” gade te slaan, het overbrengen van de waarneming zeer veel tijd vordert. De patrouille-commandant moet er rekening mede houden, dat de colonne inmiddels doormarcheert, de voorhoede zich steeds meer ontplooit en het bericht op die wijze slechts langs groote omwegen zijn bestemming bereiken kan.

Op den 23sten Sept. had officierspatrouille N°. 1 — daarvan spreek ik hier — meer succes dan den vorigen dag en maakte zich de geboden gelegenheid uitnemend ten nutte. Zij was van Heeten over Hooge wegen langs het kanaal van Raalte en den Okkebroekerweg over Linderveld en Lettele te recht gekomen bij Hemelhoek en had de vijandelijke colonne, nadat de paarden verborgen waren in het dichte hout van het „Hemeltje” bespied. Een daarbij gevangen genomen wielrijder had den commandant de nummers van de regimenten der colonne opgebiecht en zoo kon hij het volgende zeer gedetailleerde bericht zenden :

„Eene vijandelijke colonne, sterkte niet te schatten, die van 10¹⁵ tot 10⁵⁵ v.m. noodig had om Pl. 11 van den straatweg Deventer—Almelo te passeeren en waarbij o. m. ingedeeld 9 R. I. en 20 R. I., 1 R. V. A., telegraaf-afdeeling, mitrailleurafdeeling, 1 R. I. en 12 R. I. waargenomen. Eene vijandelijke colonne marcheert van Zutphen naar Goor. Dit laatste vernomen van een gevangen genomen korporaal-wielrijder”.

Zooals Ge ziet, een bericht in tal van opzichten interessant, omdat het vele elementen bevat, die tot eene leerrijke bespreking van de eigenschappen van een goed bericht en van de wijze, waarop men moet waarnemen en melden, aanleiding geven. Ik kan daarop echter niet verder ingaan. Alleen zij opgemerkt, dat men hier blijkbaar met de 4^e divisie te doen had, hetgeen uit de in het bericht opgesomde, nummers, waaraan alleen de 5^e infanteriebrigade, 4 C. W. en 1 R. H. ontbreken, blijkt. In zooverre is het bericht al zeer volkomen, dank zij de ongepaste openhartigheid van den gevangen genomen wielrijder, die had behooren te begrijpen, dat hij zich daardoor in oorlogs-

tijd aan lafhartig verraad schuldig maakte. Dan echter zouden die inlichtingen hem misschien in het eerste oogenblik van schrik en met eene revolver onder den neus zijn afgesperst.

De infanterie leere uit het bovenstaande, dat het geen overbodige inspanning is het terrein ter weerszijden van den marschweg degelijk te doorzoeken

Vóór ik dit laatste artikel besluit, eene enkele opmerking over de stelling bij Holten. Het betreft de regeling der bevelvoering, of juist: het gemis aan eenige regeling der bevelsverhoudingen aldaar.

In die stelling stonden ter bezetting van eene z.g. vooruitgeschoven stelling 5 R. I. en 4 R. H.

De opdracht, aan 4 R. H. verleend, maakte dit regiment ondergeschikt aan den commandant der bezetting, die de grootste kracht der stelling vormde, dat is dus aan den commandant van 5 R. I. Deze echter, een overste, kon natuurlijk geen bevelen aan den cavaleriecommandant, een kolonel, doen toekomen. Nu weet ik wel, dat door den commandant der gemarkeerde partij aan ieder precies de door hem te vervullen rol, het beloop der stelling, de plaatsing der onderdeelen en zelfs van de batterij, toegevoegd aan 4 R. H., was voorgeschreven, zoodat zij feitelijk niets anders hadden te doen, dan daar maar te gaan staan en op het goede oogenblik, d. i. als de vijand onder schot kwam, te vuren. Ik weet óók wel, dat de commandanten der infanterie en der cavalerie zich in zoo 'n geval in het belang der goede zaak kameraadschappelijk kunnen verstaan, zoodat de zaak toch marcheert. En mij kwam — ik moet het eerlijk bekennen — niets van eenige wrijving ter oore, hoewel het overigens zeer de vraag is, of het den commandant der infanterie wel voldoende duidelijk is geweest, dat Ct. 4 R. H., later C. C. B., met zijn ruiters de linie noordwaarts van de spoorlijn verlengde en het er veel van had of ieder op eigen gelegenheid handelde; maar dáár gaat het hier niet om. Het gaat om het antwoord op de vraag of het niet wenschelijk en mogelijk is, in eene dergelijke door troepen van verschillende Wapens bezette stelling de bevelvoering afdoende te regelen, zoodat de mogelijkheid tot wrijving zooveel mogelijk wordt beperkt.

M. i. had hier Ct. 4 R. H. met het bevel over de stelling van Holten moeten zijn belast; de Ct. 1 R. I. was een overste, de waarnemend commandant 4 R. H. een majoor of overste, de batterijcommandant kapitein (luitenant).

En toen omstreeks 10³⁰ v.m. een generaal, de C. C. B., met nog 2 regimenten huzaren in de stelling kwam, had deze rechtens het commando moeten kunnen nemen, waardoor hij o. a. vrijheid zou hebben gehad, toen het nog tijd was, d. w. z. toen nog geen vijand te bevuren viel, de artillerie, die stelling te doen innemen, van waaruit zij de meeste uitwerking op 's vijands marschcolonne kon verkrijgen. Dat dit op hoogte 41 *op de flank* en niet bij K. M. *in front* was, is duidelijk.

v. D.

Verpleging van het Veldleger.

DOOR

L. J. H. HEYMAN,

Kapitein-Intendant.

Het eerste geregelde stelsel van verpleging van legers te velde is geweest het magazijnsstelsel, waarbij nagenoeg de geheele verpleging geschiedde door aanvoer uit van te voren opgerichte magazijnen, van welke, door de gebrekkige transportmiddelen, het leger zich niet verwijderen kon. De oorlog ontaardde in een strijd om deze magazijnen, niet alleen om buit te behalen, doch ook om den vijand tot den terugtocht te dwingen, door hem zijne voorraden te ontnemen.

Een groote stap voorwaarts werd gedaan bij de invoering van het z. g. vijf-dagmarschenstelsel, waarbij door het oprichten van eene militaire bakkerij op 3 dagmarschen van het magazijn en het instellen van een geregelden aanvoerdienst van meel en brood, de troep zich op vijf, soms wel op zeven dagen van het magazijn kon verwijderen. Dit was evenwel de uiterste grens, waartoe men gaan kon; moest het leger verder oprukken, dan moest eerst een nieuw magazijn worden opgericht en versterkt.

Bij de voorbereiding van den veldtocht in Italië in 1701 had EUGENIUS VAN SAVOYE met zooveel tegenwerking te kampen van de zijde der plaatselijke autoriteiten en werd door den legerleverancier, die de magazijnen moest vullen, zulk slecht meel geleverd, dat EUGENIUS het waagstuk ondernam zijn leger uit te rusten met een voorraad voor slechts 10 dagen, waarvan 4 dagen — voor den tocht over de Alpen — bij den man en 6 dagen op lastdieren. Voor de verpleging gedurende den verderen duur van den veldtocht, rekende hij op de voorraden, welke hij in Noord-Italië zou aantreffen. Ofschoon zoowel in dezen veldtocht, als in de andere, door hem gevoerde oorlogen de verpleging bijzonder goed genoemd werd, durfde men zijn voorbeeld niet volgen en bleef het magazijnsstelsel in stand tot aan de Fransche revolutie.

De Conventie had geen geld om magazijnen te vullen, terwijl, door de levée en masse, de legers zoo sterk werden, dat, ook al had men over de noodige geldmiddelen beschikt, het aanleggen van magazijnen en het daaruit verplegen van de troepen onmogelijk gebleken zou zijn. Bij eene speciale wet werd alle privaatsbezit voor het geval van noodzaak tot nationaal eigendom verklaard en het recht tot vordering onbepaald uitgebreid. Hierdoor was Frankrijk in staat binnen enkele maanden honderdduizenden in het veld te brengen

en het benoodigde voor deze troepen door onbepaalde vordering bijeen te schrapen. Op den duur evenwel moest deze plundering van het land leiden tot uitputting van alle hulpmiddelen, zoodat tegen het einde van 1795 het Fransche leger, wat de verpleging betreft, in den grootsten nood verkeerde.

NAPOLEON vond dan ook, toen hij op 27 Maart 1796 het bevel over het leger in Italië overnam, dat leger te Nizza in een benarden toestand. Gebaseerd op eene smalle kuststrook, zonder dat de zee beheerscht werd, en door slechts één weg langs de kust met het eigen land verbonden, langs welken weg, door gebrek aan voorraden, geen regelmatige aanvoer plaats had, stond hij voor de keus om of het leger naar Frankrijk terug te voeren, of, zonder voorraden en zonder treinen, de Apenijnen over te trekken en te trachten de Po-vlakte binnen te dringen. Hij koos dit laatste, terwijl hij zijne soldaten mededeelde, dat zij nog eenige dagen zouden moeten honger lijden, doch dat dan de rijkdommen van de Po-vlakte voor hen openlagen. Hoewel hij succes had, de Po-vlakte werkelijk bereikt werd en de verpleging van het leger nu verzekerd was, zag NAPOLEON toch in, dat een leger, ook al trekt het door eene streek, welke ruim voldoende oplevert, om in elke behoefte te voorzien, toch niet voortdurend kan voorttrekken, doch nu en dan rust moet houden, om zoowel in het leger zelf als in den rug daarvan orde te brengen, en dat een leger geenszins volkomen onafhankelijk is van basis en bindingen. Wel werd het vorderingsstelsel — het leven van het land — door hem in alle volgende oorlogen op de ruimste wijze toegepast, doch meer en meer ging hij er toe over, maatregelen te nemen, ten einde, bij het mislukken van de vordering, toch in de verpleging te kunnen voorzien. De voorbereiding van elken volgende oorlog gaf uitgebreider maatregelen te zien tot het oprichten van magazijnen met groote voorraden aan de basis en tot het inrichten van geregelde transport- en etappendiensten, welke voorzorgen bij de voorbereiding tot den tocht naar Rusland haar hoogste punt bereikte.

Geleidelijk werd het vorderingsstelsel door alle Staten aangenomen, zoodat het in de 19^e eeuw als voor alle legers geldend moet worden beschouwd. Daar nu de legers niet langer aan de magazijnen gebonden waren, konden zij zich over grootere afstanden verplaatsen, doch moesten nu, om bij het mislukken van eene vordering niet zonder verpleging te zijn, belangrijke reserves medevoeren. Van af dezen tijd dagteekent de enorme ontwikkeling van het treinwezen, dat zulk eene uitgebreidheid kreeg, dat de zorg voor de treinen van den troepen-commandant evenveel vergde, als de zorg voor de operatiën van den troep zelf. En hieraan was niet te ontkomen, wilde men de verpleging van den troep niet in de waagschaal stellen. Wel ontwikkelde zich met de uitbreiding van het spoor- en waterwegen-net ook het aanvoerwezen uit het achterland (de etappendienst), doch de afstanden van deze spoor- en waterwegen tot de troepen waren

vaak zoo groot, dat niet steeds op *geregelden* aanvoer gerekend kon worden, zoodat het medevoeren van groote reserves eene gebiedende noodzakelijkheid bleef.

In den laatsten tijd is in de inzichten omtrent de verpleging en daarmee in het sedert 100 jaren bestaande stelsel — leven van het land — een volkomen ommekeer gekomen, waartoe verschillende invloeden hebben medegewerkt. Hiertoe moeten worden gerekend:

1°. de groote uitbreiding van de gestalsterkte van de legers en de snelheid van beweging, waardoor het niet meer doenlijk is te rekenen op vordering door de troepen zelf, welke daartoe geen gelegenheid meer hebben;

2°. de veranderde economische toestanden, gevolg van de uitbreiding van het verkeer. Werden vroeger op het platte land groote voorraden gevonden, welke voor de verpleging konden worden benut, thans is die voorraad van de meeste artikelen uiterst gering, omdat de kleinhandel zich veelal voor niet meer dan eene of twee, hoogstens drie weken van het benodigde voorziet;

3°. de uitbreiding van de zorg voor de verpleging. Werd het vroeger reeds als voldoende beschouwd, indien voor brood of beschuit gezorgd werd en moest de soldaat, hetgeen hij verder noodig had, maar ter plaatse zien te krijgen, thans stelt men zich hiermede niet meer tevreden en strekt de zorg zich uit tot het verstrekken van een volledig ration;

4°. de invoering van keukenwagens, welke niet geschikt zijn om *alle* soorten van ter plaatse aangetroffen levensmiddelen te bereiden tot een voor den soldaat geschikten maaltijd, en

5°. de invoering van verbeterde transportmiddelen.

Zooals vroeger ¹⁾ reeds betoogd werd, heeft de invoering van de automobiel in het leger een zeer grooten invloed gehad op de inzichten omtrent de verpleging van het leger te velde. Werden in bedoeld artikel over het algemeen slechts voorbeelden aangehaald van verpleging tijdens de manoeuvres, ook de nieuwe voorschriften voor de verschillende legers toonen, dat men het oude vorderingsstelsel, verbonden met enorme treinen, verlaat en dat een nieuw stelsel in de verpleging is ingevoerd.

Volgens het *Fransche* stelsel ²⁾ wordt voor de verpleging beschikt:

bij elk Leger over een convoi administratief, bestaande uit 2 sectiën, en eene legerbakkerij, tellende 1 veldbakkerij, per legerkorps, dat tot het Leger behoort, een legerveepark voor 1 dag en voorts over convois auxiliaires en éventuels. Deze treinen en bakkerijen zijn ter beschikking van den etappendienst;

1) Zie „De invloed van de automobiel op de legerverpleging”, opgenomen in den Jaargang 1912.

2) Zie „Alimentation en campagne 1909” en „Services de l'arrière aux armées 1908”.

bij elk legerkorps over een convoi administratif van 2 sectiën, een veepark voor 1 dag en eventueel organen van het Leger (sectiën van den convoi administratif van het Leger en veldbakkerijen) welke *tijdelijk* ter beschikking van het legerkorps zijn gesteld;

bij elke infanterie-divisie over een troupeau de ravitaillement, welke voor 2 dagen vleesch kan leveren;

bij de korpsen over een train régimentaire, waarvan de belading zoodanig is geregeld, dat steeds kan worden beschikt over een noodration en over eene uitdeeling van levensmiddelen (vivres du jour);

bij den man over 2 noodrations, over het gedeelte van het ration, dat nog niet verbruikt is, en over de z. g. petits vivres, om de bereiding van den middagmaaltijd, in afwachting van het vleesch, te kunnen aanvangen.

Bij de verpleging moeten de volgende grondbeginselen in acht genomen worden :

- 1°. nimmer de vrijheid der operatiën belemmeren,
- 2°. zoolang mogelijk de reserve aan levensmiddelen intact laten en deze, bij verbruik, zoo spoedig mogelijk aanvullen,
- 3°. zoo weinig mogelijk voertuigen bezigen voor den verplegingsdienst en de bespanningen zoo weinig mogelijk vermoeien,
- 4°. steeds in staat zijn in de verpleging te voorzien, als de aanvoer per spoor plotseling onderbroken wordt,
- 5°. zoo vaak dit mogelijk is, de maaltijden door de inwoners of door de gemeenten doen verstrekken; indien dit niet mogelijk is, de voorraden van de trains régimentaires gebruiken; kan dit niet geschieden, dan moeten de plaatselijke hulpbronnen worden geëxploiteerd om de noodige levensmiddelen te verkrijgen.

Het benoodigde brood wordt verkregen :

a. door aankoop of vordering van brood, voorhanden in de bakkerijen ter plaatse, en door het vooruit aan de gemeentebesturen opdragen brood te doen bakken, waartoe zoo noodig militaire bakkers vooruit gezonden worden;

b. door aanvoer van brood uit het etappengebied (veldbakkerijen, centres de fabrication en boulangeries de guerre in de stations magasins).

Het benoodigde vleesch wordt verkregen van de plaatselijke voorraden of van den troupeau de ravitaillement, welke aan den staart der divisie marcheert. Bij legerkorpsen met vleeschauto's evenwel marcheert het vee van den troupeau de ravitaillement bij het veepark van het legerkorps, wordt door de zorg van de intendance geslacht en het vleesch door middel van de auto's naar zoo dicht mogelijk bij de kantonnementen gelegen centres de livraison gebracht.

De trains régimentaires en de convois administratifs worden zoo spoedig mogelijk aangevuld door :

- 1°. exploitatie door de troepen van de voorraden in de door hen belegde plaatsen,

2°. aanvoer uit het etappengebied per spoor of boot, zoo noodig aangevuld door auto- en voertuigtreinen,

3°. uit eventueel opgerichte magazijnen,

4°. uit de opvolgende échelons, n.l. de trains régimentaires uit convois administratifs van het legerkorps, deze uit den convoi administratif van het leger of uit speciale etappetreinen, de convoi administratif van het leger uit speciale etappetreinen.

De intendant de l'armée, chef supérieur des services de l'intendance de l'armée (legerintendant), is te gelijker tijd directeur de l'intendance des étapes en wordt in deze functie bijgestaan door een sous-intendant, genaamd chef des services de l'intendance des étapes (Etappenintendant), die op bevel of namens den legerintendant handelt en hiertoe o. m. beschikt over de legerbakkerij, de convois administratifs van het leger, het legerveepark, de convois auxiliaires en c. q. de convois éventuels en voorts over het personeel en de inrichtingen in het etappengebied, welke speciaal te zijner beschikking zijn gesteld.

Dagelijks wordt door den étappendienst aangevoerd een volledig ration levensmiddelen en haver, *welke aanvoer plaats heeft zonder aanvraag van de zijde der troepen* (ravitaillement quotidien); de artikelen worden aangevoerd in eenheidsverpakking; wat meer aangevoerd dan uitgegeven is, wordt mede teruggenomen.

Alle niet tot de ravitaillement quotidien behorende uitdeelingen worden ravitaillements éventuels genoemd en hebben ten doel aan de troepen te verstrekken pain de guerre, conserven, geperst hooi, enz. Deze aanvoer geschiedt op speciale aanvraag aan den directeur van het etappen- en verkeerswezen.

De auto's van den étappendienst vertrekken van het spoor- of booteindstation en brengen den aanvoer tot zoo dicht mogelijk achter de troepen.

Hoe over dit stelsel door de Fransche intendance wordt gedacht blijkt o. m. uit het verslag van eene lezing van den sous-intendant HAREMBOURE over: „Des services de l'arrière en général et du service de l'intendance en particulier aux armées en campagne”, opgenomen in de Revue du service de l'intendance van 1913, waarin over dit stelsel wordt gezegd: „Grâce à un tel système de prévisions „et de livraisons automatiques et préalablement réglées, le commandement se trouve libéré des soucis journaliers de l'alimentation des „troupes, dont la marche et l'action peuvent être poursuivies sans „retard et sans interruption de ce chef”.

In het *Engelsche* leger bleek het oude stelsel, waarbij talrijke voertuigtreinen bij de divisiën waren ingedeeld, reeds bij de manoeuvres onbruikbaar, omdat de divisie-commandanten vaak onbekend waren met de juiste standplaatsen van die treinen en tal van strijdenden moesten afstaan tot dekking en om op te treden als geleiders van de voertuigen.

Het nieuwe stelsel ¹⁾ brengt de oude tweede en derde echelons der treinen onder het gezag van den Inspector-General of communications en laat aan de divisiën niet anders dan de keukenwagens en waterkarren en de proviand- en haverwagens (supply section).

De verplegingsdienst is, als volgt, geregeld :

Voorraden zijn of worden verzameld in magazijnen of, bij een oorlog buiten het eigen land, overgebracht naar eene haven in het land, waarheen de troepen overzee zijn vervoerd (Oversea Base), van waaruit de voorraden, naarmate het leger voortrukt, worden verspreid over verschillende plaatsen, welke daartoe het meest geëigend zijn, het meel b.v. naar eene plaats, waar groote broodfabrieken zijn; deze plaatsen vormen te zamen de Advanced Base.

Uit deze basis brengen de spoorwegen de voorraden naar een regelingsstation (Regulating station) en van daar naar het verste punt in de nabijheid der troepen, dat uit een oogpunt van veiligheid of spoorwegtechniek bereikt kan worden (Railhead). Aan dit Railhead heeft overlading plaats op een etappenautotrein voor elke divisie (Divisional Supply Column), welke nu vertrekt naar een aangewezen punt (Rendez-vous) achter of ter zijde van de streek, waar de divisie vermoedelijk nachtkwartier zal houden. Zoo mogelijk moet de autotrein niet den door de divisie te nemen weg volgen, doch een daarmee evenwijdig loopenden weg, om langs een dwarsweg, zonder door de kantonnementen te rijden, de divisie zoo dicht mogelijk te kunnen naderen.

Op het Rendez-vous, waarvan de plaats, zoomede het uur, waarop de autotrein op dit punt zal aankomen, te voren aan de divisie worden bekend gemaakt, wordt de trein in ontvangst genomen door een treinofficier der divisie en door dezen langs den kortsten weg geleid naar een in het gebied der divisie gelegen punt (Refilling Point), waar de overlading op de proviand- en haverwagens plaats heeft. De plaats van het Refilling Point wordt gekozen door den divisie-staf, welke, als ter plaatse aanwezig, hiertoe het meest aangewezen is, daar veelal aan de keuze van de plaats eene verkenning moet voorafgaan.

Behalve genoemde treinen moet, door de zorg van den etappendienst, voor elke divisie worden opgericht een paardenvoertuigtrein (Reserve Park), beladen met 2 noodrations en 2 dagen graan of meel; deze etappentreinen dienen als eene rollende reserve in geval van onvoorziene omstandigheden.

In het nieuwe stelsel hebben de troepen minder rations onder hun onmiddellijk bereik dan vroeger, doch dit wordt geen bezwaar geacht, omdat, door de uitbreiding van de werkingsfeer van den etappendienst de troepen dagelijks een ration aangevoerd krijgen,

1) The new transport system, its principles and their application. Journal of the Royal United Service Institution 1912.

waarop met de vroegere voertuigentreinen niet altijd gerekend kon worden.

Het aantal rations, waarover thans beschikt wordt, bedraagt:

bij den man: 1 noodration en het gedeelte van het ration, dat nog niet verbruikt is,

in en op den keukenwagen (Regimental Transport) 1 ration,

in den autotrein (onderweg) 1 ration,

in de spoorwagens (onderweg) 1 ration en

in het Reserve Park 2 noodrations en 2 dagen graan of meel.

Het *Zweedsche* leger¹⁾ beschikt voor de verpleging over 1 vleeschwagen per bataljon, waarop het vleesch of andere levensmiddelen, bestemd voor verbruik op den zelfden dag, 13 proviandwagens per regiment met proviand en haver en 3 verplegingscolonnes per divisie, elke met 1 dag levensmiddelen, conserven en haver.

De man draagt 2 reserverations brood, 1 ration conserven en 1 chocoladeration, terwijl op den bagagewagen 1 reserveration brood, conserven en chocolade wordt medegevoerd.

Voor de verpleging moet in de eerste plaats partij getrokken worden van de in de landstreek voorhanden levensmiddelen, waarbij het benodigde gewoonlijk door de regimenten en onderdeelen rechtstreeks aangeschaft wordt. Kan dit niet, dan worden de levensmiddelen door de zorg van de hogere intendanten bijeengebracht en in magazijnen opgelegd, ten einde van uit deze magazijnen de troepen naarmate van de behoefte te voorzien. Tot verzekering van de verpleging moet bovendien een geregelde toevoer uit het etappengebied worden voorbereid, zoodat, bij ontoereikenden voorraad in het legeringsgebied, de noodige levensmiddelen zonder verwijl kunnen worden aangevoerd. Hierbij moeten de levensmiddelen zoo nabij het bereik van de troepen worden gebracht, dat zij, zonder gebruik te maken van de verplegingscolonnes, in het bezit van de troepen kunnen komen. De voorraad van de verplegingscolonnes moet worden beschouwd als eene bewegelijke reserve, welke alleen wordt aangesproken, als de toestand dit bepaaldelijk eischt.

Blijkens het nieuwe *Italiaansche* etappenvoorschrift is bij verschillende Legers het mechanische transport ingevoerd, terwijl bij andere Legers de paardentractie behouden blijft. Voor eerstbedoelde Legers worden de mobiele parken vervangen door vaste magazijnen; de aanvoer van deze magazijnen tot de legerkorpsen geschiedt door de sectiën automobiel-trein van het leger-autopark.

Het nieuwe velddienstvoorschrift regelt het gebruik van de automobielen en stelt als beginsel op den voorgrond, dat bij gebruik van de auto's rekening moet worden gehouden met de omstandigheid, dat zij dagelijks snelle en lange tochten heen en terug kunnen maken, zoodat zij niet als mobiele magazijnen achter de troepen

1) Verslag van de studiereis van den Majoor-Intendant G. C. A. HARSVELDT.

moeten rijden, maar beschouwd moeten worden als een transportmiddel tusschen de depots of magazijnen en de voorste echelons.

De troepenvoertuigen zorgen voor de behoefte bij den troep, de auto's voor de dagelijksche aanvulling van deze voertuigen en, zoo noodig, voor aanvulling van reserverations, w. o. begrepen de aanvullende levensmiddelen voor de 3^e sectie van het levensmiddelenpark van het legerkorps.

Het voorschrift maakt, voor wat de verpleging betreft, onderscheid tusschen transporten in het gebied der troepen, welke geschieden met de auto's van de sections de subsistances, en transporten in het etappengebied, welke naar omstandigheden geregeld worden.

De auto's bestemd voor den dagelijkschen aanvoer kunnen — zoo noodig — bestemd worden voor den aanvoer van reserve-levensmiddelen, enz., in welk geval in de dagelijksche behoefte moet worden voorzien door de troepenvoertuigen, welke eene eventueele reserve bevatten en kunnen dienen, als de periodieke autotransporten tijdelijk geschorst worden.

Regel is, dat de auto's voor den dagelijkschen aanvoer worden bestemd tot het aanvoeren van vleesch van de plaatsen, waar geslacht wordt, naar de troepen, waartoe beschikt wordt over 5 lichte vrachtautomobielen per infanterie-divisie, 2 per cavalerie-divisie, enz.

De auto's van den etappendienst zijn bestemd voor den dagelijkschen aanvoer van brood, gewone levensmiddelen en haver uit de magazijnen naar de divisien, enz.

Van de met auto's uitgeruste Legers marcheeren de veldbakkerijen niet meer achter de legerkorpsen, doch blijven in tweede linie.

In *België* wordt de verplegingsdienst geheel gereorganiseerd, doch de betrekkelijke voorschriften zijn nog niet verschenen. De verpleging bij de jongste manoeuvres was evenwel, naar ons werd medegedeeld, zooveel mogelijk geregeld in overeenstemming met de ontworpen voorschriften; deze regeling was, blijkens de „Instruction spéciale pour l'alimentation de la 3me division d'armée pendant les grandes manoeuvres 1913”, als volgt:

Hooi, stroo en brandhout worden door de troepen zelf aangeschaft, levensmiddelen en haver, in beginsel, door de intendance verstrekt door aanvoer met automobielen.

De équipage d'approvisionnement en de colonne de vivres treden niet in werking. Bij wijze van proef worden buiten het station divisionnaire geene magasins de distribution opgericht. De automobielen worden in dit station beladen en overnachten, zoo mogelijk aldaar; ook de veldslachterij wordt in de nabijheid van dit station, zoo mogelijk in een abattoir, opgericht.

De commandant van den autotrein ontvangt dagelijks opgaaf o. a. van de kantonnementen en van uur en plaats, waar de trein op bevelen van het hoofdkwartier moet wachten. In elk kantonnement wordt de distributieplaats bepaald door den kantonnements-commandant.

dant; de auto's mogen niet langer, dan strikt noodig is, op de distributieplaatsen worden gehouden.

Op een der manoeuvredagen wordt eene proef genomen met aankoop ter plaatse door de officiers d'approvisionnement van alle verplegingsmiddelen, behalve versch vleesch; hiertoe kunnen de automobielen ter beschikking van de officiers d'approvisionnement worden gesteld.

Hoewel het *Duitsche* leger over talrijke vrachtautomobielen met aanhangwagens beschikt, welke bij den etappendienst zijn ingedeeld, blijkt uit de voorschriften nog niet, tot welk punt deze auto's den aanvoer moeten doorzetten.¹⁾ Toch schijnt men ook in dit leger tot het inzicht te komen, dat het oude stelsel „leven van het land”, aangevuld door voorraden in de treinen, afgedaan heeft. Tal van schrijvers wijzen er op, dat de verpleging in het vervolg hoofdzakelijk op aanvoer zal moeten berusten. Zoo zegt de General der Infanterie FRHR. VON FALKENHAUSEN in zijn werk „Der grosze Krieg der Jetztzeit” o. m. :

„In den bei uns maszgebenden Verpflegungsmasznahmen spielt „die Ausnutzung des Landes durch Quartierverpflegung und Beitrei- „bung noch eine grosze Rolle. Besonders die vorgeschobene Kaval- „leriedivisionen werden diese Art der Verpflegung zur Anwendung „bringen müssen und meist auch können. Aber für die Heere drängt „sich der Gedanke auf, dasz bei den ungeheuren zurzeit in Bewe- „gung zu setzenden Massen die Mittel des Landes leicht versagen „und nur wenig ins Gewicht fallen können.

„Begründet werden musz die Verpflegung jetzt durch die Kolon- „nen und den Nachschub.

„Wenn es schwer wird, die Heeresmaszen der Jetztzeit zu be- „wegen und zum Kampfe zu bringen, so wird es fast noch schwerer, „sie mit allem zu versorgen, was dazu gehört, sie lebens- und streit- „fähig zu erhalten. Die Deckung der Bedürfnisse der Truppen ist zu „einer der gröszten Aufgaben der Heeresleitung geworden, dessen „Lösung das ernsteste Nachdenken und die sorgfältigsten Vorberei- „tungen bedarf”.

Ook HUMMEL zegt, in een artikel „Bedeutung des Trains im Kriege”, opgenomen in het Militär Wochenblatt 1913, o. m. :

„Heute weisz man genau, dasz im Zukunfts-Kriege bei Massen- „heeren auf Quartierverpflegung oder auf Beitreibung im Orte der „Unterbringung nur selten gerechnet werden kann, dasz vielmehr „die Regel sein wird: Versorgung auf dem Wege des Nachschubs. „Es tritt also die Verpflegung aus den beweglichen Magazinen, den „Trains usw. ein”.

1) Het voorschrift „Kraftfahrtruppen im Felde 1913” geeft aan: tot voorbij de veldmagazijnen der legerkorpsen en divisien.

(Wordt vervolgd.)

Reserve-kapiteins,

DOOR

C. C. DE GELDER,

Kapitein der Infanterie.

Onze landweer mist nog steeds het meerendeel der kapiteins, die, volgens de organisatie, daartoe zouden moeten behooren. Waar deze toestand in de laatste jaren vrijwel stationnair is gebleven, schijnt het derhalve niet mogelijk deze titularissen te verkrijgen, hetzij uit de officieren van het leger, die met reserveplicht zijn gepensionneerd, dan wel uit de oud-officieren van het Oost-Indisch leger.

Hierin kan bezwaarlijk nog langer worden berust; derhalve zullen de benodigde kapiteins op andere wijze moeten worden gevonden, en de eenig mogelijke oplossing van dit vraagstuk lijkt ons te schuilen in de bevordering van verlofluitenants tot kapitein.

Nu zijn er onder deze categorie verscheidenen, die reeds een aanzienlijk aantal jaren den officiersrang bekleeden en over eenigen tijd zullen zij . . . ja, wat zal er met hen gebeuren?

Worden zij tot kapitein bevorderd of worden zij daarvoor ongeschikt geacht; volgen zij de promotie in het leger, of worden zij door hunne actief dienende collega's voorbijgegaan ¹⁾? Worden zij in de gelegenheid gesteld proeven van geschiktheid voor den kapiteinsrang af te leggen en hoe geschiedt dit?

Wie het weet, moge het zeggen.

Het wil ons echter toeschijnen, dat hier reeds te lang met het nemen van eene beslissing is gedraald en dat van den nog beschikbaren tijd ten spoedigste partij moet worden getrokken en in het belang van de encadreering van onze weermacht en in het belang van de betrokkenen.

Op den voorgrond moge hierbij worden gesteld, dat wij het geens-

1) De wet van 6 Juni 1905 (Staatsblad 177 en 178) geeft hieromtrent weinig licht. Art. 14 zegt: „Om voor bevordering in aanmerking te komen, moet de officier, onverminderd de overige bij de wet te stellen eischen, bij goed gedrag en genoegzamen dienstijver de vereischte bekwaamheid en geschiktheid voor den hooger rang bezitten.”

Art. 15 luidt: „De officieren komen eerst dan voor bevordering in aanmerking, wanneer bij het wapen, den staf of het dienstvak waartoe zij behooren, geen daarbij op bevordering aanspraak hebbend officier, die tot het actieve leger behoort, aanwezig is met gelijken of hooger en ouderdom in rang”.

Men zal begrijpen, dat deze artikelen eerst belang krijgen, door de wijze, waarop zij worden uitgevoerd.

zins wenschelijk zouden vinden, dat alle verlofsluitenants volgens de ranglijst kapitein werden; eenige selectie is hierbij zeker niet misplaatst. Doch bovendien komt het ons voor, dat eene speciale vorming, door een theoretischen en practischen cursus, aan de bevordering zal moeten voorafgaan.

Wij meenen hierop vooral te moeten aandringen in het belang der verlofsofficieren; hun militair-wetenschappelijke vorming is toch eertijds met de opleiding voor den vaandrigrang afgesloten en derhalve zeer beknopt geweest. Nu erkennen wij gaarne, dat zich onder hen tal van hoogst ontwikkelde personen bevinden, ook willen wij wel aannemen, dat verscheidenen door eigen studie of door de winterbijeenkomsten eenigszins dieper in de vakkennis zullen zijn doorgedrongen, doch dit alles neemt niet weg, dat het voor allen wenschelijk zal zijn een bepaalden cursus te volgen. Dit zal hun prestige en zelfvertrouwen ten goede komen, het zal mede eene welkome aanvulling geven van hunne weinig omvangrijke militair-wetenschappelijke bagage en niet het minst, hierdoor zal de gelegenheid worden geschapen om ook op practisch gebied de puntjes op de i te zetten.

Wij stellen ons dezen cursus voor, verdeeld in twee perioden, die c.q. niet in het zelfde jaar behoeven te vallen, en wel:

A. eene periode van 60 dagen voor eene in hoofdzaak theoretische vorming;

B. eene periode van 30 dagen, geheel voor practischen dienst.

A omvat de navolgende lessen en oefeningen:

- a. Tactiek, gevechtshandleiding, manoeuvre-voorschrift;
- b. Tactische oefeningen op de kaart;
- c. Kaderoefeningen in het terrein;
- d. Lijn-exercitie;
- e. Velddienstvoorschrift, oorlogsgebruiken;
- f. Militaire wetten;
- g. Reglement van krijgstucht. Crimineel wetboek. Justitieele voorschriften;
- h. Versterkingskunst;
- i. Dienstvoorschrift stellingen, handleiding vestingoorlog;
- j. Grondslag onderricht, dienst- en exercitiereglementen, schietvoorschrift;
- k. Administratie, verplegingsvoorschrift;
- l. Voordrachten over krijgsgeschiedenis, opvoeding en opleiding van kader en manschappen, moreele factoren, hygiëne, enz.

Aan het slot zouden eenige kaderoefeningen buiten het garnizoen zijn te houden, als omschreven in de 10^e aflevering Mavors 1912 (Zwitsersehe cursussen voor officieren-patrouillecommandanten der infanterie). Wij stellen ons verder de leiding voor in handen van

een kapitein, die over een of meer officieren als hulpleiders beschikt, waaronder ook een luitenant-kwartiermeester en een officier van gezondheid. Bij de korpsen zou moeten worden nagegaan, welke verlofsofficieren vermoedelijk geschikt zullen zijn om aan zoodanigen cursus deel te nemen en waren dezen, te beginnen met de oudsten, hiertoe uit te noodigen.

De te vormen klasse zou niet meer dan een twaalfstal leerlingen mogen tellen.

Indien de leeraren dan aan het einde van periode A eene beoordeeling indienen omtrent aanleg, karakter e. d. kan vervolgens aan hen, die voldoende zijn beoordeeld, worden vergund aan den practischen cursus deel te nemen, het zij in het zelfde, dan wel in een volgend jaar.

De practische cursus B zou daarin moeten bestaan, dat de deelnemers bij hun eigen regimenten worden toegevoegd aan daartoe uit te kiezen kapiteins. Zij maken dan alle diensten mede, ook met den kapitein van de week, zijn aanwezig, wanneer de compagnie-zaken worden behandeld en afgedaan, moeten hun oordeel geven in strafzaken, wonen de opkomst van eene herhalingslichting bij, enz.

Voor zooveel mogelijk krijgen zij bij practische oefeningen het commando over eene compagnie; zij moeten ook zelf oefeningen ontwerpen en gelasten, enz.; alles onder contrôle en opbouwende critiek.

De Bataljons-Commandant brengt dan aan het einde van deze periode, in overleg met den betrokken kapitein, de beoordeeling uit. ¹⁾

Wanneer de hier aangegeven weg mocht worden gekozen, zal het noodig zijn:

1°. Financieel niet te karig te zijn. De deelnemers moeten behalve hun tractement eene voldoende tegemoetkoming genieten en hetzij eene toelage voor aanschaffing van studieboeken ontvangen, dan wel het benoodigde in bruikleen krijgen.

2°. De positie van den reserve-kapitein zal financieel moeten worden verbeterd.

3°. Het deelnemen aan de cursussen zal voor reserve-officieren, niet uit de actief dienenden herkomstig, verplichtend moeten zijn, in dier voege, dat zij, die aan deze opleiding niet kunnen, willen of mogen deelnemen, dan wel tijdens deze niet voldoen, van bevordering tot kapitein zijn uitgesloten.

Met het vorenstaande is uiteraard slechts eene schets gegeven; in de practijk zullen allicht nog wijzigingen noodig blijken en wij geven onze meening gaarne prijs voor beter. Echter moge men, ook bij afwijkende meening, dit beëmen, dat er in ieder geval iets in de aangegeven richting zal moeten geschieden en wel „met bekwamen spoed”.

1) Als proeve van geschiktheid ware het wellicht aan te bevelen, hun gedurende 6 dagen ook het commando over eene landweercompagnie te geven.

Het handgemeen eene legende?
Hoe maakt men het moreel van den troep rijp voor het handgemeen?

DOOR

H. CH. G. BARON VAN LAWICK,
Eerste-Luitenant van het 4e Regiment Huzaren.

INLEIDING.

Is het handgemeen eene legende?

Ofschoon de meesten deze vraag ontkennend zullen beantwoorden, zijn er verscheidene officieren, die nu nog met beslistheid verklaren: „het handgemeen is eene legende”. Alle verhalen omtrent een handgemeen in de verschillende veldslagen zijn sprookjes, en berusten op louter fantasie, dichterlijke of psychische, of wel, zij worden door hem, die overwonnen werd, verzonnen, om te doen voorkomen, dat hij eerst na roemrijken tegenstand week”. Sommigen gaan nog verder en bezweren, dat zelfs in de veldslagen der Ouden, het handgemeen legende is. Zij ontkennen niet, dat nog heden ten dage bajonetaanvallen worden ondernomen, maar „vóór het tot een treffen met de blanke wapens komt, is de verdediger reeds geweken. Zoo niet, dan maakt de aanvaller nog vóór het treffen keert, of, mocht hij al in de stelling binnendringen, dan is de verdediger hierdoor moreel zoo gebroken, dat hij geen tegenstand meer biedt en eenvoudig wordt neergestoken of gehouwen”.

Is het van belang, om deze quaestie nader te beschouwen? Volgens onze meening zeer zeker. Het belang treedt niet op den voorgrond, zoolang onze bewapening en onze reglementen het handgemeen voorzien, ook al zou dit in een toekomstigen oorlog niet voorkomen. Mochten echter bewapening en reglementen gewijzigd worden, onder den invloed van hen, die het handgemeen onbestaanbaar achten, dan dringt het belang der waarheid direct naar voren. Reeds waren er, die na de invoering van het repeteergeweer, de bajonet als overbodigen ballast afgeschafte wilden zien. Zonder nog tot dit uiterste over te gaan, komt men er toch toe, den soldaat in te prenten, dat er geen vijand bestaat, die den moed bezit, om aan een krachtigen bajonetaanval weerstand te bieden: of wel hij wijkt vóór het treffen, of hij laat zich zonder tegenweer neerstooten.

Maar wat zal dan geschieden, indien de soldaat een tegenstander mocht aantreffen, die *niet* wijkt en zich evenmin laat

afmaken, doch zich terdege met de bajonet verdedigt, misschien zelfs zijn aanvaller met de bajonet te gemoet trekt?

XENOPHON heeft eens gezegd: „Hoe minder men het heuglijke of angstverwekkende van eene zaak heeft voorzien, des te grooter zal de vreugde of ontsteltenis zijn, diën ze te weeg brengt. Nergens doet zich dit sterker gevoelen dan in den krijg, waar elke verrassing zelfs den krachtigste met angst vervult”.

En nu hebben wij ons nog niet eens afgevraagd, hoe het dien soldaat te moede zal worden, indien de vijand hem mocht aanvallen.

I. WAAROM HET HANDGEMEEN ONBESTAANBAAR ZOU ZIJN.

Laat ons nu de stelling onderzoeken, volgens welke het handgemeen onbestaanbaar is.

Wij zullen hiertoe eerst de gronden nagaan, waarop zij berust, en vervolgens beschouwen, wat de krijgsgeschiedenis daaromtrent leert.

De stelling berust eigenlijk alleen op dezen grond: „de *psyche* van den soldaat staat het handgemeen niet toe”.

Verscheidene schrijvers hebben die *psyche* van nabij bezien en naar de resultaten van hunne studie eene theorie opgebouwd. Dank zij die resultaten, is men meer aandacht gaan wijden aan dezen belangrijken tak der militaire wetenschap: de militaire psychologie. Niets toch zal den aanvoerder van grooter nut zijn, om den soldaat onder alle omstandigheden te brengen, waar hij hem hebben wil, dan de kennis van diens *psyche*.

Bij de beschouwing van de aanvoering der groote veldheeren, ziet men, hoe voortreffelijk zij op de hoogte waren van de ziel van den soldaat en hoe zij deze kennis op de meest nuttige wijze wisten aan te wenden. Zoo laat XENOPHON reeds door CYRUS DEN GROOTE zeggen: „Uw *geest*, uw lichaam en uwe wapenen zijn in den besten toestand”. Ook de theorie van SOCRATES is op dien geest gericht: „een veldheer moet den soldaat er toe weten te brengen, te *willen* gehoorzamen en dapper te *willen* zijn”; zij werd voortdurend met veel succes door XENOPHON toegepast bij den terugtocht der Tienduizend. Het toespreken der soldaten vóór en tijdens den slag, de proclamaties van NAPOLEON, dit alles is toegepaste psychologie.

Het is echter niet te verwonderen, dat in deze wetenschap, waarover nog veel te onderzoeken overblijft, de schrijvers van eenige tientallen jaren geleden niet steeds juist tastten, in het bijzonder die der militaire psychologie: Een militair is zelden in de eerste plaats een geleerde.

Een der schrijvers, die men nog al eens hoort aanhalen, ter verdediging van bovengeplaatste stelling, is ARDANT DU PICQ, in leven kolonel bij het Fransche leger. Zijne vóór den Fransch-Duit-

schen oorlog van 1870 neergeschreven studies werden in 1880 uitgegeven onder den titel: „Etudes sur le combat”.

Hij zegt dan, dat de strijd met zijne verliezen en vele moreele indrukken zoodanig op den man inwerkt, dat hij nog slechts handelt onder de eenige drijfveer van het instinct tot zelfbehoud. Al het geleerde, de discipline, de goede voornemens, vervliegen, „mais l'instinct de conservation maintient son empire, et le sentiment de la peur avec lui”.

Wel zegt hij echter, dat zich de vrees niet bij alle rassen in de zelfde wijze uit: „Ainsi de nos jours, on peut admirer sous la pression du même danger, des mêmes émotions, des mêmes angoisses, le sang-froid des Anglais, l'élan des Français, et cette inertie des Russes, qu'on appelle leur ténacité.”

Die meening vindt bevestiging bij vele officieren, die in het vuur zijn geweest. Het schijnt, dat de indruk van het gevecht geweldig is, voornamelijk op troepen, die er voor het eerst in komen. Zoo wordt van Duitsche zijde zelf toegegeven, dat in de eerste fasen van den oorlog van '70 vele soldaten, zelfs gegradueerden, door angst aangegrepen, achterbleven in terreinplooien en achter dekkingen, ... wezenloos. (Aan Fransche zijde vond deze bijzonderheid niet plaats.)

Wij moeten vooral bedenken, dat hier niet alleen geldt de psyche van het individu, maar bovendien die der menigte: „Quelques individus réunis constituent une foule”.¹⁾

De ziel der menigte is nog veel gevoeliger voor plotselinge indrukken dan die van het individu: „Les foules sont intellectuellement inférieures à l'homme isolé, mais au point de vue des sentiments et des actes que ces sentiments provoquent, elle peut, suivant les circonstances, être meilleure ou pire. Tout dépend de la façon dont on la suggestionne”.

De paniek, waartoe eene menigte zoo licht wordt gebracht, is een bekend bewijs voor de overgevoeligheid harer ziel. Doch al moge men van meening zijn, dat de vrees en de angst de meest voorkomende uitingen harer psyche zijn en de machtigste leiders in het gevecht, men bedenke wel, dat zij zich ook op andere wijze kan openbaren: ... „mais il est aussi des foules vertueuses, des foules *héroïques* et bien d'autres encore”. En ARDANT DU PICQ, die als hoofduiting der psychologie in het gevecht de vrees noemt, zegt: „La bravoure solide, celle du devoir ne connaît pas la panique”.²⁾ Hier geeft hij dus toe, dat de vrees niet steeds de leidster der handelingen in den strijd is.

In verband daarmee bevreemdt het, als hij later zegt: „L'homme dans le combat moderne, qui tient à si lorgue distance les com-

1) Dr. LE BON. Psychologie des foules.

2) Etudes sur le combat.

battants, en arrive à avoir horreur de l'homme; il ne l'aborde plus.... que forcé par quelque nécessité de rencontre fortuite, et encore! On peut dire qu'il ne cherche à atteindre le fuyard que par crainte que celui-ci ne se retourne".¹⁾

Hij schreef dit vóór 1870, en stierf tijdens den toenmaligen oorlog.... Wij weten niet, of hij, in leven, na eene studie van den Russisch-Japanschen oorlog nóg zoo zou schrijven.

ARDANT DU PICQ ontkent het handgemeen niet bij de Ouden: „d'Habitude, entre bonnes troupes, il y avait choc..... Il y avait abordage d'homme à homme".

Maar de invloed van het vuur en de groote afstand tusschen de strijders sluiten volgens hem een treffen met het blanke wapen uit:„l'ennemi ne tient jamais sur place, parce que s'il tient, c'est vous qui fuyez, ce qui supprime toujours le choc... et toujours une des deux troupes, si près que l'on voudra, à deux pas si l'on veut, fait demi-tour avant l'abordage".¹⁾

Ziehier dus de stelling, waartoe zijne psychologische beschouwing hem brengt, en die velen, na hem, tot de hunne maakten.

Zij hebben de bevestiging ervan in de practijk meenen te vinden, en wel op de volgende gronden:

- 1°. In vele gevallen, waarin van een handgemeen sprake was, bleek dit, bij nader onderzoek, niet te zijn voorgekomen.
- 2°. Verscheidene officieren van hoogen en lageren rang, die meerdere veldtochten en veldslagen medemaakten, zeggen zelf, nooit een handgemeen te hebben bijgewoond.
- 3°. Men behoeft slechts de verliescijfers dier vermeende gevechten van man tegen man na te gaan, om overtuigd te worden, dat het hier niet anders dan een verzinsel geldt. Waar toch twee troepen met de bajonet op elkaar lostrekken, moeten allen of bijna allen van beide partijen te gronde gaan, althans de verliescijfers voor beide partijen zeer groot en vrijwel aan elkaar gelijk zijn.

Laten wij nu eens nagaan, in hoeverre deze argumenten al dan niet onaantastbaar zijn:

Ad 1°. „Bij een nader onderzoek van vele gevallen bleek het handgemeen slechts fantasie te zijn".

Ongetwijfeld zullen geschiedschrijvers ten bate der eer van het eigen leger, er vaak toe worden gebracht, om eene nederlaag te verzachten en te gewagen, van een roemrijken tegenstand. („La Garde meurt, mais ne se rend pas.") Waar echter tegenwoordig meer schrijvende getuigen (oorlogscorrespondenten, militaire attaché's), beide partijen vergezellen dan vroeger verkrijgt men meer verslagen ter vergelijking, zoodat de waarheid beter

1) ARDANT DU PICQ. Etudes sur le combat.

verzekerd is en de geschiedschrijvers dus ook voorzichtiger zullen worden met hunne beweringen.

Behalve opzettelijk verkeerde voorstellingen, zijn ook dichtelijke schilderingen niet geschikt om de waarheid naar voren te brengen. Verder kunnen nog verkeerde indrukken ontstaan door een overprikkelden psychischen toestand, waarbij de getuigen volkomen te goeder trouw onjuiste mededeelingen doen.

De beste waarborgen voor juiste verslagen leveren bevoegde militaire correspondenten of attaché's van neutrale mogendheden. Zij toch, bieden de meeste kans, om de feiten zuiver en objectief te zien en weder te geven. In de laatste oorlogen waren zij aanwezig!

Het eerste argument zou afdoende zijn, indien alle gevallen van handgemeen uit de krijgsgeschiedenis, na een nauwkeurig en onbevooroordeeld onderzoek, waren gebleken onjuist te wezen. En in dit geval zou de stelling nog slechts opgaan, voor wat achter ons ligt. Elk nieuw geval zou opnieuw dienen te worden onderzocht. Hoe groot de waarschijnlijkheid ook zij, zekerheid voor, wat de toekomst ons brengen zal, kan iemand, die wetenschappelijk oordeelt, niet hebben, vooral niet op het gebied van den oorlog. Elke nieuwe krijg toch, verwerpt oude opvattingen en voorspellingen en brengt er weder nieuwe. Wat men in een vorigen oorlog onmogelijk achtte, bleek in een volgenden zeer wel mogelijk.

Men zal hiertegen misschien aanvoeren: „dit moge waar zijn, voor wat de uitwerking der nieuwe technische uitvindingen betreft, maar de mensch blijft een mensch, die onderworpen is aan de psychische invloeden. Wat dus in den éénen krijg psychisch onmogelijk bleek, kan in een volgenden niet plotseling psychisch mogelijk worden”.

Edoch, in de psychologie is het laatste woord nog niet gezegd.

Ook nemen menschen, die nu een handgemeen onmogelijk achten, aan, dat het in de oorlogen der Ouden wel degelijk plaats vond, en dus toen psychisch wel mogelijk was.¹⁾ Zij schrijven de veranderde uitwerking van den strijd op de menschelijke ziel toe aan de gevolgen der technische uitvindingen, vooral der verbeterde vuurwapenen, waardoor de moreele invloeden zich reeds op zeer grooten afstand doen gelden.¹⁾

Maar telkens blijkt opnieuw, dat de invloed, door die technische verbeteringen, op tactisch gebied te weeg gebracht, niet is te voorzien en telkens tot nieuwe verrassingen leidt. Zoo was het in den Boerenoorlog, zoo was het in den oorlog in Mandschoerije, zoo zal het waarschijnlijk altijd blijven.

Eindelijk nog is de psyche der verschillende rassen gansch anders. Wat men dus voor het eene ras meent, als zeker te mogen

1) ARDANT DU PICQ. Etudes sur le combat.

aannemen, zal men niet kunnen toepassen, op een ander ras: „Ainsi, de nos jours, on peut admirer sour la pression du même danger, des mêmes angoisses, le sang-froid des Anglais, l'élan des Français et cette inertie des Russes, qu'ou appelle leur ténacité”.

Zelfs wijzigt zich de ziel van een bepaald ras in den loop der tijden, wat alleen reeds hierdoor verklaard kan worden, dat een ras niet gedurende eeuwen onvermengd blijft.

Ad 2°. „Meerdere officieren, die in den krijg zijn geweest en veldslagen hebben meegemaakt, verklaren nooit een handgemeen te hebben gezien.”

Maar zegt dit argument wel veel?

Zij, die gelooven aan het handgemeen, ontkennen niet, dat het uitzondering is, en dat het meestal niet zoover komt; zij ontkennen evenmin, dat het in vele veldslagen zelfs in het geheel niet voorkwam, en dat, waar een handgemeen werd geconstateerd, het zeer plaatselijk was. Geen wonder dus, dat tallooze officieren en manschappen van alle tijden er geen getuige van zijn geweest.

Ad 3°. „Het grootte verschil in verliezen van beide partijen in een zoogenaamd handgemeen is een bewijs voor het onmogelijke er van. In een gevecht, man-tegen-man toch, zouden beide partijen ongeveer evenveel verliezen moeten lijden en beide zware verliezen.”

Is dit nu wel een vereischte?

Laat ons eens nagaan, wat bij een eventueel handgemeen plaats zou kunnen grijpen:

1ste moment: Partij A valt met de bajonet partij B aan, die dus, naar onze veronderstelling, niet vóór het treffen keert maakt en zich evenmin zonder tegenstand laat neerstooten. Deze tegenstand kan bestaan in het afwachten of te gemoet gaan van den aanvaller met de gevelde bajonet, al of niet gevolgd door eene schermutseling: „Au moment de s'aborder, l'élan s'amortissait de lui-même, parce que l'homme du premier rang, forcément, instinctivement, s'assurait de la bonne position. de ses soutiens et se rassemblait sur lui-même afin d'être plus maître de ses mouvements pour frapper et parer. Il y avait abordage d'homme à homme; chacun prenait l'adversaire en face de lui et l'attaquait de front.....

Chacun s'était donc de part et d'autre affermi pour le choc, celui-ci était rarement décisif, et l'escrime, le vrai combat de près commençait”.¹⁾

2e moment: Er zullen bij den schok en de daarop volgende schermutseling aan weerszijden ernstige en lichte verwondingen worden toegebracht; misschien, waarschijnlijk zelfs, zullen er ook zijn,

1) ARDANT DU PICQ. Etudes sur le combat.

die sneuvelen, maar onvermijdelijk is dit niet. Doch veronderstel, er valt hier en daar ook een doode bij beide partijen.

3e moment: Deze gesneuvelden en de meer of minder ernstige verwondingen zullen op een gegeven oogenblik het moreel van eene der partijen dusdanig schokken, dat deze den strijd opgeeft. Hoe hooger het moreel der strijdenden is, des te langer kan het gevecht duren en des te grooter zullen dus ook de verliezen aan beide kanten zijn. Bij een zwakker moreel kunnen reeds een paar gesneuvelden voldoende zijn, om den troep te schokken.

....., Cependant, grâce aux armes défensives, il y a combat de près, comment décider autrement? *Il faut bien se tâter pour reconnaître le plus fort,* 1) et celui-ci reconnu, nul ne tient devant lui." 2)

....., A moral égal, les plus tenaces à la fatigue devaient toujours l'emporter." 3)

Geeft partij B den strijd op, zoo is het waarschijnlijkste, dat zij A den rug toekeert en beenen maakt.

4e moment: Op dit oogenblik nu, ontstaan bij de geslagen partij de zware verliezen, omdat voor den overwinnaar het oogenblik aanbreekt, om zonder tegenstand te kunnen dooden. Hierbij worden, vooral bij onbeschaafde volken of bij wederkeerige haat, de achterblijvende gewonden vaak mede neergeveld.

Wij zien dus, dat in het algemeen de verliescijfers voor den overwinnaar veel lager kunnen zijn dan voor den geslagene. Nog moet men niet vergeten, dat de vele gewonden bij den overwinnaar niet steeds in de verliescijfers staan opgenomen, terwijl zij bij den geslagene werden afgemaakt.

Dus ook hier hebben de verliescijfers slechts betrekkelijke waarde. Hoogstens kan men zeggen, dat bij een treffen hooge verliescijfers aan weerszijden op een hoog moreel beider partijen wijst.

Een bewijs vóór of tegen het handgemeen kan er niet uit worden geput.

Het al of niet bestaan van het handgemeen is ook niet theoretisch te bewijzen. Slechts feiten hebben doorslaande waarde. Al zou men theoretisch tot de slotsom komen, dat er wel, of dat er geen handgemeen bestaat, en de practijk komt tot eene tegengestelde uitkomst, dan deugt de beschouwing niet. De feiten toch, maken de theorie en niet omgekeerd de theorie de feiten. Alléén met de laatste ten grondslag, kan men deugdelijke theorieën bouwen. Men vergete echter niet, dat deze zelden onaantastbaar zijn.

1) Cursiveering van mij.

2) ARDANT DU PICQ. Etudes sur le combat.

(Wordt vervolgd.)

Aan H.H. Medewerkers en Lezers.

De ondergeteekende heeft de eer aan H.H. Medewerkers en Lezers van „De Militaire Spectator” te berichten, dat hij zich, door den omvang zijner ambtsbezigheden, tot zijn leedwezen genoopt ziet op 1 Januari a.s. als Hoofdredacteur van dat Tijdschrift af te treden. Zijn taak, als zoodanig, wordt overgenomen door den Kapitein van den Generalen Staf P. H. A. DE RIDDER.

Aan allen, die den ondergeteekende gedurende de jaren, dat hij aan het hoofd van de Redactie van voormeld Tijdschrift mocht staan, hunne medewerking hebben verleend, betuigt hij hierbij zijn hartelijken dank.

W. F. POP.

Arnhem, December 1913.

Aan H.H. Medewerkers en Lezers.

In verband met de, hiervoor, door den Kolonel van den Generalen Staf W. F. POP, tot U, Medewerkers en Lezers, gerichte woorden, zij het mij vergund een woord van dank te brengen aan den aftredenden Hoofdredacteur van „De Militaire Spectator”, wien het, ondanks vele bezwaren, is mogen gelukken dit Tijdschrift de eerste plaats in de Nederlandsche militaire vakliteratuur te doen blijven innemen.

Toen ik het verzoek ontving de Hoofdredactie van „De Militaire Spectator” over te nemen, heb ik in de eerste plaats overwogen, of het ook mij zou gelukken den goeden naam, dien dit Tijdschrift als vakblad geniet, te kunnen handhaven.

Mijn besluit is genomen in het volle vertrouwen dat, en van de zijde der Medewerkers en van de zijde der Lezers, mij den meest mogelijken steun zal worden aangeboden.

Moge dit vertrouwen niet worden beschaamd.

P. H. A. DE RIDDER.

's-Gravenhage, December 1913.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Algemeen: Torpedoschepen, Streffl., Oct.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): Een aanschouwelijk beeld van den slag bij Gettysburg, M. Woch., N°. 142. De nieuwe legeruitgaven, M. Woch., N°. 146.

Argentinië: Het nieuwe KRUPPSche veld-artilleriematerieel, Jahrb. A. u. M., Nov.

België: Hervormingen bij de genietroepen. De tegenwoordige toestand der vestingen. Het militaire vliegwezen. Technische nieuwigheden op het gebied van het schietwezen, Int. Rev., Nov.

Bulgarijë: Een brigade-commandant voor den krijgsraad, M. Woch., N°. 141. Herinneringsalbum voor de gevallenen, M. Woch., N°. 152.

China: Hervormingsplannen van den minister van oorlog, M. Woch., N°. 146. Militair luchtvaartwezen, Int. Rev., Nov.

Denemarken: Ongeval met geschut, Jahrb. A. u. M., Nov.

Duitschland: Een betrouwbare gids over het slagveld van Leipzig, 16 en 18 Oct. 1813, M. Woch., N°. 141. Dienstvoorschrift voor de auto-troepen te velde. Inlijving van de bevolking bij het leger, Int. Rev., Nov. Het SCHAUMANN-pantser, Jahrb. A. u. M., Nov. Dragen van de grijze uniform buiten dienst, M. Woch., N°. 154.

Engeland: De manoeuvres in 1913, M. Woch., N°. 146. Nieuw geweer. Stand der luchtvaart, Streffl., Oct. Ontwikkeling van het materieel voor de vuurleiding bij de marine. De Middellandsche zee-vloot, Int. Rev., Nov. De snelste dreadnought. Het type van vliegtuig voor de vloot. Compagnie motorwielrijders, Jahrb. A. u. M., Nov.

Frankrijk: Uit de oorlogsbegroting voor 1913, M. Woch., N°. 140. De nieuwe legerwet, Streffl., Oct. Veranderingen in de hoogere commando's, M. Woch., N°. 147. Oprichting van generale inspecties voor de reserve-formaties en militaire voorbereidingsvereniging, M. Woch., N°. 148. Organisatie en gebruik der mitrailleursectiën. Gezondheidstoestand van het leger. Gecombineerde artillerie-manoevres. De indeeling van het leger naar de lichten, Int. Rev., Nov. Verdere gevolgen van de nieuwe legerwet. Admiraliteitsraad. De artillerie bij de herfstoefeningen in 1913. Auto's bij de manoeuvres, Jahrb. A. u. M., Nov. Veranderingen in de hoogere commando's, M. Woch., N°. 153. Het oprukken van de Algiersche grens naar Taza. Spoorweg Tanger-Fez, M. Woch., N°. 155.

Griekenland: Benoemingen tot officier en vaandrig. Gendarmerie, Streffl., Oct.

Italië: De kleine oorlog in Lybië, M. Woch., N°. 140. Militaire mecaniciens. Verandering van de standplaats van een der legercommandanten van Verona naar Florence. Oprichting van 6 nieuwe batterijen der zware artillerie van het veldleger. Oprichting van eene inspectie voor den aëronautischen dienst. Verplichtingen van den remonte-inspecteur. Ontworpen dreadnoughts. Minimale onderzeeboot. Proefschietsen met kanonnen tot afweer van ballons, Streffl. Oct. Luitenant-generaal ARNEGLIO, gouverneur van Cyrenaika, M. Woch., N°. 150. Bevorderingswet en examen voor oversten. Bepalingen op het requireeren van paarden, voertuigen, enz. in oorlogstijd, Int. Rev., Nov. Inboorlingen en blanke troepen in Lybië. Nieuwe zware batterijen. Manoeuvres en andere oefeningen, Jahrb. A. u. M., Nov. Deport-geschut en Maxim-mitrailleurs, M. Woch., N°. 151.

Japan. Wijziging in het schietvoorschrift, M. Woch., N°. 149. De militaire scholen, M. Woch., N°. 150. Automobiëlkorps, Jahrb. A. u. M., Nov. Aviatiek. Paardenvoorziening. Manoeuvres in 1913, M. Woch., N°. 151. Legerbegrooting, M. Woch., N°. 152.

Nederland: Mitrailleurs op motorrijwielen, Jahrb. A. u. M., Nov.

Oostenrijk-Hongarije: De landweer, Int. Rev., Nov. Legeruitbreiding. Manoeuvres. Artillerie, Jahrb. A. u. M., Nov. Het detacheren van officieren en vaandrags der troepen te voet bij de wielrijdersafdeelingen. Uitbreiding der afdeelingen voor bruggenbouw en riviermijnen. Reserve-officiërschool voor den fortificatiedienst, M. Woch., N°. 154.

Portugal: Legerbegrooting 1913—14. Militaire attaché's, M. Woch., N°. 142.

Rusland: Interessant bevel naar een militair district, M. Woch., N°. 142. Proefmobilisatie. Draadloos telegraafstation te Issakogorka. Oorlogsbegrooting voor 1914. Militaire boekwerken, M. Woch., N°. 145. Nieuwe bepaling op de verrekening van de verpleging. Invoering van eene lans voor de cavalerie. Opkomst van reservisten in 1913. Bepalingen op de tactische oefeningsreizen van officieren-ingenieurs. Nieuwe bepalingen op de vervulling van den dienstplicht door paardenartsen, Streffl., Oct. Groote oefeningen der Russische cavalerie, M. Woch., N°. 149. De George-orden. Proefmobilisatie. Vliegwezen. Onderofficiërsaanvulling. Vestingen. Ongeval met geschut. Werpproeven uit vliegtuigen. Oefeningsreizen van ingenieurofficieren, Jahrb. A. u. M., Nov. Linievlaggen voor de ingenieur-, spoorweg- en luchtvaarttroepen. Militair geneeskundige academie. Begrooting voor het ministerie voor het verkeer, M. Woch., N°. 152. Begrooting voor 1914. Vernieuwing en uitbreiding der vloot. Oprichting van eene nieuwe marineschool in Sebastopol. Oprichting van een station voor draadlooze telegrafie. Wetsontwerp tot verlenging van den actieven diensttijd der manschappen met 3 maanden. Nieuwe schepen. Oprichting van eene nieuwe artillerieschietschool in Kiew. Geschut-fabriek te Zarizyn, M. Woch., N°. 155.

Spanje: Militaire luchtscheepvaart in 1792, M. Woch., N°. 142.

Turkije: Schietproeven, Jahrb. A. u. M., Nov.

Ter aankondiging ontvangen.

Les grandes manoeuvres anglaises en 1913, par R. DE THOMASSON, correspondant militaire du Journal des Débats. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

Waarheid en verdichtsel. Eene episode uit de Atjesche Krijgs-geschiedenis, door J. VETHAKE, Kapitein der Infanterie. *Leiden*, 1913. GEBROEDERS VAN DER HOEK.

Statistisch overzicht der bij het Nederlandsche leger in het jaar 1912 behandelde zieke paarden. Bewerkt op last van den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht. 's *Gravenhage*, 1913. ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ.

Katalog militärischer Werke 1914. *Wien*. L. W. SEIDEL & SOHN.

Een radio-telegrafische gemeenschap tusschen Nederland en Nederlandsch Oost-Indië, door Prof. C. L. VAN DER BILT c.i. (Overgedrukt uit het Weekblad „De Ingenieur“.) 's *Gravenhage*. F. J. BELINFANTE.

Au coeur de l'Afrique équatoriale. Journal de route d'un officier (Mission JACQUIER), par le Capitaine MAURICE MARTIN. *Paris*, 1913. CHAPELOT.
